

AUTORSKÉ PRÁVO V ŠKOLÁCH

ZUZANA ADAMOVÁ – ANTON ŠKREKO

Vydal
Ústav informácií a prognóz školstva
Staré grunty 52
Bratislava

ako publikáciu určenú učiteľom základných a stredných škôl v rámci projektu
Rozvoj informatizácie regionálneho školstva v roku 2012

AUTORSKÉ PRÁVO V ŠKOLÁCH by ZUZANA ADAMOVÁ – ANTON ŠKREKO
is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/).

PREDHOVOR

Kniha *Autorské právo v školách* je na Slovensku ojedinelý projekt zameraný na aplikáciu autorského práva konkrétnou profesijnou skupinou. Cieľovou skupinou sú primárne pedagógovia, obsiahnuté informácie je však možné aplikovať aj na vedeckovýskumných pracovníkov a iných tvorivých zamestnancov školy, ako aj v škole samotnej. Osobitne je však kniha zameraná aj na žiakov a študentov. Pokiaľ ide o žiakov stredných a základných škôl, nepredpokladáme, že vzhľadom na náročnosť autorskoprávnej problematiky, budú publikáciu priamo využívať. Obsah by im však mal byť sprostredkovaný práve prostredníctvom učiteľov, pedagógov a lektorov. Kniha je však využiteľná aj v rámci vysokoškolského vzdelávania, napríklad ako podporný materiál na študijné predmety ako metodológia vedeckej práce, základy práva (pre neprávnikov), audiovizuálna, fotografická, printová, reklamná, rozhlasová a iná tvorba (v rámci mediálnej komunikácie), žurnalistika, kreatívne podnikanie a mnohé ďalšie.

Naším cieľom je, okrem iného, poskytnúť radu a návod na pochopenie toho, ako autorské právo vo všeobecnosti funguje a aké sú rozličné možnosti pri používaní chráneného obsahu. K tomu vyzýva aj UNESCO v súvislosti s otvorenými zdrojmi vzdelávania. Tejto téme sa tiež osobitne venujeme z dôvodu, že autorskoprávna ochrana a otvorený prístup k autorským dielam sa nemusia nevyhnutne vylučovať. Vzťahu otvorených zdrojov vzdelávania a autorskému právu nebola na našom území doposiaľ venovaná osobitná pozornosť, a preto aj z tohto dôvodu považujeme knihu za prelomovú.

Všeobecne však považujeme za potrebné zvyšovanie povedomia o autorskom práve, ktoré slúži ako nástroj podpory a ochrany kreativity. I keď digitálne prostredie do veľkej miery mení postavenie, vnímanie a funkcie autorského práva, autorské právo naďalej plní významnú úlohu na ochranu tvorby. Tak ako považujeme za nevyhnutné viesť deti od útleho veku ku kreativite, tak je nemenej dôležité viesť ich od základných škôl aj k ochrane práv tretích osôb, autorských práv nevynímajúc. Je potrebné, aby pedagógovia osvojené vedomosti z autorského práva odovzdali svojim žiakom a študentom, avšak, aby aj dôsledne vyžadovali ich dodržiavanie.

Zároveň chceme zdôrazniť, že predložený text je z hľadiska práva pomerne zjednodušený. Uvedomujeme si, že text je určený prevažne neprávnikom, a preto sme v niektorých prípadoch upustili od dôsledného uvádzania všetkých detailov, pokiaľ sa tým samozrejme nemenila podstata veci. Je potrebné zdôrazniť, že každý prípad si v zásade vyžaduje individuálne posúdenie, ktoré často zahŕňa posúdenie medzinárodných a európskych aspektov, rozličné právne úpravy či aplikáciu relevantnej judikatúry.

Veríme, že kniha *Autorské právo v školách* si nájde svojich čitateľov a že sa nám podarí prispieť k cieľom, ktoré sme si vytýčili.

Autori
Bratislava, Trnava 2012

O AUTOROCH

JUDr. Zuzana Adamová, PhD.

Je riaditeľkou Ústavu práva duševného vlastníctva na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave a obchodnou partnerkou v spoločnosti INGENIUM Slovakia. Vede projekt Creative Commons Slovensko. Špecializuje sa na problematiku duševného vlastníctva a právo informačných a komunikačných technológií. Od roku 2003 pôsobí aj ako pedagóg, praktické skúsenosti nadobudla pôsobením v advokácii a na ministerstve kultúry.

Doktorandské štúdium ukončila v odbore občianske právo v roku 2008 na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave. V rokoch 2006 a 2007 absolvovala študijný pobyt na Inštitúte Maxa Plancka pre duševné vlastníctvo a súťažné právo v Mníchove.

Je autorkou mnohých publikácií z oblasti autorského práva. Podporuje hľadanie rovnováhy medzi ochranou duševného vlastníctva a otvoreným prístupom k informáciám, vzdelávaniu a kultúre, vyzýva na reformu autorského práva.

JUDr. Anton Škreko, PhD.

V súčasnosti pôsobí na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave ako odborný asistent na Ústave práva duševného vlastníctva.

Študoval na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave, kde v roku 2008 ukončil doktorandské štúdium v odbore občianske právo. Absolvoval viacero odborných a vedeckých stáží, napr. aj na Inštitúte Maxa Plancka pre právo duševného vlastníctva, súťažné a daňové právo v Mníchove.

Je autorom monografie, viacerých vedeckých a odborných článkov a študijných textov pre študentov práva z oblasti práva duševného vlastníctva a súťažného práva.

SKRATKY

AZ / autorský zákon	zákon č. 618/2003 Z. z. o autorskom práve a právach súvisiacich s autorským právom (autorský zákon) v znení neskorších predpisov
ministerstvo školstva	Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
OBZ	zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov
OSP	zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov
OZ	zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov
školský zákon	zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
TZ	zákon č. 300/2005 z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
zákon o priestupkoch	zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov
zákon o vysokých školách	zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
ZP	zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov

OBSAH

I. AUTOR A AUTORSKÉ PRÁVO	7
1.1. VŠEOBECNÝ ÚVOD DO PROBLEMATIKY AUTORSKÉHO PRÁVA	7
1.2. AUTOR A JEHO PRÁVA	9
1.2.1. SUBJEKT AUTORSKOPRÁVNEJ OCHRANY	9
1.2.2. PREDMET AUTORSKOPRÁVNEJ OCHRANY	12
1.2.3. VZNIK AUTORSKÉHO PRÁVA A JEHO TRVANIE	15
1.2.4. OBSAH AUTORSKÉHO PRÁVA	16
1.3. PEDAGÓG, ŽIAK A ŠTUDENT AKO AUTORI	18
1.4. ŠKOLA AKO NOSITEĽ PRÁV	20
II. AUTORSKÉ DIELO A JEHO POUŽITIE V ŠKOLE	22
2.1. Všeobecne o použití autorských diel	22
2.2. Možnosti legálneho použitia autorských diel	25
2.3. Obmedzenia autorských práv	27
2.4. Licenčná zmluva	35
2.4.1. Licenčná zmluva na vydanie diela	36
2.4.2. Praktické odporúčania pri uzatváraní licenčnej zmluvy	37
2.5. Používanie autorských diel pedagógmi, žiakmi a študentmi	39
2.6. Používanie autorských diel školou	42
2.6.1. Právny režim zamestnaneckého diela	42
2.6.2. Právny režim školského diela	43
2.6.3. Používanie záverečných prác študentov z hľadiska zákona o vysokých školách	45
III. INTERNET V PRAXI PEDAGÓGA Z HĽADISKA AUTORSKÉHO PRÁVA	47
IV. PLAGIÁTORSTVO A JEHO PRÁVNE A MIMOPRÁVNE ASPEKTY	49
V. PRÁVA SÚVISIACE S AUTORSKÝM PRÁVOM A INÉ PRÁVA V ŠKOLÁCH	53
5.1. Umelecké výkony	53
5.2. Zvukové záznamy	54
5.3. Zvukovo-obrazové záznamy	56
5.4. Vysielanie	58
5.5. Databázy	59
VI. OCHRANA AUTORSKÝCH PRÁV A POSTUP PRI ICH PORUŠENÍ	61
VII. OTVORENÉ ZDROJE VZDELÁVANIA	65
7.1. Autorské právo a otvorený prístup	65
7.2. Otvorené licencie	69
7.3. Licencie Creative Commons, ich význam a využitie	71
VIII. TVORBA KULTÚRY AUTORSKÉHO PRÁVA V ŠKOLÁCH	74

I. AUTOR A AUTORSKÉ PRÁVO

1.1. Všeobecný úvod do problematiky autorského práva

Autorské právo vo svojich historických súvislostiach vždy zohrávalo významnú úlohu v podpore výučby, výskumu či tvorivosti v tom najširšom ponímaní, ako aj v podpore kultúry a kultúrnej diverzity. Všeobecne máme na zreteli kultúrne funkcie, ktoré možno v rámci moderných autorskoprávnych úprav pripísať autorskému právu. Kultúrne funkcie, alebo – inými slovami – úzky vzťah medzi autorským právom a kultúrou, bol prítomný a uznávaný od svojich historických začiatkov. Len jeho slovné vyjadrenie sa mierne menilo, či už išlo o „podporu výučby“ deklarovanej v preambule historicky úplne prvého moderného autorského zákona, konkrétne britského zákona kráľovnej Anny 1709/10, „podporu vedy a užitočných umení“ v Ústave Spojených štátov amerických z roku 1787 alebo „podporu kreativity“ v tom modernejšom ponímaní.¹ Podobne aj moderné autorské právo hovorí o ochrane veľkého významu z kultúrneho hľadiska, zabezpečení potrebných zdrojov pre európsku kultúrnu tvorivosť a produkciu, o **podpore vzdelávania a kultúry prostredníctvom ochrany diel** či o primeranej podpore šírenia kultúry.

Autorský zákon ako ťažiskový právny predpis v oblasti kultúry predstavuje z hľadiska pozitívneho práva základ pre posúdenie jednotlivých autorskoprávnych aspektov v kontexte tvorivej činnosti vysokých škôl. Autorským právom je totiž regulovaný nielen samotný proces tvorby autorského diela, vznik autorskoprávnej ochrany, označenie a zverejnenie diela, ale aj následné nakladanie s dielom. Činnosť škôl je tak pri napĺňaní svojho poslania, najmä pokiaľ ide o **tvorivé vedecké bádanie alebo tvorivú umeleckú činnosť**, do veľkej miery regulovaná a ovplyvnená autorským právom. To obdobne platí aj pre jednotlivých pedagógov, vedecko-výskumných pracovníkov, žiakov aj študentov.

Pri aktivitách realizovaných v školách pri činnosti žiakov a študentov, ako aj pedagógov a ďalších zamestnancov školy, najmä v oblasti vedy a výskumu, bude pravidelne dochádzať k vytvoreniu a následnému využívaniu výsledkov tvorivej duševnej činnosti, ktoré sú chránené autorským právom, či právami súvisiacimi s autorským právom alebo iným osobitným právom, a to najmä:

- autorské diela (chránené autorským právom),
- umelecké výkony, zvukové záznamy, zvukovo-obrazové záznamy a vysielanie (chránené právami súvisiacimi s autorským právom),
- databázy (chránené osobitným právom k databáze).

Podobne je však treba mať na zreteli samozrejme aj vzdelávací proces v sústave škôl² (základné a stredné školy, osobitne predovšetkým konzervatórií), v ktorom žiaci a ich učitelia taktiež môžu svojou tvorivou činnosťou vytvárať predmety ochrany autorského práva a práv súvisiacich s autorským právom.

S dôrazom na adekvátnu ochranu duševného vlastníctva, je nevyhnutné rozlišovať základné okruhy vzniku/vytvorenia predmetov ochrany a okruhy využívania a následného nakladania s predmetmi ochrany. Z hľadiska vzniku/vytvorenia predmetov ochrany a vzniku výlučných práv duševného vlastníctva rozlišujeme tieto **subjekty**:

¹ DIETZ, A. Marketing and Enforcing Intellectual Property in Europe – European Parliament Versus Commission: How to Deal with Collecting Societies? IIC, 2004, č. 7, s. 812.

² Predmetnú oblasť reguluje školský zákon.

- žiaci základnej a strednej školy a študenti vysokej školy,
- zamestnanci školy – učitelia, výskumní pracovníci, umeleckí pracovníci a ostatní zamestnanci,
- iné subjekty (napr. subjekt, ktorý na základe zmluvy o dielo zhotoví pre školu počítačový program).

Z hľadiska využívania a nakladania s predmetmi ochrany rozlišujeme najmä nasledovné situácie:

- využívanie vlastných výsledkov duševnej činnosti žiakmi a študentmi (napr. právny režim školského diela),
- využívanie cudzích výsledkov duševnej činnosti žiakmi a študentmi najmä na edukačné účely (najmä aplikácia zákonných výnimiek a obmedzení – napr. citácia diela),
- využívanie vlastných výsledkov duševnej činnosti zamestnancami (napr. použitie diela priamo zamestnancom a použitie diela v režime zamestnaneckého diela na druhej strane),
- využívanie cudzích výsledkov duševnej činnosti zamestnancami (napr. použitie na vyučovacie účely),
- využívanie výsledkov duševnej činnosti školou (napr. využívanie študentského diela na ďalšiu vzdelávaciu činnosť).

Všeobecne možno zhrnúť, že najčastejšie bude v súvislosti s činnosťou subjektov pôsobiacich v školskom prostredí dochádzať k vytváraniu a následnému využívaniu autorských diel. Na zreteli máme najmä tvorbu seminárnych prác, záverečných prác, používanie autorských diel na edukačné a vyučovacie účely, tvorbu vedeckých a umeleckých diel učiteľmi, výskumnými a umeleckými pracovníkmi atď.

V obmedzenejšom rozsahu sa stretne s tvorbou/vznikom a používaním predmetov ochrany, na ktoré sa upínajú práva súvisiace s autorským právom – umelecké výkony, zvukové záznamy, zvukovo-obrazové záznamy, vysielania. Typické to bude najmä v školách umeleckého zamerania, čiastočne pri výučbe mediálnej problematiky a pod. Samotný zákon o vysokých školách upravuje, že študijný program je umelecký, ak sa zameriava na rozvíjanie talentu a tvorivosti pri umeleckom výkone a umeleckom diele na základe umeleckých princípov. Významnou zložkou umeleckého študijného programu je umelecký výkon (§ 51 ods. 7 zákona o vysokých školách). S uvedenými predmetmi ochrany sa môžeme stretnúť osobitne aj v stredných školách – konzervatóriách (§ 44 školského zákona), ale napokon aj v základných umeleckých školách (§ 49 a nasl. školského zákona). Pokiaľ ide o školy technického smeru, tam bude častejšie, avšak rozhodne nie výlučne, dochádzať ku vzniku predmetov chránených priemyselnými právami. Vždy je však takéto delenie značne zjednodušené a teoreticky môžu vznikať a používať sa predmety akéhokoľvek druhu v ktorejkoľvek základnej, strednej či vysokej škole.

1.2. Autor a jeho práva

■ Subjekt autorskoprávnej ochrany

Zásadné teoreticko-filozofické vymedzenie subjektu v jeho najširšom možnom ponímaní možno nachádzať v pojme človek, individuum, osobnosť, ktorý vo svojich prejavoch vystupuje ako individuálny subjekt (osobnosť) a kolektívny subjekt (rôzne systémy spolupôsobiacich indivíduí). K všeobecnému pojmu subjekt priradíme príslušnú právnu kategóriu, ktorá už konkrétny subjekt náležite charakterizuje a zároveň zaradí do systému právnej regulácie. Tak budeme ďalej rozlišovať subjekt ako fyzickú (prirodzenú) osobu a právnickú osobu. Pojem fyzická osoba môžeme stotožniť s človekom (teda individuálnym subjektom) a pojem právnická osoba s umelou právnou konštrukciou (útvárom), utvorenou zákonom definovanými a aprobovanými prvkami.

S právnou konštrukciou subjektu sa bezprostredne spája pojem právnej subjektivity, ktorý v sebe obsahuje dve zložky. Prvou zložkou je tzv. **právna spôsobilosť**, teda spôsobilosť osoby mať práva a povinnosti (nadobúdať práva a povinnosti v medziach ustanovených právnym poriadkom). Vznik tejto parciálnej zložky je u fyzickej osoby okamihom narodenia, resp. počatia za podmienky, že sa počaté dieťa narodí živé (§ 7 ods. 1 OZ), pri právnickej osobe je relevantný okamih jej vzniku (napr. deň, ku ktorému je právnická osoba zapísaná do obchodného alebo do iného zákonom určeného registra).

Druhú zložku právnej subjektivity označujeme ako **spôsobilosť právne konať**, resp. spôsobilosť na právne úkony, teda spôsobilosť svojím konaním (konaním daného subjektu) nadobúdať práva a povinnosti (napr. uzavrieť zmluvu). Pokiaľ ide o vznik spôsobilosti na právne úkony, nachádzame rozdiel pri fyzických osobách, keď táto spôsobilosť vzniká v plnom rozsahu až dovŕšením osemnásteho roku veku (§ 8 OZ), a pri právnických osobách, keď táto spôsobilosť vzniká vlastne totožne s ich vznikom, a teda aj totožne so vznikom ich právnej spôsobilosti.

Z uvedeného teda vyplýva, že subjektom autorského práva budú fyzické osoby (autor, napr. žiak, študent, učiteľ) a právnické osoby (napr. škola).

Autorom diela je v zásade vždy ten subjekt, ktorý dielo vytvoril vlastnou duševnou činnosťou. Pretože takejto činnosti je spôsobilá výlučne fyzická osoba, autorom akéhokoľvek diela (predmetu ochrany autorského práva) bude vždy iba **fyzická osoba**, pričom však, v súvislosti so všeobecnou teóriou občianskoprávneho subjektu, nemusí mať aj spôsobilosť na právne úkony – inými slovami, autorom sa môže stať aj dieťa či osoba s obmedzenou spôsobilosťou na právne úkony (napríklad osoba s duševnou poruchou). Uplatňuje sa tu teda tzv. **zásada pravdivosti autorstva** (zjednodušene: ten, kto skutočne dielo vytvoril je považovaný za jeho autora).

I keď autorský zákon ustanovuje, kto sa považuje za autora diela, upravuje aj **domnienku autorstva**, v zmysle ktorej sa za autora diela, pokiaľ nie je preukázané niečo iné, považuje fyzická osoba, ktorej meno je uvedené na diele zvyčajným spôsobom ako meno autora, čo sa analogicky uplatňuje aj v prípade pseudoanonymného diela. Ak dielo nie je označené menom alebo pseudonymom, alebo ak takýto spôsob označenia diela nie je možný a nie je preukázané niečo iné, za autora sa považuje fyzická osoba, ktorej meno je pri diele uvedené v registri diel príslušnej organizácie kolektívnej správy alebo v inom registri diel (napr. v registri Slovenskej komory architektov a Slovenskej komory stavebných inžinierov).

Ako sme však práve uviedli, subjektom autorského práva môže byť aj právnická osoba. Je teda potrebné objasniť aj následnú vnútornú diferenciaciu subjektov práva duševného vlastníctva na subjekty pôvodné na jednej strane a na subjekty odvodené na druhej strane.

Pôvodným subjektom je tvorivo činná fyzická osoba, tvorca. Pojem **tvorca** nie je priamo legálnym pojmom, OZ s ním nepracuje, pričom odkazuje úpravu právnych vzťahov vznikajúcich z výsledkov duševnej tvorivej činnosti na osobitné zákony (§ 1 ods. 3 OZ).

Ovodeným subjektom autorského práva môže byť fyzická, aj právnická osoba. Základným charakteristickým prvkom je primárna odvodenosť tohto subjektu od subjektu pôvodného (odtiaľ i označenie „odvodený“), ktorá spočíva v existencii právneho vzťahu medzi subjektom pôvodným a subjektom odvodeným. Na základe takéhoto právneho vzťahu totiž pôvodný subjekt prevádza výkon svojich práv na predmet ochrany (autorské dielo), na subjekt odvodený, ktorý tieto práva vykonáva. Takýto „prevod výkonu práv“ označujeme ako **licencia** (tzv. konštitutívny prevod). V prípade predmetov ochrany práv súvisiacich s autorským právom, konkrétne zvukových a zvukovo-obrazových záznamov a vysielaní, ako aj v prípade databáz zákon pripúšťa aj pravý (translatívny) **prevod práv**, a teda odvodený subjekt môže byť v týchto prípadoch nadobúdateľom práv k danému predmetu ochrany.

Ovodený subjekt sa stáva subjektom autorského práva v rámci právneho vzťahu so subjektom pôvodným, v ktorom sa realizuje dispozícia s predmetom či právami pôvodného subjektu.

Uvedeným spôsobom, teda nadobúdaním formou licencie alebo prevodu, však nie je vyčerpaný okruh skutočností, na základe ktorých sa niekto môže stať odvodeným subjektom. Ovodený subjekt môže nastúpiť na miesto subjektu pôvodného i ako jeho právny nástupca, teda v procese **prechodu práv**.

Ďalšou relevantnou skutočnosťou v danej súvislosti môže byť aj priamo autorský zákon. Ovodeným subjektom bude tak aj zamestnávateľ v prípade aplikácie režimu **zamestnaneckého diela** (§ 50 AZ), kedy zamestnávateľ priamo na základe zákona vykonáva práva k dielu vytvorenému svojim zamestnancom na plnenie pracovných úloh.

Vo všeobecnosti sa potom stretávame s termínom „nositeľ práv“, ktorý v sebe inkorporuje tak subjekt pôvodný (autora), ako aj subjekt odvodený. **Nositeľ práv** je subjektom, ktorý (aktuálne, v rozhodnom čase) vykonáva všetky práva k danému dielu alebo vykonáva určitý rozsah týchto práv v závislosti od dohody obsiahnutej v licenčnej zmluve.

Napríklad ak autor vytvoril dielo ako zamestnanec pri plnení svojich pracovných povinností, tak je nositeľom práv zamestnávateľ na základe zákona (§ 50 AZ). Ak autor uzavrel licenčnú zmluvu s iným subjektom, v ktorej sa dohodli na tom, že autor udeľuje súhlas na použitie svojho diela „všetkými známymi spôsobmi použitia“, nositeľom práv je tento nadobúdateľ licencie na základe licenčnej zmluvy. Napokon, ak autor uzavrel licenčnú zmluvu s iným subjektom, v ktorej sa dohodli na tom, že autor udeľuje súhlas na použitie svojho diela presne vybranými spôsobmi použitia, nositeľom práv je tento nadobúdateľ licencie na základe licenčnej zmluvy, avšak iba v rozsahu udelenej licencie – teda iba vo vzťahu k tým spôsobom použitia, na ktoré získal súhlas.

Na tvorbe autorských diel sa však môžu podieľať aj viaceré subjekty na úrovni pôvodného subjektu. V takýchto situáciách budeme hovoriť o tzv. **kolektívnych formách autorstva**, medzi ktoré zaradíme:

- dielo spoluautorov,
- spojené diela a
- spoločné dielo.

Dielom spoluautorov je dielo, ktoré vzniklo vlastnou tvorivou duševnou činnosťou dvoch alebo viacerých autorov ako dielo jediné, ku ktorému patria práva všetkým autorom spoločne a nerozdielne. Na nakladanie s dielom spoluautorov je potrebný súhlas všetkých autorov, ktorí sa podieľali na jeho vytvorení. Výsledkom spoločnej tvorby spoluautorov je teda jednotné dielo bez ohľadu na to, či je možné príspevky jednotlivých spoluautorov od seba navzájom odlíšiť, záleží výlučne na tom, či je na využitie spôsobilý výlučne celok. Napokon, aby sme mohli hovoriť o diela ako o výsledku spoločnej tvorby spoluautorov, spolupráca spoluautorov sa musí realizovať v rovnakom odbore tvorby – nie je možné, aby vzniklo spoluautorstvo medzi druhovo rôznymi oblasťami realizácie tvorivej činnosti autorov (napr. v prípade textu a hudby nikdy nemôže ísť o spoluautorstvo, ale vždy len o spojenie diel).

Spoluautorským dielom bude napríklad seminárna práca spoločne vypracovaná dvoma študentmi. Na druhej strane spoluautorským dielom by v zásade (odhliadnuc od niektorých osobitných výskumných oblastí) nikdy nemala byť záverečná práca (bakalárska, diplomová alebo dizertačná), a to tak na strane študent – študent, pretože pri záverečnej práci má ísť o preukázanie spôsobilosti samostatne spracovať odbornú (vedeckú), príp. výskumnú úlohu, ako ani na strane študent – pedagóg (školiteľ, vedúci záverečnej práce), pretože školiteľ pri vypracovaní záverečnej práce vystupuje ako učiteľ, ktorý usmerňuje študenta pri jeho samostatnej práci a prípadne pomáha študentovi v orientácii v prameňoch poznania vo vzťahu k danej záverečnej práci. K spoluautorstvu na strane študent – pedagóg by nemalo dochádzať ani v prípade umeleckých odborov.

Spojenými dielami je spojenie dvoch alebo viacerých samostatných diel, ktoré možno uskutočniť len so súhlasom ich autorov, a to len na dohodnutý účel, pričom so spojenými dielami nakladajú autori spoločne. Práva autorov nakladať s jednotlivými dielami, iným spôsobom ako v tomto spojení im však zostávajú nedotknuté. Pojmové vymedzenie spojeného diela je obsiahnuté v § 9 AZ. O spojené diela ide napríklad pri hudobnom diele s textom, románe s ilustráciami a pod.

Bežným príkladom spojených diel je ilustrovaná kniha (spojenie textu – teda slovesného diela a ilustrácie – diela výtvarného umenia). V školskej praxi je bežným spájaním diel do učebníc, keď jednotlivé ucelené kapitoly (časti) učebnice majú odlišných autorov – zásadne však musí ísť o také časti, ktoré sú samostatnými dielami – možno sa potom v tiráži takejto publikácie stretnúť s tzv. kolektívom autorov, ktorý vlastne predstavuje jednotlivých autorov jednotlivých ucelených, samostatných častí publikácie a celá publikácia môže byť označená menom tzv. vedúceho autorského kolektívu (teda tohto z autorov, ktorý napr. prišiel s myšlienkou spojenia daných diel, alebo je autorom rozsahom najväčšej „časti“ takejto publikácie a pod.) s doplnkom „a kol.“. Spojené diela samozrejme bežne možno nájsť aj vo vede a výskume.

V zmysle § 10 AZ sa za **spoločné dielo** považuje dielo, ktoré vzniklo spoločnou činnosťou dvoch alebo viacerých autorov, ktorí súhlasili s využitím svojej vlastnej tvorivej duševnej činnosti pri vytvorení diela pod vedením fyzickej osoby alebo právnickej osoby, ktorá iniciovala vytvorenie diela, usmerňovala a zabezpečovala proces vytvorenia diela. Na spoločné dielo sa uplatňuje režim zamestnaneckého diela, teda majetkové, a aj niektoré osobnostné, práva k takto vytvorenému dielu vykonáva fyzická alebo právnická osoba, ktorá iniciovala a zároveň zabezpečila jeho vytvorenie.

Spoločným dielom môže byť napr. vedecká štúdia ako výstup konkrétnej výskumnej úlohy spracovanej dvoma alebo viacerými vedeckými pracovníkmi, pričom však táto úloha bola zadefinovaná a pridelená (jej vypracovanie bolo objednané) inou osobou (napr. výskumným ústavom, školou, ale pokojne aj obchodnou spoločnosťou a pod.), ktorá zároveň usmerňovala výskumných pracovníkov pri ich tvorbe (napr. zadávala štruktúru jednotlivých krokov vo výskume, ich poradie a pod.) a zabezpečovala celý proces tvorby (napr. zabezpečením výskumných laboratórií, pokusných látok, alebo aj zabezpečením finančného krytia realizácie úlohy – do toho by patrilo aj nákup odbornej literatúry a pod.).

Predmet autorskoprávnej ochrany

Predmetom autorského práva je v zmysle § 6 a 7 AZ **výsledok vlastnej duševnej tvorivej činnosti fyzickej osoby – autora, ktorý je vyjadrený v literárnej, inej umeleckej alebo vedeckej forme**. Ide o pozitívne vymedzenie diela, pričom (v zmysle doktrinálnych výkladov) výsledkom tvorivej duševnej činnosti autora musí byť dielo, ktoré je pôvodné, jedinečné. Umelecká hodnota, či kultúrny a historický význam nie sú kritériami priznania autorskoprávnej ochrany. Základné druhy autorských diel sú najmä:

- slovesné dielo a počítačový program,
- ústne podané, predvedené alebo inak vykonané slovesné dielo, najmä prejav a prednáška,
- divadelné dielo, predovšetkým dramatické dielo, hudobnodramatické dielo, pantomimické dielo a choreografické dielo, ako aj iné dielo vytvorené na zverejnenie,
- hudobné dielo s textom alebo bez textu,
- audiovizuálne dielo, predovšetkým filmové dielo,
- maľba, kresba, náčrt, ilustrácia, socha a iné dielo výtvarného umenia,
- fotografické dielo,
- architektonické dielo, predovšetkým dielo stavebnej architektúry a urbanizmu, dielo záhradnej a interiérovej architektúry a dielo stavebného dizajnu,
- dielo úžitkového umenia,
- kartografické dielo v analógovej alebo v inej forme.

Uvedené základné zákonné vymedzenie oblastí autorskej tvorby (literatúra, umenie, veda) ďalej vykladať ako rozlíšenie oblastí, v ktorých môže dochádzať ku vzniku a realizácii výsledkov duševnej tvorivej činnosti. Tieto oblasti pomenúvajú **základné (primárne) druhové vymedzenie autorských diel** na **diela umelecké** a **diela vedecké**, pričom však uvedené kategórie (druhy diel) nemožno chápať striktno oddelene.

Autorský zákon ustanovuje (aj keď nie priamo výslovne v štruktúre právneho predpisu) **pojmové znaky diela**, ktoré musí daný predmet spĺňať kumulatívne, aby sme mohli konštatovať, že ide o autorské dielo, resp. sekundárne, že vzniká ochrana takéhoto diela podľa

autorského zákona. Pojmové znaky obsahuje jednak už citované ustanovenie § 7 ods. 1 úvodná veta AZ, a jednak § 15 ods. 1 AZ, podľa ktorého *autorské právo na dielo vzniká okamihom, keď je dielo vyjadrené v podobe vnímateľnej zmyslami, bez ohľadu na jeho podobu, obsah, kvalitu, účel alebo formu jeho vyjadrenia*. Na základe uvedeného zákonného vymedzenia teda rozlišujeme tieto pojmové znaky diela:

- a) **tvorivosť** – dielo je výsledkom tvorivej činnosti autora (výlučne fyzickej osoby),
- b) **jedinečnosť** (pôvodnosť) – dielo je výsledkom tvorivosti, ktorá vylučuje štatistické zopakovanie vytvorenia rovnakého diela; jedinečnosť ako kvantitatívne kritérium tvorivej individuality, ktorú autor vkladá do svojho autorského diela,³
- c) povaha diela byť objektívne (zmyslovo) vnímané ako **výsledok tvorivej činnosti v tvorivej oblasti (literatúry) umenia alebo vedy** a
- d) **vyjadrenie v podobe objektívne vnímateľnej zmyslami**⁴ tretími (inými) osobami (objektívne zdieľanie diela).

Je potrebné zdôrazniť, že tak ako autorský zákon, ani právna veda nerozlišujú kvalitu či hodnotu diela (napr. jeho „umelecký“ charakter), ako ani mieru (kvalitu) vlastnej tvorivej činnosti, ktorú autor vynaložil na vytvorenie diela.

Sekundárne druhové rozdelenie autorských diel je legálne vymedzené v § 7 ods. 1 AZ v písmenách a) až j). S ohľadom na toto vymedzenie a v spojení s mimoprávnymi súvislosťami charakteristík jednotlivých diel (napr. literárna veda určí pojmové znaky románu ako diela umeleckého – literárneho) možno druhovo vymedziť autorské diela ako⁵:

- a) literárne diela
  - diela slovesné (jednak vyjadrené slovom – prednáška, prejav, rozhovor, alebo vyjadrené písmom – napr. beletristické literárne diela, básne, scenáre),
  - diela odborné (napr. znalecké posudky, odborné články),
  - iné literárne diela (napr. diela žurnalistické),
- b) umelecké diela
  - hudobné diela,
  - fotografické diela (vrátane tzv. dokumentárnej či reportážnej fotografie, ak spĺňajú pojmové znaky autorského diela),
  - audiovizuálne diela (najmä dielo filmové, ale aj diela televízne, či tzv. videofilmy),
  - výtvarné diela (dvoj alebo trojrozmerné, najmä maľby, kresby, sochy, reliéfy a pod., ale aj grafiky, či pohľadnice alebo poštové známky),
  - architektonické diela,
  - diela úžitkového umenia (napr. keramika, hračky, či šperky),
  - iné (umelecké) diela, ktoré vzhľadom na ich povahu nemožno priradiť k predchádzajúcim skupinám a pokiaľ spĺňajú pojmové znaky diela,
- c) vedecké diela
  - vedecké slovesné diela (napr. vedecká monografia, prednáška na vedeckej konferencii),

³ Pojmový znak „jedinečnosti“ autorský zákon priamo nepomenúva, avšak tento pojmový znak diela je imanentne obsiahnutý v povahe tvorby ako neopakovateľnom procese prísne individuálneho charakteru, ktorá sa prejavuje pri konkrétnom autorovi vytvorením konkrétneho (neopakovateľného, individuálneho) diela. *Bližšie porovnaj* aj TELEČ, I., TŮMA, P.: Autorský zákon. Komentář. 1. vydání. Praha,: C. H. Beck, 2007, s. 19-20.

⁴ Pri tomto pojmovom znaku nachádzame *in fine* vyjadrenie zásady bezformálnosti vzniku autorských práv, na ktorej je bodovaný systém ochrany autorských diel v rámci kontinentálneho právneho systému. Autorské právo vzniká vytvorením diela v podobe vnímateľnej zmyslami bez potreby ďalšej registrácie, či iného formálneho (napr. správneho) úkonu.

⁵ *Porovnaj* TELEČ, I., TŮMA, P.: Autorský zákon. Komentář. 1. vydání. Praha,: C. H. Beck, 2007, s. 27-32.

- kartografické diela,
- iné vedecké diela, teda vedecké diela, ktoré sú vyjadrené inak ako iba slovesne (napr. anatomický atlas).

Netreba zabúdať, že autorským zákonom deklarovaný výpočet druhov diel je výpočet demonštratívny, a tak pri naplnení všetkých pojmových znakov autorského diela, ktoré sme popisali, vzniknú výlučné práva a autorskoprávna ochrana aj k dielu, ktoré nemožno zaradiť ani do jedného z uvedených druhov (kategórií). Okruh autorských diel týmto teda nie je uzavretý, a preto aj akýkoľvek iný predmet, ktorý spĺňa jednotlivé pojmové znaky diela, môže byť autorskoprávne chránený.

Autorský zákon obsahuje aj tzv. **negatívne vymedzenie pojmu dielo**. Ide o predmety, ktoré vôbec nevykazujú pojmové znaky autorského diela (nie sú spôsobilé byť autorskoprávne chránené) a tiež o také predmety, ktoré aj keď spĺňajú pojmové znaky diela (najmä sú výsledkom duševnej tvorivej činnosti fyzickej osoby), sú spod autorskoprávnej ochrany vyňaté. Za dielo sa nepovažuje myšlienka, spôsob, systém, metóda, koncept, princíp, objav alebo informácia, ktorá bola vyjadrená, opísaná, vysvetlená, znázornená alebo zahrnutá do diela. Za dielo sa nepovažuje ani text právneho predpisu, úradné rozhodnutie, verejná listina, verejne prístupný register, úradný spis, slovenská technická norma vrátane jej prípravnej dokumentácie a prekladu, denné správy a prejavy prednesené pri prerokúvaní vecí verejných; v prípade súborného vydania týchto prejavov a na ich zaradenie do zborníka je potrebný súhlas toho, kto ich predniesol. Výpočet predmetov, na ktoré sa nevzťahuje ochrana podľa autorského zákona je taxatívny a nie je ho možné rozširovať o ďalšie prípady.

Osobitnou formou autorskej tvorivej činnosti, výsledkom ktorej je nové jedinečné dielo je činnosť zostavovateľa (usporiadateľa) iných obsahov (tvorivých aj netvorivých), ktoré sa nachádzajú v tzv. súbornom diele. **Súborné dielo** predstavuje súbor nezávislých diel alebo iných prvkov, ktorý je spôsobom výberu alebo usporiadaním obsahu výsledkom vlastnej tvorivej duševnej činnosti autora. Takýmto dielom môže byť napríklad zborník, časopis, encyklopédia, antológia, pásmo, výstava alebo iná databáza. Autorské právo k súbornému dielu patrí tomu, kto diela alebo iné prvky takto usporiadal do databázy. Práva autorov k jednotlivým dielam, ktoré boli zaradené do súborného diela však jednotlivým autorom zostávajú zachované. **Od súborného diela ako „tvorivej databázy“ treba odlišovať databázu**, na ktorú sa upriamuje právo zhotoviteľa databázy, ako výlučne majetkové právo (*sui generis*) upravené v 4. časti autorského zákona.

Príkladom súborného diela sú aj noviny, ktoré spájajú tak jednotlivé tvorivé časti – autorské diela (články – komentáre, reportáže, rozhovory a pod. alebo fotografie, či kresby) a netvorivé časti – napr. denné správy, riadková inzercia a pod. V školskej praxi je najčastejšie sa vyskytujúcim typom súborného diela zborník (školy humanitného zamerania), alebo výstava (umelecké školy), pričom je bežné, aby „prispievateľmi“ – teda autormi jednotlivých diel zaradených do súborného diela boli žiaci/študenti, ako aj pedagógovia. Žiak alebo študent môže byť taktiež autorom súborného diela napr. ako šéfredaktor školského študentského časopisu.

Predmetom autorského práva sú aj **preklady diela** do iného jazyka, keďže tie sú tiež predmetom autorského práva; ide o nové pôvodné diela, ktoré vznikli ako výsledok tvorivého procesu. Autorovi prekladu diela vznikajú výlučné osobnostné i majetkové práva v celom rozsahu. Jeho práva sú síce odvodené od práv autora k pôvodnému dielu (t.j. musí od neho

získať súhlas na preklad diela), ale práva, ktoré mu vzniknú k takto preloženému dielu, sú absolútnej povahy – výlučné a bez akýchkoľvek obmedzení. Podobne ako autor slovesného alebo súborného diela má *inter alia* právo označiť svoje dielo svojím menom a žiadať, aby sa uvádzalo na všetkých rozmnoženinách diela náležitým spôsobom pri každom použití diela na verejnosti.

■ Vznik autorského práva a jeho trvanie

Autorské právo vzniká v okamihu, keď je vyjadrené v podobe objektívne vnímateľnej ľudskými zmyslami. Predpokladom autorskoprávnej ochrany nie je dokončenie diela. Ochrana sa totiž vzťahuje aj na jeho jednotlivé fázy a časti vrátane názvu diela a mien postáv, ak splňajú pojmové znaky diela.

Autorský zákon poskytuje právnu ochranu dielu počas celého obdobia trvania majetkových práv k tomuto predmetu ochrany, teda počas autorovho života a 70 rokov po jeho smrti. Osobitný výpočet doby ochrany sa však môže viazať k jednotlivým kolektívnym autorským dielam.

Majetkové práva k dielu, vrátane práva udeľovať súhlas na každé použitie diela, má vo vzťahu k tomuto dielu aj osoba, ktorá po uplynutí trvania majetkových práv vydá predtým nezverejnené dielo. Podľa ustanovenia § 52 AZ však práva na predtým nezverejnené dielo vydaním, tzv. *editio princeps*, vznikajú len na 25 rokov a len v tom rozsahu, aký by mal autor diela, ak by jeho práva ešte trvali.

Autorský zákon nevyžaduje na vznik autorského práva splnenie nijakých formálnych náležitostí. Autorskoprávna ochrana vzniká automaticky v momente, kedy je dielo vyjadrené v podobe vnímateľnej zmyslami. Vyznačovanie tzv. autorskoprávných, resp. copyrightových, výhrad v diele teda nemá konštitutívny, ale len deklaratórny charakter a uvádzanie tejto výhrady ani jej forma nie sú predpokladmi autorskoprávnej ochrany v zmysle slovenského autorského zákona.

V právnych poriadkoch niektorých štátov sveta sa však na vznik autorských práv môže vyžadovať splnenie formálnych náležitostí, napr. prihlásenie diela, úradná registrácia diela, osvedčenie o vytvorení diela, úradné zloženie dokladu alebo rozmnoženiny diela, teda depozícia. Jednotlivé štáty môžu vo svojich právnych poriadkoch viazať vznik a trvanie autorského práva na realizáciu výhrady autorského práva, ktorá sa má aplikovať na hmotný substrát alebo na rozmnoženinu, použitím slov „všetky práva vyhradené“, francúzskej skratky „D. R.“ alebo **pripojením značky © spolu s uvedením mena autora alebo iného nositeľa práv a roku prvého uverejnenia**. Vzťah štátov, v ktorých je autorskoprávna ochrana založená na neformálnom princípe (napr. aj Slovensko) k tým štátom, ktoré na vznik autorských práv požadujú autorskoprávnu výhradu reguluje Všeobecný dohovor o autorskom práve z roku 1952.⁶

V tejto súvislosti treba uviesť, že v niektorých prípadoch je to dôvod aj na uvádzanie viacerých autorskoprávných výhrad. Napríklad pri zborníku, časopise, encyklopédii či antológii, ktoré sú považované za súborné diela, je potrebné rozlišovať jednak práva autorov jednotlivých článkov, príspevkov či iných diel, ale tiež práva zostavovateľov (teda rovnako tvorcov), ktorí vybrali alebo usporiadali obsah súborného diela (§ 6 ods. 2 a § 7 ods. 2 AZ).

⁶ Publikovaný v Zbierke zákonov SR pod č. 134/1980 Zb.

Z uvedeného vyplýva, že v prípade korektne zrealizovanej autorskoprávnej výhrady v nej majú byť ako nositelia práv uvedení nielen autori jednotlivých článkov a príspevkov, ale aj autori súborného diela (napr. zostavovatelia zborníka). V praxi sa takáto situácia bude riešiť použitím viacerých autorskoprávnych výhrad, v ktorých sa jasne odlišia subjekty a im prislúchajúce autorské práva.

V prípade vydania zborníka do ktorého boli zahrnuté príspevky viacerých autorov, vrátane príspevku anonymného autora a príspevku už nežijúceho autora, ktorého autorské práva po jeho smrti vykonáva dedič, by mohla autorskoprávna výhrada vyzeráť napríklad aj takto:

© Zuzana Adamová, 2012 (zostavovateľ)

© Zuzana Adamová, Anton Škreko, Martin Král, Anonym, 2012 (autori)

© XY (dedič Martina Kráľa), 2012

© XY, 2012 (vydavateľ)

Autorskoprávna výhrada sa niekedy dopĺňa o slovné spojenie „všetky práva vyhradené“ (*angl. All Rights Reserved*), resp. o inú mutáciu tohto vyjadrenia. Protipólom tohto vyjadrenia je situácia, kedy je dielo autorskoprávne voľné (napr. z dôvodu, že doba ochrany uplynula), a stalo sa súčasťou tzv. *public domain*. S formuláciou „niektoré práva vyhradené“ (*angl. Some Rights Reserved*) sa stretávame najmä v súvislosti so systémom verejných licencií a iných nástrojov spoločne označovaných ako Creative Commons, kedy si nositeľ práv niektoré práva vyhradzuje, iné práva verejne licencuje v presne stanovenom rozsahu.

■ Obsah autorského práva

Autor vytvorením diela k nemu nadobúda **výlučné a absolútne autorské právo, ktoré pozostáva z oprávnení osobnostnej a majetkovej povahy.**

Autorovi vzniknú výlučné osobnostné a majetkové práva v momente, keď je dielo vyjadrené v podobe vnímateľnej zmyslami. Medzi výlučné **osobnostné práva** autora patrí:

- právo na autorstvo,
- právo označiť svoje dielo menom alebo pseudonymom a žiadať, aby sa toto meno alebo pseudonym uvádzal na všetkých rozmnoženinách diela, a to náležitým spôsobom pri každom použití diela na verejnosti,
- právo neoznačiť svoje dielo menom alebo pseudonymom (anonymné dielo),
- právo rozhodnúť o zverejnení diela,
- právo na autorský dohľad (autorskú korektúru), pričom v prípade architektonického diela je autorským dohľadom dozor nad zhotovením stavby a
- právo na nedotknuteľnosť svojho diela, najmä na ochranu pred akoukoľvek nedovolenou zmenou alebo iným nedovoleným zásahom do svojho diela, ako aj pred akýmkoľvek hanlivým nakladaním, ktoré by malo za následok narušenie jeho cti a dobrej povesti.

Osobnostné práva, ako už z ich označenia vyplýva, sa viažu výlučne na osobu autora, autor sa ich nemôže vzdať, nie sú predmetom dedičstva a smrťou autora zanikajú. Výlučné osobnostné práva autora sú neprevoditeľné.

Výlučné majetkové práva autora vymedzuje autorský zákon v ustanovení § 18. Medzi výlučné majetkové práva autora patrí právo dielo použiť a právo udeľovať súhlas na použitie

diela (formou uzavretia písomnej licenčnej zmluvy). Zákonný výpočet použití, na ktoré autor udeľuje súhlas je len demonštratívny, pričom ide o najbežnejšie spôsoby použitia, najmä o:

- vyhotovenie rozmnoženiny diela,
- verejné rozširovanie originálu diela alebo jeho rozmnoženiny predajom alebo inou formou prevodu vlastníckeho práva,
- verejné rozširovanie originálu diela alebo jeho rozmnoženiny nájmom alebo vypožičaním,
- spracovanie, preklad a adaptáciu diela,
- zaradenie diela do súborného diela,
- verejné vystavenie diela,
- verejné vykonanie diela,
- verejný prenos diela.

Výlučné majetkové práva autora sú, tak ako aj výlučné osobnostné práva, viazané na osobu autora, sú neprevoditeľné a autor sa ich nemôže vzdať. Práva tvoriace majetkovú zložku autorského práva sú predmetom dedičstva. Udelením súhlasu na výkon zostávajú výlučné majetkové práva autorovi zachované, avšak autor je povinný strpieť použitie diela treťou osobou. Súhlas udelený autorom vo forme licenčnej zmluvy je nevyhnutným predpokladom na každé oprávnené použitie diela (pokiaľ nie je možné použiť diela v rámci zákonných výnimiek a obmedzení).

1.3. Pedagóg, žiak a študent ako autori

Tvorivú činnosť pedagóga je potrebné vnímať v dvoch základných rovinách. Jednak (i) ako výsledok plnenia pracovných úloh, ktoré mu vyplývajú z jeho pracovnej zmluvy so školou, a jednak (ii) ako výsledok vlastnej tvorivej činnosti odlišnej od tvorby tzv. zamestnaneckých diel. Deliacia línia medzi uvedenými rovinami nebude samozrejme vždy úplne zreteľná. Toto osobitne platí najmä v prípade vysokoškolských pedagógov, ktorí sú v zmysle § 75 vysokoškolského zákona povinní vykonávať nielen pedagogickú činnosť, ale aj výskumnú, vedeckú, projektovú, či dokonca inú umeleckú činnosť (v závislosti od typu školy).

Rozlíšenie uvedených dvoch rovín tvorby je zásadné z hľadiska výkonu práv k výsledkom takejto tvorby. V prvom prípade je výkon práva priamo zo zákona (§ 50 AZ) zverený zamestnávateľovi, teda škole a sám pedagóg sa musí zdržať akéhokoľvek výkonu autorských práv k svojmu dielu. Platí dokonca, že škola je oprávnená uvádzať dielo na verejnosti pod svojím menom. Na druhej strane, v druhom prípade pedagóg ako pôvodný autor vykonáva všetky práva k dielu vytvorenému mimo svojich pracovných povinností sám bez obmedzení.

Z hľadiska druhov diel, ktoré je možné príkladne pomenovať v prvej rovine, pôjde najmä o vedecké diela slovesné v širokom zábere odboru alebo oblasti pôsobenia pedagóga v rámci školy – napr. pri vedeckovýskumných projektoch to budú rôzne výskumné správy, štúdie, odborné a vedecké články, až monografie. Okrem vedy však pedagóg v prvej rovine pôsobí primárne ako učiteľ – jeho pedagogická činnosť mu taktiež vyplýva z jeho pracovnej zmluvy (čo napokon vyplýva priamo zo zákona). V tomto smere môžu prichádzať do úvahy najmä tvorba rôznych učebných textov (cvičebnice, pracovné listy, učebnice), ale aj ústne prednesené prednášky.

Napokon je potrebné zdôrazniť, že vyššie uvedené druhy diel, ktoré môžu byť výsledkom tvorivej činnosti pedagóga v rámci plnenia jeho pracovných úloh samozrejme treba vždy (ako vlastne akéhokoľvek výsledky tvorivej činnosti) posúdiť z hľadiska naplnenia pojmových znakov diela, ktoré na to, aby sme mohli hovoriť o vzniku autorskoprávnej ochrany, musia byť vždy kumulatívne naplnené.

Osobitná tvorivá činnosť pedagóga prichádza do úvahy aj na platforme posudkov záverečných práv (či už ako posudok školiteľa, vedúceho záverečnej práce alebo posudok oponenta záverečnej práce). Na to, aby bol z hľadiska autorského práva posudok chránený ako autorské dielo však musia byť opäť naplnené pojmové znaky diela (posudok tak bude patriť do kategórie slovesných diel vedeckých). Na druhej strane však, bez ohľadu na skutočný vznik autorskoprávnej ochrany k posudku, zákon o vysokých školách hovorí, že posudky oponentov, školiteľov, vedúcich záverečných prác alebo rigorózných prác, recenzentov alebo iných osôb sa uchováva v centrálnom registri záverečných, rigorózných a habilitačných prác spolu s príslušnou prácou po dobu jej uchovávania a na sprístupnenie týchto posudkov verejnosti alebo iné ich uverejnenie sa vyžaduje písomná licenčná zmluva s nositeľom autorských práv k tomuto posudku (§ 63 ods. 7).

V protiklade s pedagógom, ktorému sme venovali pozornosť v predchádzajúcej časti, má žiak alebo študent, s ohľadom na následný výkon práv k svojmu dielu, podstatne väčšiu voľnosť pri vlastnej autorskej tvorbe.

Žiaka alebo študenta k tvorbe vo vzdelávacom procese zaväzuje plnenie študijných povinností, ktoré najčastejšie vyplývajú z priamych zadaní príslušným pedagógom. Dielo,

ktoré je následne vytvorené na základe takéhoto zadania (najčastejšie dielo slovesné – úvaha, esej, seminárna práca, ale v prípade škôl s umeleckým zameraním aj diela z oblasti výtvarného umenia, fotografické dielo, či dokonca dielo audiovizuálne alebo umelecký výkon a pod.) patrí do režimu tvorby, ktorý označujeme aj ako školské dielo. Škola však práva k školskému dielu nevykonáva, ako je to v prípade diela zamestnaneckého, priamo zo zákona, ale až na základe uzavretej licenčnej zmluvy so žiakom, resp. študentom. Takáto zmluva navyše študenta neobmedzuje v ďalšom nakladaní, a to buď priamo alebo prostredníctvom tretej osoby.

Na druhej strane rozoznávame diela, k tvorbe ktorých je študent zaviazaný vlastne priamo zákonom o vysokých školách a bez ich vytvorenia nie je možné, aby študent svoje štúdium ukončil. Takýmito dielami sú záverečné práce (bakalárska, diplomová a dizertačná práca), výber témy a tvorba síce prebieha v úzkej kooperácii študenta a školy (prostredníctvom príslušného pracoviska školy a následne pedagóga), avšak ich vytvorenie, odovzdanie a následná obhajoba spadajú formálne medzi štátne skúšky, ich úspešné absolvovanie je podmienkou ukončenia štúdia a následného získania akademického titulu.

1.4. Škola ako nositeľ práv

Ako už bolo uvedené, autorom môže byť výlučne fyzická osoba, ktorá ako jediná je spôsobilá tvorivej duševnej činnosti. Škola ako právnická osoba môže byť teda vo vzťahu k použitiu autorských diel iba odvodeným subjektom – nositeľom práv, ktorý výkon autorských práv bude odvodzovať od subjektu pôvodného, teda buď od svojho zamestnanca/pedagóga (priamo na základe zákona), od svojho žiaka/študenta (na základe licenčnej zmluvy, príp. na základe využitia tzv. zákonnej licencie) alebo od tretej osoby (rovnako na základe licenčnej zmluvy alebo na základe využitia niektorého obmedzenia autorského práva).

Dielo, pri ktorých bude mať škola ambíciu ďalej ich používať vo vzťahu k širokej verejnosti budú predovšetkým tie, ktoré budú reprezentovať školu a jej výsledky vo vzdelávacom procese (napr. osobitná edícia učebníc pod hlavičkou školy, súbor prednášok významného pedagóga pôsobiaceho na škole, v prípade škôl umeleckého zamerania napr. výstava školských diel) alebo vo vede a výskume, ktoré sa na škole realizujú (napr. zborník z vedeckého podujatia organizovaného školou a pod.).

Do osobitnej situácie pri používaní (ale aj ochrane) autorských práv (resp. práv duševného vlastníctva v širšom zázvare) sa môže škola dostať pri vytváraní tzv. **centier transferu technológií a poznatkov**. V prípade takýchto centier ide predovšetkým o prepojenie univerzitného prostredia s prostredím priemyslu a zlepšenie využívania poznatkov a technológií, ktorých domovom je univerzitná pôda, resp. pôda spolupracujúcich špecializovaných vedeckých pracovísk do praxe (hlavným zámerom je, aby sa prepojila akademická sféra s podnikateľskou sférou, a to na prospech oboch zúčastnených strán aj širokej verejnosti). Takéto partnerstvá medzi univerzitami a priemyslom sa realizujú predovšetkým v oblasti výskumu, vedy a technológií (zriedka sa budeme stretávať na tejto platforme s umeleckými dielami). Uplatňujú sa tu rôzne informačné mechanizmy, ktoré zahŕňajú okrem iného aj publikovanie vedeckých výsledkov (diel, autormi ktorých sú vedeckovýskumní pracovníci školy).

Nevyhnutným predpokladom na dobré fungovanie takýchto centier sú jasné pravidlá a určité návody na komerčné využitie predmetov duševného vlastníctva, vytvorenie kritérií pre nositeľov práv a pravidiel pre delenie možných príjmov či zadefinovanie zodpovednosti a záväzkov všetkých relevantných subjektov. Pokiaľ ide o tieto vzťahy (osobitne s ohľadom na výkon práv), je nevyhnutné, aby sa jasne stanovili kritéria, ktoré sa týkajú výkonu práv k vytvoreným dielam a ďalším predmetom ochrany. V tejto súvislosti možno poukázať na nasledovné situácie:

- prípady, keď duševné vlastníctvo vzniklo ako výsledok výskumu, ktorý bol sponzorovaný (úplne alebo čiastočne) priemyslom v rámci výskumných kontraktov;
- prípady, keď duševné vlastníctvo vzniklo ako výsledok podporený agentúrou vo verejnom sektore, ktorá môže mať špecifické zmluvné podmienky závislé od formy podpory;
- prípady, keď duševné vlastníctvo bolo vytvorené vedcami, ktorí nie sú v pracovnoprávnom vzťahu s univerzitou;
- prípady, keď sú vynálezy, resp. iné výsledky vyvinuté v rámci partnerstiev s tretími osobami (individuálne subjekty, spoločnosti alebo inštitúcie).

Každý prípad bude nevyhnutne posudzovať individuálne a vopred zmluvne zabezpečiť doriešenie otázok o výkone práv duševného vlastníctva, resp. iných práv. S tým súvisí aj rozdeľovanie príjmov v prípadoch spolupôvodcovstva, spoluautorstva či iných foriem kolektívneho výkonu práv. Osobitne je potrebné riešiť najmä rôzne výskumné formy spolupráce, na ktorých participujú viaceré subjekty. Ide hlavne o to, aby malo centrum vopred

stanovenú predstavu o tom, ako sa bude nakladať najmä s kolektívnymi predmetmi, s predmetmi, ktorých výskum či vytvorenie bolo finančne podporované z iných ako interných zdrojov a podobne.

II. AUTORSKÉ DIELO A JEHO POUŽITIE V ŠKOLE

2.1. Všeobecne o použití autorských diel

Použitie diela v autorskoprávnom význame je potrebné striktné oddeliť od použitia hmotného nosiča tohto diela. V prvom prípade ide o dispozíciu s ideálnym objektom, ktorou nedochádza k opotrebeniu tohto objektu, ani žiadnemu zhoršeniu jeho kvality (naopak jeho kultúrna hodnota môže časom ako aj použitím narastať). Navyše ide o dispozíciu pri plnom rešpektovaní základnej vlastnosti ideálnych objektov, konkrétne možnej všadeprítomnosti, keď to isté dielo možno vnímať súčasne na rôznych miestach (bez viazanosti na čas a priestor). Na druhej strane pri použití hmotného nosiča diela, takýto hmotný objekt nielenže opotrebovávame, ale navyše ho vnímame a používame v danom čase a priestore exkluzívne – v tom istom čase ho nemôže vnímať a používať iná osoba na inom mieste.

Je potrebné poznamenať, že pri určitých druhoch diel je uvedená diferenciácia zreteľná viac (napr. vzťah román ako ideálny objekt/dielo a kniha ako materiálny objekt/hmotný nosič diela) a pri iných menej (napr. socha ako dielo výtvarného umenia a kameň, z ktorého je vytesaná ako jej hmotný nosič). Napriek tomu sa rozdiel medzi používaním diela v autorskoprávnom význame a použitím jeho hmotného nosiča (na ktoré nadväzuje klasické vlastnícke právo) uplatní vždy rovnako.

Použitie diela v autorskoprávnom význame vychádza z § 18 ods. 2 AZ, ktorý obsahuje demonštratívne vymedzenie spôsobov použitia, a to:

- vyhotovenie rozmnoženiny diela (vyhotovením rozmnoženiny diela je prenesenie diela alebo jeho časti na iný hmotný podklad priamo z originálu diela alebo nepriamo z inej rozmnoženiny diela, dočasne alebo trvalo, a to akýmkoľvek spôsobom a v akejkoľvek forme; rozmnoženinu diela možno vyhotoviť najmä vo forme tlačenej, fotografickej, zvukovej alebo zvukovo-obrazovej, stavbou architektonického diela, alebo vo forme inej trojrozmernej rozmnoženiny, alebo v elektronickej forme zahŕňajúcej analógové aj digitálne vyjadrenie),
- verejné rozširovanie originálu diela alebo jeho rozmnoženiny predajom alebo inou formou prevodu vlastníckeho práva (napr. darovanie),
- verejné rozširovanie originálu diela alebo jeho rozmnoženiny nájmom alebo vypožičaním (tento spôsob použitia sa nevzťahuje na architektonické dielo vyjadrené stavbou alebo v podobe záhrady, interiéru alebo scény, ani na dielo úžitkového umenia),
- spracovanie, preklad a adaptáciu diela (spracovaním diela je osobitné tvorivé spracovanie pôvodného diela),
- zaradenie diela do súborného diela,
- verejné vystavenie diela (verejným vystavením je uvedenie originálu diela alebo jeho rozmnoženiny na verejnosti priamo alebo nepriamo pomocou diaprojektora, televízneho obrazu alebo podobným spôsobom na obrazovke; pri audiovizuálnom diele uvedenie osobitne vyňatého obrazu bez akejkoľvek následnosti na verejnosti),
- verejné vykonanie diela (verejným vykonaním je recitácia, hra, tanec alebo akýkoľvek iný spôsob predvedenia literárneho diela, umeleckého diela alebo folklórneho diela výkonným umelcom na verejnosti, ako aj predvedenie obrazov zvukovo-obrazového záznamu po sebe za súčasného predvedenia zvukov sprevádzajúcich tieto obrazy; takéto predvedenie zvukovo-obrazového záznamu sa nepovažuje za verejný prenos),
- verejný prenos diela (verejným prenosom je šírenie alebo predvedenie diela akýmkoľvek technickými prostriedkami na šírenie zvukov alebo zvukov a obrazov súčasne, alebo ich

vyjadrenie po drôte alebo bezdrôtovo tak, že toto dielo môžu vnímať osoby na miestach, kde by ich bez tohto prenosu nemohli vnímať; verejný prenos zahŕňa aj káblovú retransmisiu, vysielanie a sprístupňovanie verejnosti).

Pretože uvedený výpočet spôsobov použitia diela v autorskoprávnom význame je iba ako príklad, do úvahy prichádzajú aj iné spôsoby použitia v autorskom zákone doslovne neuvedené, ako napr. spojenie diela s iným dielom atď.

Nadobudnutím vlastníckeho práva alebo iného vecného práva k veci, ktorej prostredníctvom je predmet ochrany vyjadrený, nie je dotknuté autorské právo (ak nie je dohodnuté, resp. zákonom upravené, inak). Aj naopak, vlastnícke právo alebo iné vecné právo k veci, ktorej prostredníctvom je predmet ochrany vyjadrený, nie je dotknuté autorským právom (ak nie je dohodnuté, resp. zákonom upravené inak).

Vlastník alebo iný užívateľ veci, ktorej prostredníctvom je dielo vyjadrené (hmotný nosič diela, napr. kniha v prípade románu) nie je bez uzavretia licenčnej zmluvy oprávnený toto dielo použiť v autorskoprávnom význame (samozrejme okrem možného použitia pri uplatnení príslušného zákonného obmedzenia autorského práva – napr. možnosť vyhotovenia rozmnoženiny pre osobnú potrebu, v našom prípade románu však nikdy nie celého románu, ani jeho podstatnej časti).

Na druhej strane vlastník alebo iný užívateľ hmotného nosiču diela ho nie je povinný udržiavať a chrániť pred zničením (napr. môže pokojne spáliť knihu bez toho, aby tým zasiahol do autorského práva autora románu, pretože autorské právo zničením hmotného nosiča diel nezaničí).

Autorský zákon upravuje osobitné právo autora (nositeľa práva) požadovať od vlastníka hmotného nosiča diela (veci), aby mu ho sprístupnil, ak je to nevyhnutné na uplatnenie práva autora dielo použiť (v praxi sa toto právo uplatní najmä v prípade diel, ktoré sú zachytené výlučne ako originál – hlavne diela výtvarného umenia). Uplatnenie tohto práva však nesmie byť v rozpore s oprávnenými záujmami vlastníka veci a vlastník veci nie je povinný vydať autorovi takúto vec, je však povinný na žiadosť a náklady autora vyhotoviť fotografiu alebo inú rozmnoženinu diela a odovzdať ju autorovi.

Všeobecne teda platí, že aj **v prípade, ak bude konkrétny hmotný nosič predmetu ochrany (napr. autorského diela) vo vlastníctve alebo správe osoby odlišnej od nositeľa autorských práv, súhlas na použitie tohto predmetu ochrany v autorskoprávnom význame je stále potrebné získať od oprávneného nositeľa práv (v zásade od autora).**

Ak by napríklad v priestoroch školy bolo umiestnené dielo výtvarného umenia (originál obrazu, ktorý by bol vo vlastníctve školy) od autora, ktorý by chcel toto svoje dielo zaradiť na výstavu svojich diel, uplatní sa právo tohto autora požadovať od školy sprístupnenie diela (inými slovami zapožičanie originálu diela) za účelom použitia tohto diela v autorskoprávnom význame (verejné vystavenie diela). Na druhej strane, škola v prípade, ak by nemala s autorom obrazu uzavretú licenčnú zmluvu na použitie diela v autorskoprávnom význame (teda škola by nemala súhlas autora na použitie diela v autorskoprávnom význame), nemohla by usporiadať výstavu, do ktorej by zaradila aj predmetný obraz.

Vyššie analyzovaný vzťah autorského diela a jeho hmotného nosiča vyplýva zo samotnej povahy autorských diel, ktoré sú zo svojej podstaty **ideálnymi objektmi**. Ideálny objekt možno vymedziť ako statok, ktorého podstatu tvorí konkrétny duševný obsah a jeho objektívny výraz je spôsobilý byť predmetom spoločenských (a teda aj právnych) vzťahov bez toho, aby bolo potrebné jeho stelesnenie v hmotnej podobe. Objektívny výraz umožňuje jeho zmyslové vnímanie (spravidla zrakom alebo čuchom) tak, ako je možné každý hmotný statok (teda statok vyjadrený v objektívnej hmotnej forme) vnímať hmatom.

Už zo samej povahy ideálnych objektov vyplýva množstvo špecificky charakteristických znakov, ktoré ich odlišujú od materiálnych objektov, a ktoré majú z hľadiska právnych vzťahov závažný význam.

V prvom rade ide o vlastnú povahu ideálnych objektov, ktorá vyplýva z ich existencie vo forme ideí; tie sú aspoň efemérne materializovateľné v podobe vnímateľnej zmyslami, pričom však je ich existencia zároveň nezávislá od existencie akéhokoľvek hmotného nosiča, pomocou ktorého sú materializované. Ďalej hovoríme o tzv. „**potenciálnej ubikvite**“, teda možnej „všadeprítomnosti“ ideálnych objektov. Z nej vyplýva jednak to, že je možné, aby ich vnímalo v rovnakom čase na rôznom mieste teoreticky neobmedzené množstvo subjektov, a jednak skutočnosť, že uvedeným vnímaním (zjednodušene povedané „užívaním“) ideálnych objektov nedochádza k ich opotrebovaniu, teda k zníženiu ich kvality, resp. k ich spotrebovaniu (nedochádza k ujme na ich podstate).

Napokon, z najvýznamnejších špecifik ideálnych objektov je právne relevantná nemožnosť prevodu vlastníckeho práva k nim, pričom teda do úvahy prichádza iba zriadenie užívacieho práva (formou licenčnej zmluvy).

Na druhej strane potom stoja materiálne objekty ako hmotné nosiče ideálnych objektov (diel), ku ktorým sa uplatnia tradičné vlastnícke oprávnenia (hlavne vec držať/vlastniť a používať, ako aj vlastnícke právo k veci previesť na inú osobu), pričom používaním takejto veci sa jej kvalita prirodzene zhoršuje (opotrebenie) a napokon môže dôjsť aj k zničeniu či k zániku veci.

2.2. Možnosti legálneho použitia autorských diel

I keď autorské právo na jednej strane vyžaduje nadobudnutie súhlasu na použitie diela od nositeľa práv, na druhej strane možno identifikovať viacero prípadov a situácií, kedy je možné **používať dielo aj bez súhlasu autora**. V zásade môžeme hovoriť o troch kategóriách predmetov:

1. predmety, ktoré sú vylúčené z autorskoprávnej ochrany,
2. autorské diela, ktoré boli chránené, ale doba ochrany už uplynula a
3. autorské diela, ktorú sú chránené, ale zákon pripúšťa v určitých osobitných prípadoch aj použitie bez súhlasu nositeľa práv.

V ostatných prípadoch je nevyhnutné nadobudnúť súhlas na použitie formou licenčnej zmluvy. Treba tiež upozorniť, že aj v prípade ak by došlo k použitiu voľného predmetu spadajúceho do niektorej z uvedených kategórií, na predmet môžu platiť ešte iné práva. V praxi to môžu byť najmä všeobecné osobnostné práva fyzickej osoby (právo na podobizeň fyzickej osoby, právo na písomnosti osobnej povahy atď.) či iné práva duševného vlastníctva.

Prvú kategóriu predmetov, ktoré možno používať bez súhlasu, tvoria predmety na ktoré sa vôbec nevzťahuje autorské právo a teda sú **vylúčené z autorskoprávnej ochrany**. Ako už bolo spomenuté, autorské právo chráni formu a nie obsah, a preto sa autorskoprávna ochrana nevzťahuje na myšlienku, spôsob, systém, metódu, koncept, princíp, objav alebo informáciu, ktorá bola vyjadrená, opísaná, vysvetlená, znázornená alebo zahrnutá do diela. Pokiaľ je teda v diele opísaná napríklad nejaká matematická metóda alebo nejaký výsledok výskumu, autorské právo neposkytuje právnu ochranu takýmto predmetom. Chrániť sa však môže dielo z hľadiska jeho formy, a teda v daných prípadoch by sa chránilo napríklad slovesné dielo opisujúce danú matematickú metódu alebo výsledok výskumu.

Pedagóg publikuje knihu, v ktorej popíše svoj niekoľkoročný výskum v oblasti fyziky, na základe ktorého formuloval nové poznatky o supravodivosti tuhých látok. Jeho kolega využije výsledky jeho výskumu a postaví na nich nový výskum. V takomto prípade nejde o porušovanie autorského práva. Ak by však kolega vo svojej práci použil text daného pedagóga, pričom nevyužije inštitút citácie diela, zasahuje tým do autorského práva pedagóga, a to aj keď tento text mierne pozmení.

Vylúčené z autorskoprávnej ochrany sú aj ďalšie predmety, na ktorých použitie nie je potrebný súhlas autora, konkrétne text právneho predpisu, úradné rozhodnutie, verejná listina, verejne prístupný register, úradný spis, slovenská technická norma vrátane ich prípravnej dokumentácie a prekladu, denné správy a prejavy prednesené pri prerokúvaní vecí verejných. Na súborné vydanie týchto prejavov a na ich zaradenie do zborníka je však potrebný súhlas toho, kto ich predniesol.

Druhú kategóriu predstavujú predmety, ktoré síce splnili pojmové znaky autorského diela, ale **doba ochrany už uplynula**. V tomto smere je relevantné najmä trvanie majetkových práv, ktoré uplynú 70 rokov po smrti autora. Po uplynutí tejto doby je dielo autorskoprávne voľné a je možné ho používať bez súhlasu. Po smrti autora, kým neuplynú doba ochrany, súhlas na použitie udeľuje dedič. Niekedy môže doba ochrany uplynúť aj skôr, najmä vtedy, ak autor nemá dedičov alebo ak dedičia odmietnu dedičstvo. V takom prípade je možné používať dielo tiež bez súhlasu tretej osoby.

Tretiu kategóriu predstavujú diela, ktoré sú autorskoprávne chránené, ale zákon výslovne

upravuje špecifické prípady, kedy je možné ich použiť bez súhlasu autora. Ide o **obmedzenia autorského práva**, ktoré sú upravené v ustanoveniach §§ 24-37 AZ. Nakladanie s dielom podľa týchto ustanovení nesmie byť v rozpore s bežným využitím diela a nesmie neodôvodnene zasahovať do právom chránených záujmov autora.

Zákon vymenúva celkovo 14 kategórií prípadov, kedy je možné použiť dielo bez súhlasu autora, a to:

- vyhotovenie rozmnoženiny zverejneného diela,
- citácia diela,
- propagácia výstavy umeleckých diel alebo dražby umeleckých diel,
- použitie diela umiestneného na verejnom priestranstve,
- použitie diela na vyučovacie účely,
- použitie diela pre potreby zdravotne postihnutých,
- použitie diela pri občianskych a náboženských obradoch, školských predstaveniach a použití školského diela,
- použitie diela knižnicou alebo archívom,
- dočasné alebo náhodné vyhotovenie rozmnoženiny diela,
- použitie diela na informačné účely,
- použitie súborného diela,
- rozmnožovanie a úprava počítačového programu,
- spätný preklad počítačového programu zo strojového kódu do zdrojového jazyka počítačového programu,
- verejné vystavenie diela.

Nie všetky prípady sú však priamo relevantné vo vzťahu k práci pedagóga, študenta alebo žiaka. V ďalšom texte sa preto budeme zaoberať len s tými, k aplikácii ktorých bude dochádzať najčastejšie.

2.3. Obmedzenia autorských práv

Ako bolo uvedené vyššie, autorské právo taxatívne vymenúva konkrétne prípady, kedy možno **použiť autorské dielo bez súhlasu** autora alebo iného nositeľa práv. Ide o obmedzenia autorského práva, ktorých cieľom je vyvážiť ochranu poskytnutú jednotlivým dielam na jednej strane a voľným prístupom k chráneným predmetom ochrany na strane druhej. Nakladanie s dielom v zákonom stanovených špecifických prípadoch nesmie byť v rozpore s bežným využitím diela a nesmie neodôvodnene zasahovať do právom chránených záujmov autora. V tejto súvislosti sa stretávame aj s pojmom zákonné licencie (na rozdiel od licencie zmluvnej), teda určité oprávnenie používať autorské dielo na základe zákona.

S termínom zákonné licencie sa stretávame aj vo vzťahu k používaniu tých predmetov ochrany, na ktoré sa upínajú **všeobecné osobnostné práva – písomnosti osobnej povahy, podobizne, obrazové snímky, obrazové a zvukové záznamy týkajúce sa fyzickej osoby alebo jej prejavov osobnej povahy** (§12 OZ). Takéto predmety je tiež možné používať len so súhlasom dotknutej fyzickej osoby, okrem prípadov, kedy takéto použitie umožňuje zákon. Privolenie tak nie je potrebné, ak sa vyhotovia alebo použijú písomnosti osobnej povahy, podobizne, obrazové snímky, zvukové alebo obrazové a zvukové záznamy **na úradné účely** na základe zákona (tzv. úradná licencia). Podobizne, obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy sa môžu bez privolenia fyzickej osoby vyhotoviť alebo použiť primeraným spôsobom tiež na **vedecké a umelecké účely** (tzv. vedecká a umelecká licencia) a pre **tlačové, filmové, rozhlasové a televízne spravodajstvo** (tzv. spravodajská licencia). Ani také použitie však nesmie byť v rozpore s oprávnenými záujmami fyzickej osoby.

Pravidelne sa budú v súvislosti s autorskou tvorbou v škole alebo v súvislosti s autorskými dielami pedagógov, študentov a žiakov využívať najmä nasledovné prípady obmedzenia autorských práv:

- citácia diela,
- použitie diela na vyučovacie účely,
- použitie diela v rámci školských predstavení a použitie školského diela,
- použitie diela knižnicou alebo archívom a
- použitie zverejneného diela.

Jedným z najčastejších prípadov použitia cudzieho diela bez súhlasu autora v prostredí školy je **citácia diela**. S citáciou diela sa stretáva na rôznych úrovniach pedagóg vo vzťahu k vlastnej tvorbe, ale napríklad aj pri posudzovaní cudzej tvorby. Citácia diela je zároveň významným inštitútom, v rámci ktorého žiak alebo študent preukazuje, že pochopil zmysel cudzieho textu a že dokáže s cudzou myšlienkou ďalej pracovať a rozvíjať ju.

Autorský zákon poskytuje základné kritériá na aplikáciu citácie v ustanovení § 25 AZ. Ďalšie pravidlá vyplývajú napríklad zo slovenskej technickej normy ISO 690 a ISO 690:2. Školy však pravidelne regulujú túto oblasť vnútornými predpismi (napr. smernicou rektora o náležitostiach záverečných prác). Základným znakom citácie je, že ide o **použitie krátkej časti zverejneného diela** vo forme citácie. Ďalšie predpoklady aplikácie citácie sú:

- použitie krátkej časti diela v inom diele (inými slovami, citovať možno len z diela do diela; nie je možné citovať v takom predmete, ktorý nie je autorským dielom),
- musí ísť o účel recenzie alebo kritiky tohto diela alebo na vyučovacie, vedeckovýskumné alebo umelecké účely,
- použitie musí byť v súlade so zvyklosťami,
- rozsah citácie nesmie presiahnuť rámec odôvodnený účelom citácie,

- pri citácii sa musí uviesť meno autora alebo jeho pseudonym, ak nejde o anonymné dielo, alebo meno osoby, pod ktorej menom sa dielo uvádza na verejnosti,
- pri citácii sa musí uviesť názov diela a prameň.

Ako príklad, keď je citácia v súlade s poctivými zvyklosťami, možno uviesť prípady, keď sa citáciou podporujú myšlienky vyjadrené citujúcou osobou, ak slúži na ilustráciu názorov tejto osoby, ak podporuje hľadanie ďalších informácií a ak nie je len náhradou za použitie diela, z ktorého sa citovalo.⁷ V zmysle doktrinálnych výkladov tiež platí, že pri citácii nesmie byť zmenený obsah, ani zmysel citovaného diela.⁸ Navyše, citované miesto musí byť zreteľne odlíšené od obsahu diela, do ktorého sa cituje a predpokladom citovania je aj existencia vlastného diela, do ktorého sa cituje, čo znamená, že len samým výberom a usporiadaním citácií nemožno oprávnenne vytvoriť dielo.

Cieľom korektného citovania je eliminovať plagiátorstvo – parazitovanie na tvorbe iného autora, teda činnosť, ktorej úmyslom je „prezentovať navonok cudzie výsledky duševnej činnosti (myšlienky a ich vyjadrenia) ako svoje vlastné“.⁹ Každá tvorba predpokladá isté osvojenie si výsledkov predchádzajúcej tvorby iných tvorcov. Nie každé použitie cudzích tvorivých výsledkov možno pokladať za plagiátorstvo a aj právo ponúka viacero možností legitímneho nadväzovania na cudziu autorskú tvorbu, napríklad aj v právne náležitej forme citácií.¹⁰ Ako však budeme rozoberať neskôr, porušovanie autorského práva (napr. v prípade nekorektného citovania) nemožno stotožňovať s plagiátorstvom.

Pri citovaní možno hodnotiť etiku citovania a techniku citovania. Etika citovania určuje spôsob dodržiavania etickej normy vo vzťahu k cudzím myšlienkam a výsledkom, ktoré sú obsiahnuté v iných dokumentoch a v použitej literatúre. Technika citovania, vyjadruje, či a ako správne, podľa technických noriem, autor spája miesta v texte so záznamami o dokumentoch, ktoré sú v zozname bibliografických odkazov. Veľmi kvalitne je spracovaný uniformný systém citovania v USA, The Bluebook, ktorý sa vydáva už v 19. vydaní od roku 1926 a ako možný zdroj inšpirácie predstavuje veľmi kvalitne spracovanú pomôcku správneho citovania, najmä v oblasti práva.¹¹ Všeobecne však možno konštatovať, že nie je z hľadiska vedeckej práce problematické to, aká konkrétna forma citovania sa zvolí, ale to, aby bola dôsledne a jednotne dodržiavaná v rámci celého vedeckého diela. Formálna stránka vedeckej tvorivej práce je totiž nemenej dôležitá ako obsahová stránka, i keď na našom území sa týmto aspektom zatiaľ neprikladá až taký dôraz.

Na Slovensku sa formálnymi náležitosťami citácií zaoberajú technické normy **ISO 690** a **ISO 690-2**, ktoré sú len odporúčacie. Nižšie uvádzame niekoľko praktických príkladov citácie v zmysle uvedených noriem. Ide však len o jednu z mnohých foriem, pričom žiak, študent či pedagóg si môže zvoliť aj inú normu alebo odporúčanie. Každopádne, zvolenú formu citácie je povinný jednotne dodržiavať v celom svojom diele.

Knihy/Monografie

Prvky popisu:

⁷ DREIER, T. In: DREIER, T., HUGENHOLTZ, P. B.: Concise European Copyright Law. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, s. 45.

⁸ KNAP, K.: Smluvní vztahy v právu autorském. Praha : Orbis, 1967, s. 135 a nasl.

⁹ SZATTLER, E.: Právne a morálne aspekty plagiátorstva. Duševné vlastníctvo, 2007, 1, s. 31.

¹⁰ ŠVIDROŇ, J.: Právo duševného vlastníctva. In: LAZAR, J. a kol. Občianske právo hmotné. Bratislava : IURA EDITION, 2006, s. 442.

¹¹ <https://www.legalbluebook.com/> (29. 2. 2012).

Autor, rok vydania. Názov: podnázov (ak je uvádzaný). Poradie vydania. Miesto vydania: Vydavateľ, rok vydania. Rozsah strán. ISBN.

Ak sú traja autori oddeľujú sa pomlčkou. Ak je viac autorov ako traja uvedie sa prvý autor a skratka a kol. alebo et al. ak je to zahraničné dielo.

Prvé vydanie sa v citačnom popise nemusí uvádzať.

Príklady:

ŠVIDROŇ, J. *Tvorba a právo*. Bratislava: Veda, 1991. ISBN 80-224-0361-x

TIMKO, J. – SIEKEL, P. – TURŇA, J. 2004. *Geneticky modifikované organizmy*. Bratislava : Veda, 2004. 104 s. ISBN 80-224-0834-4.

Článok v časopise

Prvky popisu:

Autor, rok vydania. Názov. In Názov zdrojového dokumentu (noviny, časopisy). ISSN, rok, ročník, číslo zväzku, Rozsah strán (strana od – do).

Príklady:

ADAMOVÁ, Z. 2006. *Kolektívna správa autorských práv a práv súvisiacich s autorským právom. 1. časť*. In *Duševné vlastníctvo*. ISSN 1335-2881, 2006, roč. 10, č. 1, s. 21-26.

ŠKREKO, A. 2010. *Rozhovor ako možný predmet ochrany autorského práva*. In *Duševné vlastníctvo*, ISSN 1335-2881, 2010, roč. 14, č. 2, s. 27-32.

Článok zo zborníka a monografie

Prvky popisu:

Autor, rok vydania. Názov článku. In Názov zborníka. Miesto vydania: Vydavateľ, rok vydania. ISBN, Rozsah strán (strana od – do).

Príklady:

ŠKREKO, A. 2007. *The Legal Regulation on Unfair Competition in the Slovak Republic*. In *Law, against unfair competition. Towards a New Paradigm in Europe?* Berlin : Springer, 2007. ISBN 978-3-540-71881-9. p. 211-220.

ADAMOVÁ, Z. 2005. *Individuálne, kolektívne a hromadné licenčné zmluvy uzatvárané organizáciami kolektívnej správy práv podľa autorského zákona (autorské zmluvné právo)*. In *Súkromné a verejné právo súčasnosti*. Trnava : *Facultas Iuridica Universitas Tyrnaviensis*, 2005. ISBN 80-8078-065-X. s. 453-463.

Elektronické dokumenty – monografie

Prvky popisu:

Autor, rok vydania. Názov [Druh nosiča]. Vydanie. Miesto vydania : Vydavateľ, dátum vydania. Dátum aktualizácie. [Dátum citovania]. Dostupnosť a prístup. ISBN.

Príklad:

SPEIGHT, J. G. 2005. *Lange's Handbook of Chemistry*. [online]. London: McGraw-Hill, 2005. 1572 p. [cit. 6.10.2009] Dostupné na internete:

<http://www.knovel.com/web/portal/basic_search/display?_EXT_KNOVEL_DISPLAY_bookid=1347&_EXT_KNOVEL_DISPLAY_fromSearch=true&_EXT_KNOVEL_DISPLAY_searchType=basic> . ISBN 978-1-60119-261-5.

Články v elektronických časopisoch a iné príspevky

Prvky popisu:

Autor. rok vydania. Názov. In Názov časopisu. [Druh nosiča]. rok vydania, ročník, číslo [dátum citovania]. Dostupnosť a prístup. ISSN.

Príklad:

HOGGAN, D. 2002. *Challenges, Strategies, and Tools for Research Scientists. In Electronic Journal of Academic and Special Librarianship [online]. 2002, vol. 3, no. 3 [cit. 2003-01-10]. Dostupné na internete: <http://southernlibrarianship.icaap.org/content/v03n03/Hoggan_d01.htm>. ISSN 1525-321X.*

Príspevok v zborníku na CD-ROM

Prvky popisu:

Autor. rok vydania. Názov. In Názov zborníka [Druh nosiča]. Miesto vydania: Vydavateľ, rok vydania, Rozsah strán (strana od – do). ISBN.

Príklad:

ZEMÁNEK, P. 2001. *The Machines for „Green Works“ in Vineyards and their Economical Evaluation. In 9th International Conference: Proceedings. Vol. 2. Fruit Growing and Viticulture [CD-ROM]. Lednice: Mendel University of Agriculture and Forestry, 2001, p. 262-268. ISBN 80-7157-524-0.*

Vedecko-kvalifikačné práce

Prvky popisu:

Autor. rok vydania. Názov práce: označenie druhu práce (dizertačná, doktorandská). Miesto vydania: Názov vysokej školy, rok vydania. Rozsah strán.

Príklad:

ŠKREKO, A. 2007. *Práva priemyselného vlastníctva v globalizovanej informačnej spoločnosti: dizertačná práca. Trnava: PF TU, 2007. 256 s.*

Výskumné správy

Prvky popisu:

Autor. rok vydania. Názov práce: druh správy (VEGA, priebežná správa). Miesto vydania: Názov inštitúcie, rok vydania. Rozsah strán.

Príklad:

BAUMGARTNER, J. a kol. 1998. *Ochrana a udržiavanie genofondu zvierat, šľachtenie zvierat: výskumná správa. Nitra: VÚŽV, 1998. 78 s.*

Normy

Popis prvku:

Označenie a číslo normy: rok vydania (nie rok schválenia, alebo účinnosti): Názov normy.

Príklad:

STN ISO 690:1998 : *Dokumentácia – Bibliografické odkazy – Obsah, forma a štruktúra.*

Ďalším pravidelne sa vyskytujúcim prípadom použitia diela bez súhlasu autora je **použitie diela na vyučovacie účely** (§28 AZ). Autorský zákon rozlišuje dve základné situácie použitia

diela na takýto účel. V prvom prípade sa súhlas autora nevyžaduje na **vyhotovenie rozmnoženiny krátkej časti zverejneného diela, na jej verejné rozširovanie inou formou prevodu vlastníckeho práva ako predajom, alebo na verejný prenos krátkej časti zverejneného diela**, ak takéto použitie nepresahuje rámec odôvodnený vyučovacími účelmi v škole a neuskutočňuje sa na získanie priameho alebo nepriameho majetkového prospechu. V tomto prípade je možné použiť len krátku časť diela, z čoho logiky vyplýva, že musí ísť o dielo, ktoré sa vyznačuje dĺžkou (najmä slovesné dielo, audiovizuálne dielo, hudobné dielo a pod.). Z takejto krátkej časti diela je následne možné vyhotovovať rozmnoženinu, verejne ju rozširovať (napr. darovať alebo vypožičať žiakovi) alebo verejne prenášať (napríklad sprístupniť ju na internete na portáli, ktorí je vyslovene určený len na vyučovacie účely). Musí však byť dodržané, že takéto použitie nepresiahne rámec odôvodnený vyučovacími účelmi v škole a neuskutoční sa na získanie priameho ani nepriameho majetkového prospechu.

V rámci použitia diela na vyučovacie účely však zákon upravuje aj druhú možnosť. V tomto prípade sa súhlas autora nevyžaduje na **vyhotovenie rozmnoženiny krátkej časti zverejneného diela, zverejneného krátkeho diela alebo zverejneného diela výtvarného umenia jeho prenesením na papier alebo na podobný podklad prostredníctvom reprografického zariadenia, na jej verejné rozširovanie inou formou prevodu vlastníckeho práva ako predajom**, ak takéto použitie nepresahuje rámec odôvodnený vyučovacími účelmi v škole a neuskutočňuje sa na získanie priameho alebo nepriameho majetkového prospechu. V tomto prípade je teda možné vyhotoviť nielen rozmnoženinu krátkej časti, ale aj z celého krátkeho diela (napr. báseň) alebo diela výtvarného umenia (napríklad obraz). Použitie je však užšie, keďže sa netýka digitálneho prostredia. Rozmnoženinu je možné preniesť na papier alebo podobný podklad prostredníctvom reprografického zariadenia a verejne ju rozširovať (napr. darovať alebo vypožičať študentovi). Opäť platí, že takéto použitie nesmie presiahnuť rámec odôvodnený vyučovacími účelmi v škole a nesmie sa uskutočňovať na získanie priameho ani nepriameho majetkového prospechu.

Vo všetkých prípadoch však platí, že pri použití sa musí uviesť meno autora alebo jeho pseudonym, ak nejde o anonymné dielo, alebo meno osoby, pod ktorej menom sa dielo uvádza na verejnosti, ako aj názov diela a prameň.

Ďalšou relevantnou zákonnou licenciou (obmedzením autorského práva) je **použitie školského diela**. Súhlas žiaka alebo študenta sa nevyžaduje na použitie diela pri bezplatných školských predstaveniach, v ktorých účinkujú výhradne žiaci, študenti alebo učitelia školy. Rovnako to platí aj vo vzťahu k použitiu školských diel pri bezplatnom plnení úloh patriacich do predmetu činnosti školy. Opätovne platí, že pri použití sa musí uviesť meno autora alebo jeho pseudonym, ak nejde o anonymné dielo, alebo meno osoby, pod ktorej menom sa dielo uvádza na verejnosti, ako aj názov diela a prameň.

Vysoká škola chce požičovať záverečné práce študentov v akademickej knižnici. Napriek tomu, že verejné rozširovanie formou vypožičania sa považuje za autorskoprávne použitie, na takéto použitie nie je potrebný osobitný súhlas, keďže to spadá do predmetu činnosti školy. Pre účely zaradenia záverečných prác do centrálného registra a sprístupnenia týchto prác na internete je však potrebné uzatvoriť so študentom licenčnú zmluvu.

Autorský zákon osobitne upravuje **obmedzenie autorského práva aj vo vzťahu**

k činnostiam knižníc a archívom, nevynímajúc školské a akademické knižnice. Knižnica alebo archív môže bez súhlasu autora vyhotoviť rozmnoženinu diela z vlastných fondov, ak účelom vyhotovenia rozmnoženiny je uspokojenie požiadavky fyzickej osoby, ktorá ju použije na vzdelávacie účely alebo vedeckovýskumné účely výhradne v priestoroch knižnice alebo archívu. Knižnica alebo archív môže tiež vyhotoviť rozmnoženinu akéhokoľvek diela z vlastných fondov, ak účelom vyhotovenia rozmnoženiny je nahradenie, archivovanie alebo zabezpečenie originálu diela alebo jeho rozmnoženiny pre prípad straty, zničenia alebo poškodenia alebo ak ide o stálu zbierku.

Často uplatňovanou výnimkou je aj **vyhotovenie rozmnoženiny zverejneného diela**. Táto výnimka však už nijakým spôsobom nesúvisí s prácou pedagóga, žiaka či študenta. Toto obmedzenie sa týka dvoch rozličných situácií, a to vyhotovenia rozmnoženiny pre osobnú potrebu a vyhotovenia tzv. reprografickej rozmnoženiny.

Rozmnoženinu zverejneného diela môže vyhotoviť bez súhlasu autora každá fyzická osoba pre svoju **osobnú potrebu a na účel, ktorý nie je priamo ani nepriamo obchodný**; za také použitie nevzniká povinnosť uhradiť autorovi odmenu. Rozmnoženinu zverejneného diela **prenesením tohto diela na papier alebo na podobný podklad prostredníctvom reprografického zariadenia** alebo iného technického zariadenia môže fyzická osoba alebo právnická osoba vyhotoviť bez súhlasu autora; túto rozmnoženinu možno verejne rozširovať predajom alebo inou formou prevodu vlastníckeho práva. Takéto zákonné obmedzenia sa však nevzťahujú na tieto predmety:

- architektonické dielo vo forme projektovej dokumentácie stavby alebo konštrukcie stavby,
- celé literárne dielo ani na jeho podstatnú časť,
- celé kartografické dielo ani na jeho podstatnú časť,
- hudobné dielo zaznamenané v písomnej podobe,
- počítačový program, ak nie je ustanovené inak,
- databázu v elektronickej forme.

To znamená, že z takýchto autorských diel nie je možné legálne vyhotoviť rozmnoženinu pre osobnú potrebu, ani reprografickú rozmnoženinu bez súhlasu nositeľa práv. Zároveň to však nevylučuje aplikáciu iného zákonného obmedzenia (napr. študent nie je oprávnený vyhotoviť si rozmnoženinu počítačového programu pre osobnú potrebu podľa § 24 AZ, ak je oprávneným užívateľom, môže si však vyhotoviť rozmnoženinu, ak je to nevyhnutné na nahradenie oprávnene nadobudnutej rozmnoženiny počítačového programu, teda záložnú rozmnoženinu).

Tabuľka – Obmedzenia autorského práva – najčastejšie prípady v praxi pedagóga

Názov	Ustanovenie AZ	Spôsob použitia	Dielo	Účel/rámec použitia	Podmienky
Citácia diela	§ 25		krátka časť zverejneného diela	na účel recenzie, kritiky alebo na vyučovacie vedeckovýskumné alebo umelecké účely	použitie musí byť v súlade so zvyklosťami + rozsah nesmie presiahnuť rámec odôvodnený účelom citácie + pri citácii sa musí uviesť meno autora, názov diela a prameň
Použitie na	§ 28 ods. 1	vyhotovenie	krátka časť	použitie	získanie

vyučovacie účely		rozmnoženiny + verejné rozširovanie prevodom vlastníckeho práva okrem predaja + verejný prenos	zverejneného diela	nepresahuje rámec odôvodnený vyučovacimi účelmi v škole	majetkového prospechu je vylúčené + pri použití sa musí uviesť meno autora, názov diela a prameň
	§ 28 ods. 2	vyhotovenie rozmnoženiny formou reprografie + verejné rozširovanie prevodom vlastníckeho práva okrem predaja	krátka časť zverejneného diela + krátke zverejnené dielo + zverejnené dielo výtvarného umenia	použitie nepresahuje rámec odôvodnený vyučovacimi účelmi v škole	získanie majetkového prospechu je vylúčené + pri použití sa musí uviesť meno autora, názov diela a prameň
Použitie v rámci školských predstavení	§ 30 ods. 1 písm. b)			bezplatné školské predstavenie	účinkujú výhradne žiaci, študenti alebo učitelia + pri použití sa musí uviesť meno autora, názov diela a prameň
Použitie školského diela	§ 30 ods. 1 písm. c)			bezplatné plnenie úloh patriacich do predmetu činnosti školy	pri použití sa musí uviesť meno autora, názov diela a prameň
Použitie knižnicou alebo archívom	§ 31 ods. 1 písm. a)	vyhotovenie rozmnoženiny	dielo z vlastných fondov	uspokojenie požiadavky fyzickej osoby	použitie na vzdelávacie alebo vedeckovýskumné účely + použitie výhradne v priestoroch knižnice/archívu (prezenčné vypožičanie)
	§ 31 ods. 1 písm. b)	vyhotovenie rozmnoženiny	dielo z vlastných fondov	nahradenie, archivovanie alebo zabezpečenie originálu diela alebo jeho rozmnoženiny pre prípad straty, zničenia alebo poškodenia alebo ak ide o stálu zbierku	
Použitie zverejneného diela pre	§ 24 ods. 1	vyhotovenie rozmnoženiny	zverejnené dielo	pre osobnú potrebu +	len fyzická osoba + nevzťahuje sa na

osobnú potrebu				na účel, ktorý nie je priamo ani nepriamo obchodný	všetky autorské diela (§ 24 ods. 3)
Použitie zverejneného diela formou reprografie	§ 24 ods. 2	vyhotovenie rozmnoženiny + verejné rozširovanie rozmnoženiny predajom alebo inou formou prevodu vlastníckeho práva	zverejnené dielo	reprografická rozmnoženia (nie digitálna rozmnoženina)	fyzická/právnická osoba + nevzťahuje sa na všetky autorské diela (§ 24 ods. 3)

V praxi je možné, že pedagógovia, vedeckovýskumní pracovníci, žiaci či študenti budú využívať aj ďalšie výnimky. Umelecké, ale aj iné školy môžu aplikovať napríklad výnimku týkajúcu sa propagácie výstavy umeleckých diel alebo dražby umeleckých diel (§ 26 AZ) alebo výnimku pri použití diela umiestneného na verejnom priestranstve (§ 27 AZ), mediálne orientované školy môžu častejšie využívať výnimku pri použití diela na informačné účely (§ 33 AZ), informatici budú bežne aplikovať ustanovenie o rozmnožovaní a úprave počítačového programu (§ 35 AZ), alebo spätný preklad počítačového programu zo strojového kódu do zdrojového jazyka počítačového programu (§ 36 AZ). Ani aplikácia ďalších zákonných obmedzení nie je vylúčená.

2.4. Licenčná zmluva

Legálne použitie predmetov ochrany autorského práva sa v súkromnoprávných vzťahoch realizuje uzatvorením licenčnej zmluvy podľa § 40 a nasl. autorského zákona. Uzatvorenie licenčnej zmluvy je jediným spôsobom ako nadobudnúť od nositeľa práv súhlas na použitie autorského diela, na ktorý sa aplikuje slovenský právny poriadok. Je potrebné upozorniť, že na uzavretie licenčnej zmluvy je potrebné, aby mali subjekty takéhoto právneho vzťahu neobmedzenú spôsobilosť na právne úkony. V prípade, ak by bol autorom žiak, ktorý ešte nedovŕšil vek 18 rokov, licenčnú zmluvu bude zaňho uzatvárať jeho zákonný zástupca (rodič).

V zmysle slovenskej autorskoprávnej úpravy nie je možné iné nakladanie s majetkovými právami autora ako udelenie súhlasu na použitie vo forme licenčnej zmluvy. Tieto práva sú podľa § 18 ods. 5 AZ neprevoditeľné, a preto nie je možné uzatvoriť zmluvu o prevode autorských práv a akékoľvek zmluvné doložky o prevode práv sú rovnako neplatné. Pretože sa autor nemôže svojich práv vzdať, **legálne použitie autorského diela sa môže realizovať výlučne na základe licenčnej zmluvy** ako dvojstranného, resp. viacstranného právneho úkonu.

Licenčnou zmluvou podľa § 40 AZ udeľuje nositeľ práv nadobúdateľovi súhlas na použitie diela (licencia). **Licenčná zmluva musí obsahovať spôsob použitia diela, rozsah licencie, čas, na ktorý nositeľ práv licenciu udeľuje, alebo spôsob jeho určenia a odmenu, prípadne spôsob jej určenia, ak sa nositeľ práv s nadobúdateľom nedohodol na bezodplatnom poskytnutí licencie.**

V zmluve musí byť špecifikovaný aj predmet ochrany, na ktorého použitie sa udeľuje súhlas. **Licenčná zmluva musí mať písomnú formu**, inak je neplatná. V danom prípade treba mať na zreteli ustanovenie § 40 ods. 2 OZ, podľa ktorého je písomná forma zachovaná, ak je právny úkon urobený telegraficky, d'alekopisom alebo elektronickými prostriedkami, ktoré umožňujú zachytenie obsahu právneho úkonu a určenie osoby, ktorá právny úkon urobila. Písomná forma je zachovaná vždy, ak právny úkon prostredníctvom elektronických prostriedkov je podpísaný zaručeným elektronickým podpisom. Vzhľadom na uvedené je zrejmé, že kontraktáciou licenčnej zmluvy v sieti internet bez zaručeného elektronického podpisu by nebola zachovaná písomná forma, a takáto zmluva by bola vzhľadom na túto chybu neplatná.

Ako bolo uvedené vyššie, v licenčnej zmluve musí byť uvedený spôsob použitia, rozsah licencie, čas na ktorý nositeľ práv licenciu udeľuje, alebo spôsob jeho určenia a odmenu alebo spôsob jej určenia, ak sa nositeľ práv s nadobúdateľom nedohodol na bezodplatnom poskytnutí licencie. Ide o podstatné náležitosti licenčnej zmluvy, ktoré nesmú byť v zmluve opomenuté.

Pokiaľ ide o **spôsob použitia diela**, východiskovým ustanovením pre jeho určenie je § 18 ods. 2 AZ, ktorý poskytuje demonštratívny výpočet jednotlivých spôsobov použitia.

Čo sa týka **rozsahu licencie**, rozlišujeme obmedzený a neobmedzený rozsah licencie. Nositeľ práv s nadobúdateľom môže v licenčnej zmluve dohodnúť, že udeľuje licenciu v neobmedzenom rozsahu. Ak sa nositeľ práv s nadobúdateľom dohodne, že licenciu udeľuje v obmedzenom rozsahu, licenčná zmluva musí obsahovať územné alebo vecné vymedzenie

rozsahu licencie (v prípade školského prostredia tak môže ísť napr. o obmedzenie počtu vyhotovovaných rozmnoženín slovesného diela).

Čas, na ktorý nositeľ práv licenciu udeľuje, je limitovaný zákonnou dobou ochrany majetkových práv k predmetom ochrany. Nie je možné udeliť súhlas na použitie predmetu ochrany na dlhšiu dobu ako na uvedenú dobu ochrany, teda ani na dobu neurčitú.

Podstatnou náležitosťou licenčnej zmluvy je aj **odmena alebo spôsob jej určenia**, ak sa nositeľ práv s nadobúdateľom nedohodol na bezodplatnom poskytnutí licencie. Treba zdôrazniť, že aj v prípade, ak sa licencia udeľuje bezodplatne, je nevyhnutné túto skutočnosť výslovne uviesť v zmluve.

Nositeľ práv môže nadobúdateľovi udeliť **výhradnú licenciu** alebo **nevýhradnú licenciu**. Ak nie je v zmluve dohodnuté, že nositeľ práv udelil výhradnú licenciu, platí, že udelil nevýhradnú licenciu. Ak nositeľ práv udelil výhradnú licenciu, nesmie udeliť tretej osobe licenciu na spôsob použitia diela udelený výhradnou licenciou a je povinný, ak nie je v zmluve dohodnuté inak, sám sa zdržať použitia diela spôsobom, na ktorý udelil výhradnú licenciu. Ak nositeľ práv udelil nevýhradnú licenciu, nie je dotknuté jeho právo použiť predmet ochrany spôsobom, na ktorý nevýhradnú licenciu udelil; ak nositeľ práv udelil nevýhradnú licenciu, nie je dotknuté jeho právo udeliť licenciu tretej osobe.

Obsahom licenčnoprávneho vzťahu sú konkrétne práva a povinnosti, ktoré sú ako na strane nositeľa práv (napr. študenta, zamestnanca školy), tak aj na strane nadobúdateľa licencie. Škola sa môže často dostávať do situácie, že niekedy bude poskytovateľom licencie (napr. keď bude ako odvodенý nositeľ práv vykonávať majetkové práva), inokedy nadobúdateľom licencie (napr. keď bude používateľom počítačového programu alebo databázy informačného systému).

Nadobúdateľ licencie je oprávnený (so súhlasom nositeľa práv) udeliť tretej osobe súhlas na použitie predmetu ochrany v rozsahu udelenej licencie (tzv. **sublicencia**), ako aj (s predchádzajúcim písomným súhlasom nositeľa práv) zmluvnú **licenciu postúpiť** – v prípade postúpenia licencie je nadobúdateľ licencie povinný informovať nositeľa práv bez zbytočného odkladu o postúpení licencie a osobe postupníka.

Dielo, ktoré nie je voľné, ani ho nemožno použiť v rámci zákonných výnimiek a obmedzení (zákonné licencie), možno **použiť len na základe licenčnej zmluvy, spôsobmi a v rozsahu dohodnutom v licenčnej zmluve**.

2.4.1. Licenčná zmluva na vydanie diela

Je zrejmé, že cieľom každej, najmä tvorivo činnej osoby, bude šíriť výsledky svojej práce do pozornosti širokého okruhu recipientov, či už za účelom rozširovania svojich myšlienok, názorov či tvorby samotnej, alebo za účelom dosiahnutia zisku, prípadne oboje. Je výlučným právom autora rozhodovať o použití svojho diela spôsobmi, ktoré mu umožňuje jeho národný právny poriadok.

V súvislosti s tvorivou prácou na pôde školy bude autor uzatvárať najčastejšie licenčnú zmluvu na vydanie diela (§ 47 AZ), ktorou udelí nadobúdateľovi licenciu na **vyhotovenie rozmnoženín jeho diela v tlačenej forme a na verejné rozširovanie týchto rozmnoženín**.

Táto zmluva sa však nevzťahuje na akékoľvek diela, ale jej predmetom môže byť výlučne **len použitie slovesného diela, dramatického diela, hudobno-dramatického diela, hudobného diela, výtvarného diela, fotografického diela alebo kartografického diela v tlačenej forme alebo fotografickej forme.**

Pokiaľ ide o obsahové a formálne náležitosti licenčnej zmluvy na vydanie diela, primerane sa aplikujú ustanovenia § 40 a nasl. AZ. Na rozdiel od „štandardnej“ licenčnej zmluvy, sa v prípade zmluvy na vydanie diela predpokladá, že ide o **výhradnú licenciu**. To znamená, že autor nesmie udeliť tretej osobe licenciu na spôsob použitia diela udelený výhradnou licenciou a je povinný, ak nie je v zmluve dohodnuté inak, sám sa zdržať použitia diela spôsobom, na ktorý udelil výhradnú licenciu. Predpoklad výhradnej licencie však neplatí na vydanie diela obsiahnutého v periodickej publikácii.

Dispozitívne ustanovenie autorského zákona umožňuje autorovi vykonať pred vydaním diela v primeranej lehote poskytnutej nadobúdateľom **autorskú korektúru**. Musí ísť o také zmeny diela, ktoré u nadobúdateľa licencie nevyvolajú potrebu vynaložiť neprimerané náklady, ani sa nimi nesmie zmeniť povaha diela. Pokiaľ zmluvné strany dohodou uvedené právo nevylúčili, musí sa autor pri jeho výkone riadiť týmito obmedzeniami, avšak zmluvne možno autorovi priznať aj širší rozsah.

Autor môže od zmluvy odstúpiť a žiadať vydanie originálu diela (veci), ak mu nadobúdateľ neumožní vykonať autorskú korektúru jeho diela, alebo ak by dielo použil spôsobom znižujúcim jeho hodnotu; ak vlastnícke právo k originálu diela prešlo na nadobúdateľa, vydaním originálu diela autorovi prechádza na autora aj vlastnícke právo k nemu.

2.4.2. Praktické odporúčania pri uzatváraní licenčnej zmluvy

V prvom rade je potrebné dôsledne špecifikovať dielo, ktorého použitie je predmetom licenčnej zmluvy, a to tak, aby ho nebolo možné zameniť s iným – špecifikácia by mala byť jednoznačná.

V prípade slovesného diela uvedieme najmenej: autora, názov diela, rok (prípadne aj miesto) vydania (pri doposiaľ nevydanom môžeme uviesť rok vytvorenia diela).

V prípade fotografického diela uvedieme najmenej: autora, názov diela, rok vytvorenia.

V zásade treba vždy uviesť aspoň meno autora a názov diela.

Ďalšou významnou zložkou licenčnej zmluvy je určenie spôsobov použitia diela v autorskoprávnom význame, na použitie diela ktorými licenčnou zmluvou udeľujeme súhlas (licenciu).

Možno odporučiť použiť dikciu autorského zákona (§ 18 ods. 2), ktorá zabezpečuje presný význam jednotlivých použití, nakoľko tieto sú podopreté ich zákonnými definíciami. Je však samozrejme možné použiť aj vlastné vymedzenie – jediným obmedzením je, aby bol spôsob použitia, ktorý chceme upraviť v licenčnej zmluve známy v čase uzavretia tejto zmluvy.

V prípade, ak sa používateľ a autor dohodli na licencií bez obmedzení, možno spôsob použitia vymedziť napr. tak, že „autor udeľuje súhlas na použitie diela všetkými známymi spôsobmi použitia“.

Pri licenčnej zmluve uzatváranej v režime školského diela treba pamätať na to, že škola môže uzatvoriť s autorom licenčnú zmluvu o použití školského diela za zvyčajných podmienok, čo by sa malo prejavovať aj na dohode o spôsobe použitia – napr. použitie školského diela formou rozširovania predajom jeho rozmnoženín zjavne nepatrí do obvyklej činnosti školy.

Dohoda o rozsahu použitia diela môže od všeobecného „bez obmedzenia rozsahu“ smerovať až k presnému (vecnému alebo územnému) vymedzeniu rozsahu použitia.

Vymedzenie rozsahu by malo v zásade vnútorne korešpondovať s dohodnutými spôsobmi použitia – napr. pri spôsobe použitia „vyhotovením rozmnoženín diela“ možno upraviť vecné vymedzenie rozsahu počtom takýchto rozmnoženín alebo ich formou (tlačené, digitálne a pod.), alebo pri spôsobe použitia „rozširovaním rozmnoženín diela predajom“ možno upraviť územné vymedzenie rozsahu na konkrétne mesto alebo Slovenskú republiku, prípadne aj celý svet.

Dohoda o čase má v podstate jediné obmedzenie, a to časovým ohraničením trvania práv ako už bolo vyššie uvedené.

Pri určení odmeny je potrebné dbať na to, že odmena za použitie diela musí zodpovedať spôsobu, rozsahu, účelu a času použitia diela (§ 45 ods. 1 AZ). Ak je teda odmena dohodnutá (ak nie je dohoda o odmene v tom zmysle, že licencia sa poskytuje bezodplatne), je potrebné vždy zohľadniť uvedené atribúty použitia diela (napr. odmena 1 euro by z takéhoto hľadiska mohla byť v rozpore so zákonom).

Napokon treba upozorniť, že v prípadoch licenčnej zmluvy na vydania diela autorský zákon nepriznáva autorovi právo na tzv. **autorský výťažok**, teda rozmnoženinu diela pre autora. Takúto skutočnosť si musia strany dohodnúť v zmluve. Podobne to platí aj o možnosti autora odstúpiť od zmluvy pre nečinnosť nadobúdateľa výhradnej licencie či o zániku licencie pre prípad rozobratia rozmnoženín diela pred uplynutím doby, na ktorú bola licencia udelená. V oboch prípadoch je potrebné regulovať tieto situácie dohodou zmluvných strán.

2.5. Používanie autorských diel pedagógmi, žiakmi a študentmi

Používanie diel iných autorov je bežnou súčasťou práce každého pedagóga. Cudzie autorské diela sú hlavným zdrojom informácií a vedomostí, bez ohľadu na to, či tieto diela slúžia primárne samotnému pedagógovi alebo jeho žiakom a študentom.

Prípadov, kedy pedagóg používa cudzie diela je veľa a ich výpočet je fakticky neobmedzený. Menovať možno vytváranie, šírenie a iné používanie učebných textov, materiálov na kurzy či prezentácie, ktoré zvyčajne vždy zahŕňajú aj texty, obrázky, fotografie alebo iné predmety ochrany cudzích autorov. Podobne to platí aj o zabezpečovaní výučbového materiálu pre žiakov a študentov, ktoré je zvyčajne dielom iného autora.

V tomto smere je nevyhnutné, aby každý pedagóg vo svojej praxi vždy náležite zhodnotil svoju činnosť z hľadiska možného porušovania autorských práv. To je nevyhnutné nielen z hľadiska sankcií, ktoré hrozia priamo jemu. Konat' preventívne a nezasahovať do práv tretích osôb je zároveň prioritným záujmom každej školy, ktorej dobré meno je úzko spojené s ľuďmi, ktorí v nej pôsobia. Prípady plagiátorstva u pedagógov či vedeckovýskumných pracovníkov môžu mať vo vzťahu k škole rovnako fatálne dôsledky ako prípady akceptovaného či dokonca podporovaného plagiátorstva na úrovni žiakov a študentov.

Vyššie uvedené analogicky platí aj na písanie a publikovanie kvalifikačných prác, kníh, článkov a učebníc pedagóga. V tomto prípade je zase potrebné uvedomiť si aj zodpovednosť voči vydavateľovi. Napríklad pri uzavretí zmluvy o dielo na vypracovanie knihy, zhotoviteľ (teda autor) zodpovedá za porušenie práv inej osoby z priemyselného alebo iného duševného vlastníctva v dôsledku použitia predmetu diela, ak k tomuto porušeniu dôjde podľa slovenského právneho poriadku alebo podľa právneho poriadku štátu, kde sa má predmet diela využiť, a zhotoviteľ o tom vedel v čase uzavretia zmluvy (§ 559 OBZ). Zodpovednosť za porušenie práv duševného vlastníctva tretích osôb je tiež bežnou klauzulou vo vydavateľských licenčných zmluvách.

Podobne ako pedagógovia, aj žiaci a študenti často používajú autorské diela cudzích autorov. V praxi k tomu dochádza najmä pri písaní seminárnych a záverečných prác, na umeleckých školách napríklad pri vytváraní koláže, videa, pri inscenovaní divadelnej hry či pri umeleckom vykonaní hudobného diela. Podobne ako pri činnosti pedagóga, aj v tomto prípade je výpočet fakticky neobmedzený. Z tohto dôvodu je nevyhnutné vysvetľovať žiakom a študentom právny režim nakladania s cudzími dielami, resp. inými predmetmi ochrany a striktné vyžadovať ich dodržiavanie.

Pri plnení svojich študijných povinností budú žiaci a študenti často tvorivo činnými s výsledkom, ktorý môže pri naplnení pojmových znakov diela uplatňovať autorskoprávnu ochranu. Pri takejto tvorivej činnosti môže dochádzať aj k použitiu iných, už existujúcich predmetov ochrany autorského práva (resp. aj iných predmetov duševného vlastníctva). Použitie iných predmetov ochrany sa bude realizovať predovšetkým formou citácie (použitia krátkej časti diela do diela vytváraného žiakom alebo študentom), formou spracovania, adaptácie alebo prekladu (kedy žiak alebo študent vytvorí nové pôvodné dielo, ktoré však bude zo svojej povahy dielom odvodeným od už existujúceho diela) a napokon formou vyhotovenia rozmnoženiny a následného spojenia diel (v podobnej situácii ako pri citácii, avšak v súvislosti s iným ako slovesným dielom – najčastejšie napr. pri použití fotografie ako „súčasťou“ slovesného diela žiaka alebo študenta). Zrejme zriedkavejšie, ale uvažovať možno aj o použití diel formou ich zaradenia do súborného diela (napr. v prípade školského časopisu).

V tomto prípade je možné aj kumulatívne použitie spôsobom vyhotovenia rozmnoženiny či spojenia diel (opäť najčastejšie v kombinácii fotografie alebo ilustrácie a textu, teda slovesného diela).

Žiak alebo študent je, rovnako ako ktorýkoľvek iný subjekt, povinný rešpektovať autorské práva autorov iných diel, s ktorými bude narábať a ktoré aj použije pri vlastnej tvorbe. Jedna z možností je použitie cudzieho diela na základe zákonnej výnimky (napríklad použitie myšlienok spracovaných v inom diele), na základe zákonného obmedzenia (napríklad citácia diela alebo použitie diela v rámci školského predstavenia) alebo použitie diela, ktoré spadá do *public domain* (napríklad z dôvodu, že autorské práva už uplynuli). Ďalšie spôsoby použitia ako spracovanie, adaptácia, preklad, či vyhotovovanie rozmnoženín a následné spájanie diela, ako aj zaradenie diela do súborného diela sú už spôsoby použitia diel, na ktoré je zvyčajne potrebné získať súhlas formou písomnej licenčnej zmluvy. Alternatívou k individuálnemu vysporiadaniu autorských práv medzi študentom a autorom iného diela môže byť situácia, keď by škola zabezpečila pre svojich žiakov a študentov oprávnené súhlasy autorov viacerých diel na ich použitie vo vzdelávacom procese (samozrejme opäť iba formou licenčnej zmluvy), a to spôsobmi, ktoré sú vzhľadom na študijné úlohy a zadania na danej škole bežné a často sa opakujúce. Priestorom, ako sa vyhnúť takémuto získavaniu súhlasov je využitie otvorených zdrojov vzdelávania, resp. takých predmetov, ku ktorým je zriadený otvorený prístup.

V súvislosti s používaním autorských diel žiakmi a študentmi je nevyhnutné zdôrazniť sankcie, ktoré žiakovi a študentovi hrozia. Je bežnou praxou najmä na vysokých školách, že v prípade zásahu do práv cudzieho autora, ale aj v prípadoch plagiátorstva, má každá škola presne stanovený sankčný mechanizmus, ktorého realizácia je zvyčajne v gescii disciplinárnej komisie danej školy. V tejto súvislosti je tiež potrebné upozorniť, že ani udelenie akademického titulu nemusí byť nezvratným úkonom. Práve neskoršie preukázanie, že titul bol získaný v spojitosti s porušením práv tretích osôb (napríklad skopírovaná diplomová práca iného autora) môže byť dôvodom na neskoršie odňatie udeleného akademického titulu.

I keď sa s problémom porušovania autorských práv stretávame aj v stredných a základných školách, málokedy sú tieto prípady sankcionované. Zastávame však názor, že pokiaľ vnímame porušovanie autorských práv a plagiátorstvo ako celospoločenský problém, je nevyhnutné vychovávať už žiakov v základných školách ku kreativite, ktorou neporušujú práva tretích osôb. V súčasnej digitálnej dobe nie je problém získať vypracovaný text domácej úlohy, rešerš knihy, fotografiu alebo akýkoľvek predmet, ktorého vytvorenie má byť úlohou žiaka alebo študenta. Na jednej strane je pozitívne, že žiak alebo študent považuje internet za významný zdroj poznania. Na druhej strane, často sa stretávame s názorom, že všetko, čo je na internete sa môže používať.

V každom prípade je nevyhnutné apelovať v prvom rade na to, aby študent alebo žiak vždy identifikoval zdroj, teda meno autora a prameň (v prípade elektronického zdroja je nevyhnutné navyše uviesť aj celý hypertextový odkaz). V dôsledku vlastnej nevedomosti sa žiaci a študenti niekedy obávajú uviesť zdroj, pretože sa mylne domnievajú, že tým „prezradia“, že nie sú autormi textu. V tomto smere je preto úlohou pedagógov vysvetliť im, že opak je pravdou, a že práve tým, že uvedú zdroj, preukážu, že problém študovali, skúmali a cudzie výsledky práce správne aplikovali. Samozrejme, opäť treba pripomenúť, že aj používanie cudzích diel má svoje hranice. Keď žiak/študent predloží ako výsledok svojej domácej úlohy text celý stiahnutý z internetu, je samozrejme, že uvedenie zdroja nemôže zlegalizovať takéto používanie. Je potrebné, aby im pedagóg vysvetlil rozdiel medzi citáciou

diela, parafrázou, napodobňovaním a kopírovaním (vyhotovovaním rozmnoženín) s cieľom rozlíšiť, aké používanie je v súlade a aké v rozpore s právnymi i mimoprávnymi normami.

Podobne ako v praxi pedagóga, tak ani pri činnosti žiaka a študenta, ktorá súvisí s plnením ich školských povinností nie je bežné, aby dochádzalo k uzatváraniu licenčných zmlúv. Preto je nevyhnutné, aby si všetky menované subjekty osvojili pravidlá používania voľných diel (diela, ktoré spadajú do public domain), obmedzenia autorských práv (prípady, kedy je možné používať diela bez súhlasu autora) a tiež využívanie otvorených zdrojov vzdelávania a používanie predmetov, ku ktorým existuje voľný prístup.

2.6. Používanie autorských diel školou

V škole bude pravidelne dochádzať k vytváraní školských diel, zamestnaneckých diel a výnimočne aj k vytváraní diel na základe objednávky (napr. vytvorenie webovej stránky školy). Pokiaľ budeme uvažovať o používaní autorských diel školou, bude preto potrebné rozlíšiť tri základné situácie, konkrétne škola používajúca:

- zamestnanecké diela,
- školské diela a
- iné ako zamestnanecké a školské diela.

Pokiaľ porovnáme prvé dva prípady, ich právny režim je v zmysle ustanovení autorského zákona zásadne odlišný. Kým v prípade zamestnaneckého diela sa vychádza zo zásady ochrany investície zamestnávateľa, ktorý vykonáva práva k dielu, v prípade školského diela sa naopak chráni na prvom mieste študent, ktorý dielo vytvoril. Na druhej strane, prostredie školy, osobitne akademické prostredie, je miestom, kde je plne odôvodnené aplikovať aj odlišný právny režim zamestnaneckého diela ako je zákonný režim.

2.6.1. Právny režim zamestnaneckého diela

Nemenej významnú súčasť tvorivej práce na pôde školy ako práca žiakov a študentov predstavuje činnosť pedagógov, výskumných pracovníkov a umeleckých pracovníkov, ktorí sa tiež môžu zúčastňovať na vzdelávacej činnosti školy. Na prvom mieste budeme uvažovať o tvorbe učebníc a kníh. Na zreteli máme však aj výsledky tvorivej duševnej činnosti potrebné na získanie vedecko-akademickej hodnosti, umelecko-akademickej hodnosti, ako aj vedecko-pedagogických a umelecko-pedagogických titulov „docent“ a „profesor“. Osobitne treba menovať aj prednáškovú činnosť, tvorbu študijných materiálov či vytváranie iných autorských diel. Z toho dôvodu je nevyhnutné presne vymedziť, ktoré výsledky sa budú považovať za **zamestnanecké diela**, na ktoré by sa vzťahoval právny režim podľa § 50 AZ, a naopak, vo vzťahu ku ktorým sa tento režim neuplatní.

Podľa § 74 ods. 1 vysokoškolského zákona, na vysokých školách ako zamestnanci pôsobia vysokoškolskí učitelia, výskumní pracovníci, umeleckí pracovníci a ostatní zamestnanci. Podľa § 80 ods. 1 tohto zákona, na plnenie svojich úloh vo vede, technike alebo umení môže vysoká škola zamestnávať výskumných pracovníkov a umeleckých pracovníkov.

Zamestnaneckým dielom pedagóga sa v zmysle § 5 ods. 22 AZ rozumie dielo, ktoré pedagóg vytvoril na splnenie svojich povinností vyplývajúcich mu z pracovnoprávneho vzťahu. Všeobecne platí, že pri zamestnaneckom diele majetkové práva nevykonáva autor, ale jeho zamestnávateľ, a to vo vlastnom mene a na svoj účet. Dôležitým faktom na posúdenie možnej aplikácie § 50 AZ je, či bolo konkrétne dielo vytvorené na **splnenie si svojich povinností zamestnanca voči škole**. To bude v praxi vyplývať najmä z pracovnej zmluvy, pracovnej náplne, interného predpisu zamestnávateľa a pokynu zamestnávateľa.

Niektoré osobnostné práva však zostávajú autorovi zachované vždy (s výnimkou uvádzania diela na verejnosti pod menom zamestnávateľa a s výnimkou zákonného predpokladu, že autor udelil súhlas na zverejnenie tohto diela). Počas výkonu majetkových práv zamestnávateľom je autor povinný sám sa zdržať výkonu majetkových práv k tomuto dielu.

Dôležité je poukázať na dispozitívny charakter príslušných ustanovení. Zamestnanec školy sa môže so školou dohodnúť aj na inom výkone práv (napr. povinnosťou pedagóga bude v zmysle pracovnej zmluvy prednášková činnosť a povinnosťou výskumného pracovníka bude analytická a publikačná činnosť, avšak ich osobnostné a majetkové práva nebudú dotknuté a na dielo sa nebude aplikovať právny režim zamestnaneckého diela). Kým v „klasickom“ pracovnoprávnom vzťahu k tomu zväčša nebude dochádzať, práve prostredie školy, najmä akademické prostredie, si často odlišný právny režim vyžaduje (napr. ak je pedagóg alebo výskumný pracovník povinný publikovať, avšak to najmä z dôvodu splnenia akreditačných kritérií, pričom vysoká škola nemá osobitný záujem podieľať sa na výkone práv k dielu).

Pedagóg je v zmysle pracovnej zmluvy a pracovnej náplne povinný okrem iného aj pripravovať učebnicu a učebné materiály pre študentov. Ak by si škola s pedagógom nedohodla odlišný právny režim, aplikoval by sa zákonný režim. Majetkové práva k učebnici by v takom prípade vykonávala škola, čo znamená, že škola by uzatvárala licenčnú zmluvu na vydanie diela a učebnica by sa šírila pod menom školy (meno pedagóga by vôbec nemuselo byť uvedené). Iný výkon práv by sa realizoval len v prípade, ak by pedagóg uzavrel pracovnú zmluvu, z ktorej by vyplývalo, že aj keď je jeho povinnosťou vytvoriť učebný text, jeho autorské práva tým nie sú dotknuté a na vytvorené dielo sa nebude vzťahovať právny režim zamestnaneckého diela. Škola si môže s pedagógom dohodnúť aj iný alternatívny režim, napríklad že majetkové práva k dielu bude vykonávať škola, ale dielo sa bude šíriť pod menom pedagóga.

2.6.2. Právny režim školského diela

V škole bude k tvorbe autorských diel dochádzať pravidelne aj na strane študentov. Na prvom mieste pôjde o vedeckú a umeleckú tvorbu študentov, ktorí v závislosti od študijného odboru, budú pravidelne vytvárať **školské diela**, na ktoré sa uplatní právny režim v zmysle § 51 AZ. Umelecké autorské diela (obrazy, sochy, fotografické diela, filmové diela, divadelné diela atď.) budú vznikať najmä v umeleckých školách, vedecké autorské diela sa budú vytvárať najmä v školách s primárne humanitným zameraním (napr. záverečné práce, seminárne práce atď.) Študenti technických smerov sa podieľajú tiež na vytváraní počítačových programov, kartografických diel či architektonických diel. Inými slovami, pokryté sú všetky druhy autorských diel.

Školským dielom sa rozumie dielo vytvorené žiakom alebo študentom na splnenie školských alebo študijných povinností vyplývajúcich z jeho právneho vzťahu k základnej škole, strednej škole, vysokej škole alebo k záujmovovo-vzdelávaciemu zariadeniu (§ 5 ods. 12 AZ). Kumulatívne teda musia byť splnené nasledovné predpoklady:

- vytvorenie autorského diela,
- existencia právneho vzťahu medzi študentom a školou,
- plnenie si školských alebo študijných povinností.

Na rozdiel od právneho režimu zamestnaneckého diela, pri školskom diele vykonáva majetkové aj osobnostné práva k dielu sám študent. Škole nie je zo zákona zverený výkon žiadnych práv, a teda bez súhlasu študenta môže dielo využívať len v rozsahu zákonných licencií (napr. ho použiť pri bezplatnom plnení úloh patriacich do predmetu činnosti školy podľa § 30 ods. 1 písm. c) AZ). Avšak, berúc na zreteľ skutočnosť, že škola fakticky vytvorila

podmienky na vytvorenie takéhoto diela, má právo **uzatvoriť s autorom (žiakom/študentom) licenčnú zmluvu o použití školského diela** za zvyčajných podmienok. Ak žiak/študent bez závažného dôvodu odmieta licenčnú zmluvu uzatvoriť, môže sa škola domáhať, aby obsah tejto zmluvy určil súd.

Autorský zákon reguluje aj to, či má ísť o výhradnú alebo nevýhradnú licenčnú zmluvu a či žiak/študent môže sám používať autorské dielo (napríklad verejne vystavovať vytvorenú sochu, sprístupniť na internete fotografiu a pod.). Platí, že autor školského diela môže sám použiť svoje dielo alebo poskytnúť licenciu inému, ak to nie je v rozpore s oprávnenými záujmami školy. To znamená, že v zásade pôjde o **nevýhradnú licenčnú zmluvu** uzatvorenú medzi školou a žiakom/študentom. To však nebude platiť, pokiaľ sa škola a žiak/študent dohodnú inak a tiež v prípade, ak by to bolo v rozpore s oprávnenými záujmami školy.

Keďže však škola často vytvára nielen faktické podmienky, ale poskytuje najmä materiálne predpoklady pre vznik diela (osobitne to platí o školách umeleckého smeru),¹² môže požadovať, aby jej **autor školského diela zo získanej odmeny súvisiacej s použitím diela alebo poskytnutím licencie tretej osobe primerane prispel na úhradu nákladov vynaložených na vytvorenie diela**, a to podľa okolností až do ich skutočnej výšky; pritom sa prihliada na odmenu získanú školou v súvislosti s použitím školského diela.

Pretože ide o relatívne široko koncipované a dispozitívne ustanovenia v autorskom zákone, odporúča sa, aby aj v tomto prípade školy vopred stanovili jednotné pravidlá, a to pokiaľ ide o používanie školských diel (v prípade konfliktu s oprávnenými záujmami školy, ktoré sú značne špecifické pre jednotlivé typy škôl), ako aj úhradu nákladov vynaložených na vytvorenie diela. Rovnako je žiaduce, aby študenti boli vopred informovaní o týchto postupoch a aby sa tieto pravidlá dôsledne dodržiavali.

Šírenie diel žiakov a študentov sa môže realizovať v najrozličnejších formách. Jednak to môže byť verejné rozširovanie originálu diela alebo jeho rozmnoženiny predajom alebo inou formou prevodu vlastníckeho práva (napr. školského časopisu), jednak niektorou z foriem verejného prenosu (napr. v prípade školského rozhlasu alebo šírením na internete). Ďalej možno menovať aj prípadné verejné vykonanie študentského audiovizuálneho diela (filmu). Najčastejšie však diela vytvorené žiakmi a študentmi budú použité školou, napr. formou verejného vystavenia, či na ďalšie pedagogické a vzdelávacie účely a napokon originály týchto diel, prípadne aj ich rozmnoženiny budú archivované v súlade so všeobecne záväznými právnymi predpismi. Na tomto mieste je potrebné pripomenúť, že škola bude používať diela žiakov a študentov jednak na základe príslušného zákonného obmedzenia, jednak v režime školského diela na základe licenčnej zmluvy uzavretej so žiakom alebo študentom. Podobne ako pri posúdení zamestnaneckého diela, aj pri školskom diele je potrebné vždy presne určiť, na ktoré diela sa aplikuje právny režim školského diela a ktoré sú síce dielom študenta, ale neboli vytvorené za účelom splnenia jeho školských alebo študijných povinností.

Podľa druhov diel, ktoré budú výsledkom vlastnej tvorivej činnosti žiakov a študentov máme na mysli najmä slohové, seminárne a záverečné práce – teda slovesné diela z oblasti umenia (napr. esej alebo krátka poviedka) alebo odborné či vedecké diela (seminárna práca alebo dizertačná práca). V prípade škôl s umeleckým a technickým zameraním bude samozrejme ponuka druhov diel pestrejšia – od diel výtvarného umenia v širokom zábere (od

---

¹² Napr. § 44 ods. 3 školského zákona hovorí, že *žiakom sa zapožičiavajú bezplatne hudobné nástroje, notový materiál, audiovizuálne nahrávky umeleckých diel, záznamová technika a ďalší výstroj a potrebný materiál na vyučovanie.*

jednoduchých kresieb, grafičiek až po náročné výtvarné a sochárske diela) cez diela úžitkového umenia a architektonické diela, až po diela hudobné, dramatické, či audiovizuálne, osobitne aj počítačové programy.

Pri umeleckej tvorbe nie je možné jednoznačne nastaviť určité štandardy postupov. Nebude sa uplatňovať citácia (výnimočne je to možné napríklad v súvislosti s citovaním z audiovizuálneho alebo hudobného diela) a ani spájanie diel nebude také časté. Na druhej strane spracovanie či adaptácia budú prichádzať do úvahy častejšie a často bude ťažké postrehnúť prekročenie hranice umeleckej inšpirácie a voľnej tvorivej nadväznosti na jednej strane a spracovanie či adaptáciu na druhej strane. Netreba zabúdať, že aj v súvislosti s tvorbou žiaka alebo študenta, ktorí budú chcieť použiť v procese vlastnej tvorby cudzie dielo, môže nastať situácia, že jediným spôsobom legálneho použitia takéhoto diela bude nadobudnutie súhlasu formou licenčnej zmluvy.

Do istej miery jednoduchšia situácia nastáva v prípade slovesných diel odborných či vedeckých, teda pri seminárnych a najmä záverečných prácach. Samotná tvorba v tomto ohľade je v školách do značnej miery regulovaná vnútornými predpismi, ktoré podrobne upravujú formálne náležitosti takýchto prác, ako aj základné metodologické, výstavbové a dokonca i citačné postupy.

2.6.3. Používanie záverečných prác študentov podľa zákona o vysokých školách

Záverečné práce v zmysle zákona o vysokých školách rozdeľujeme na bakalárske, diplomové a dizertačné práce. Bakalárskou a diplomovou prácou sa overuje zvládnutie základov teórie a odbornej terminológie, základných štandardných vedeckých metód a úroveň vedomostí, znalostí a zručností, ktoré študent získal počas štúdia. Študent takouto prácou preukazuje schopnosť samostatnej odbornej práce z obsahového a formálneho hľadiska, pričom práca môže mať prvky istej sumarizácie či kompilácie, avšak základ práce musí byť výsledkom vlastnej práce študenta. Na druhej strane dizertačná práca má už charakter vedeckej práce, v ktorej študent na základe výskumu, použitia prameňov poznania v danom odbore a s využitím vedeckých metód preukazuje schopnosť a pripravenosť samostatne vedecky a tvorivo pracovať v oblasti výskumu alebo vývoja, resp. pripravenosť na samostatnú teoretickú činnosť, na riešenie teoretických i praktických problémov vedného odboru.

Formálna úprava prác vychádza zo štandardov stanovených slovenskými technickými normami:

- STN 01 6910: 1999. Pravidlá písania a úpravy písomností,
- STN ISO 2145: 1997. Dokumentácia. Číslovanie oddielov a pododdielov písaných dokumentov,
- STN ISO 690: 1998. Dokumentácia – Bibliografické odkazy – Obsah, forma a štruktúra,
- STN ISO 690-2: 2001. Informácie a dokumentácia. Bibliografické citácie. Časť 2: Elektronické dokumenty alebo ich časti,
- STN ISO 214: 1998. Dokumentácia. Abstrakty (referáty) pre publikácie a dokumentáciu.

Školy bežne určujú vnútorným predpisom aj štruktúru záverečných prác, ktorá môže pozostávať z úvodnej časti, hlavnej textovej časti, príloh (ak boli študentom použité) a záverečnej časti. Študenti by mali ďalej hlavnú textovú časť práce rozdeliť najmenej na úvod, jadro a záver, doplniť o resumé v inom ako v štátnom jazyku a zoznam použitej literatúry. V úvode by mal autor stručne a výstižne charakterizovať stav poznania alebo praxe v oblasti,

ktorá je predmetom práce a oboznámiť s jej významom, cieľmi a zámermi. V jadre by sa mal študent zamerať na súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí a dosiahnutie cieľov práce pri uplatnení zvolenej metodiky práce a metód skúmania.

V kontexte autorského práva treba uviesť, že **nie každá záverečná práca sa musí automaticky považovať aj za autorské dielo**. Najmä v prípade, keď záverečná práca predstavuje akýsi kompilát cudzích textov a nie je splnený atribút vlastnej tvorivej duševnej činnosti, výsledkom ktorej je jedinečné dielo z oblasti vedy a umenia, nemožno uvažovať o právnom režime autorského diela. V takomto prípade by sa ani nevzťahoval právny režim školského (autorského) diela, i keď by išlo výsledok práce za účelom splnenia si svojich školských alebo študijných povinností. Tieto prípady je však potrebné posudzovať individuálne, čo však platí o každom autorskom diele.

Osobitnú úpravu nakladania so záverečnými prácami študentov na vysokých školách upravuje zákon o vysokých školách. Ministerstvo školstva v zmysle § 63 tohto zákona vedie a spravuje **centrálny register** doposiaľ nezverejnených **záverečných, rigorózných a habilitačných prác** (teda prác, ktoré neboli osobitne vydané najmä ako neperiodické publikácie – monografie). Pred pripustením študenta k obhajobe svojej práce ju vysoká škola zašle v elektronickej forme do centrálného registra záverečných, rigorózných a habilitačných prác a na základe informácie z centrálného registra overí mieru originality zaslanej práce. Ak je predmetom záverečnej práce, rigorózne práce alebo habilitačnej práce vytvorenie umeleckého diela v inej ako literárnej forme alebo podanie umeleckého výkonu, do centrálného registra sa namiesto tejto práce alebo jej časti zasiela písomná informácia o vytvorení umeleckého diela alebo podaní umeleckého výkonu, ktorého miera originality sa neoveruje.

Záverečná práca sa v centrálnom registri uchováva spolu s menom a priezviskom autora a názvom vysokej školy, ktorá záverečnú, rigoróznú alebo habilitačnú prácu zaslala, po dobu 70 rokov odo dňa registrácie a je zároveň zverejnená spôsobom umožňujúcim hromadný prístup verejnosti bez osobitných obmedzení. Na takéto zverejnenie a sprístupnenie sa samozrejme vyžaduje **súhlas** autora (študenta), ktorý musí ministerstvo získať vopred, prostredníctvom **písomnej licenčnej zmluvy**.¹³

Záverečná práca, rigorózna práca alebo habilitačná práca je v registri zverejnená spolu s informáciou o správe práv (DRM) a je sprístupnená verejnosti s použitím takých technologických opatrení (TPM), ktoré zabránia verejnosti prácu trvalo ukladať na pamäťové médium alebo ju tlačiť, pokiaľ autor netrvá na sprístupnení tejto práce bez použitia technologických opatrení.

Treba však zdôrazniť, že predmetná úprava sa nevzťahuje len na školské diela, ktorými bakalárske, diplomové a dizertačné práce nepochybne sú. Na rigorózne práce a habilitačné práce sa totiž právny režim školského diela nevzťahuje, keďže tieto práce nie sú vytvorené za účelom splnenia školských, resp. študijných povinností. Napriek tomu sa na ne zákon o vysokých školách v tejto súvislosti vzťahuje.

---

¹³ Z odborného hľadiska nie je takéto riešenie presné, pretože zverejnenie diela je osobnostným právom autora a na to nie je možné udeliť licenciu ako na majetkové práva. Bližšie Vojčík, P.: Zverejňovanie záverečných a kvalifikačných prác na internete. Duševné vlastníctvo, 2011, č. 2, s. 11 a nasl.

III. INTERNET V PRAXI PEDAGÓGA Z HĽADISKA AUTORSKÉHO PRÁVA

Internet v praxi pedagóga dnes v prvom rade predstavuje významný a seriózný zdroj informácií. Keď uvažujeme o špecifikách autorského práva v súvislosti s používaním internetu v praxi pedagóga, tak treba uviesť, že na prvý pohľad nie sú zásadné. Principiálne nie sú veľké rozdiely medzi používaním diela v analógovom a digitálnom svete. Pokiaľ ide o vznik autorskoprávnej ochrany, nezáleží na tom, či bolo dielo prvýkrát zverejnené v papierovej podobe alebo na internete – podstatné je, odkedy bolo vyjadrené v podobe vnímateľnej zmyslami a od tohto momentu sa mu poskytuje právna ochrana. Pri používaní cudzích autorských diel platia rovnaké pravidlá bez ohľadu na to, či ide o dielo, ktoré je zaznamenané na hmotnom substráte alebo iba na digitálnom médiu. Aj pokiaľ ide o aspekt porušovania autorských práv, treba uviesť, že nemu dochádza v elektronickom i reálnom svete, rozdielne sú však druhy a spôsoby konkrétneho porušenia.

Až pri hlbšom štúdiu nachádzame odlišnosti a špecifiká, ktoré súvisia s používaním diel na internete. Napríklad, ktorý súd bude príslušný pri porušení práv na internete, ako sa posudzuje zodpovednosť poskytovateľov internetového pripojenia, aká je miera zodpovednosti prevádzkovateľov internetových vyhľadávačov, ako sa v digitálnom svete nelegálne odstraňuje technologické ochranné opatrenie a mnoho ďalších.

Používanie diel na internete sa v zmysle autorskoprávnej terminológie označuje **sprístupňovanie verejnosti** (§ 5 ods. 11 AZ). Sprístupňovanie verejnosti je formou verejného prenosu, a to takým spôsobom, aby k nemu mal jednotlivec prístup z miesta a v čase, ktorý si sám zvolí. Sprístupňovanie je osobitným spôsobom použitia diela, ku ktorému vykonáva práva autor alebo iný nositeľ práv. Keď sa používa dielo formou sprístupnenia na internete a keď je potrebné udeliť na takéto použitie súhlas formou licenčnej zmluvy, je nutné, aby ako osobitný spôsob použitia, na ktorý sa udeľuje súhlas, figurovalo sprístupňovanie verejnosti.

Sprístupňovanie verejnosti (ako súčasť verejného prenosu) sa v spojitosti s aplikáciou zákonných obmedzení autorského práva (§§24 – 37 AZ) využíva len čiastočne. Kým citácia diela nie je limitovaná konkrétnymi spôsobmi použitia, dielo možno použiť formou verejného prenosu len podľa § 28 ods. 1 AZ. Použitie školského diela by teoreticky pripúšťalo aj použitie diela na internete, ale len za aplikácie pomerne prísnych podmienok. Knižnica alebo archív však už napríklad nemôžu bez súhlasu autora dielo zdigitalizovať a sprístupniť na internete, prípadne naskenovať a odoslať záujemcovi mailom. Podobne tiež nie je prípustné, aby dochádzalo k streamingu školského predstavenia, pokiaľ pôjde o realizáciu predstavenia len na základe zákonnej licencie – obmedzenia autorského práva.

V kontexte našej témy je však potrebné si uvedomiť najmä neuveriteľnú dostupnosť autorských diel a iných predmetov ochrany, pendantom ktorej je aj jednoduché porušenie upínajúcich sa práv, ktorého si subjekt často ani nemusí byť vedomý. Práve z tohto dôvodu venujeme v ďalších častiach pomerne veľkú pozornosť problematike otvorených zdrojov vzdelávania. Práve legálna ponuka autorských diel a predmetov ochrany, o ktorej budú informovaní pedagógovia žiaci a študenti, môže pôsobiť preventívne proti porušovaniu práv na internete. Je dôležité, aby pedagógovia trvali na dôslednom uvádzaní zdrojov a primeranej aplikácii zákonných obmedzení aj vtedy, keď je zrejmé, že žiak/študent čerpá svoje zdroje z internetu (nie je postačujúce uvádzanie odkazu typu www.eaktovka.sk; uvádzanie mena autora, názvu jeho diela a zdroja – čo v elektronickej forme predstavuje celý hypertextový odkaz – je základným predpokladom na legitímne používanie cudzieho diela, pokiaľ sa autor nevzdal svojho práva na označenie diela menom).

Pomerne široká ponuka otvorených licencií či licencií pre slobodný softvér (napr. GNU GPL, Linux, Mozilla Firefox, Wordpress a pod.) už v súčasnosti umožňuje využívať pomerne široký rozsah predmetov ochrany bez rizika zásahu do práv tretích osôb. Tejto problematike sa však stále venuje málo pozornosti, i keď vyhľadávanie zdrojov predstavuje prvý krok k získaniu informácií a vedomostí.

V súvislosti s využívaním internetu v praxi pedagóga preto považujeme za **kruciálne** ozrejmiť si problematiku vyhľadávania a využívania otvoreného obsahu. Pre potreby školy, ktorá v súčasnosti často bojuje s ekonomickými problémami to totiž môže predstavovať nástroj na zníženie jej nákladov (napríklad využívanie systému WordPress na správu webovej stránky školy). Samotné otvorené zdroje vzdelávania dostupné online zase dokážu podstatne zvýšiť kvalitu výučby s minimálnym alebo žiadnym zvýšením nákladov.

IV. PLAGIÁTORSTVO – JEHO PRÁVNE A MIMOPRÁVNE ASPEKTY

Problematika plagiátorstva predstavuje globálny celospoločenský problém, ktorého vznik sa viaže ďaleko do minulosti. I keď plagiátorstvo sa zvykne spájať s pojmom porušenie autorského práva, treba uviesť, že pojem plagiátorstvo je pojmom širším. Plagiátorstvo totiž nemusí nevyhnutne predstavovať len porušenie autorského práva, i keď zvyčajne k tomu bude v praxi dochádzať. Plagiátorstvo je nutné preto vnímať nielen ako porušenie právnych, ale aj mimoprávných, napríklad morálnych noriem. Ide najmä o **použitie cudzích myšlienok, vyjadrení a slov a ich prezentovanie ako svojich vlastných**. Podľa slovníka cudzích slov sa však plagiátom rozumie aj **napodobenina, kópia pôvodiny, knihy, diela, vydávaná za originál**. Možno ním označiť **umeleckú alebo vedeckú krádež – napodobeninu cudzieho diela a jeho vydávanie za vlastné**.¹⁴

V prípade, ak budeme uvažovať o **plagiátorstve v súvislosti s porušením právnych noriem**, na prvom mieste pôjde o zásah do autorského práva. K jeho porušeniu bude najčastejšie dochádzať tak, že subjekt použije dielo alebo časť diela iného autora bez jeho súhlasu a takto použité dielo bude vydávať sa svoje vlastné. Použitím sa na účely autorského zákona rozumie najmä vyhotovenie rozmnoženiny diela, verejné rozširovanie diela predajom alebo inou formou prevodu vlastníckeho práva, verejné rozširovanie diela nájmom alebo vypožičaním, spracovanie, preklad a adaptácia diela, zaradenie diela do súborného diela, verejné vystavenie diela, verejné vykonanie diela a verejný prenos diela (§ 18 ods. 2 AZ). V súvislosti s plagiátorstvom budeme mať na zreteli najmä vyhotovenie rozmnoženiny diela (resp. jeho časti), verejné rozširovanie diela a tiež spracovanie a preklad diela. Vo všetkých prípadoch je nevyhnutné na takéto použitie získať súhlas autora alebo iného nositeľa práv, pokiaľ neexistuje legitímny dôvod na použitie diela bez takéhoto súhlasu.

Treba tiež uviesť, že k plagiátorstvu môže dochádzať aj v prípade, ak subjekt používa dielo so súhlasom autora alebo na základe zákona, ale zároveň prezentuje dielo ako svoje vlastné a neuvádza meno autora a zdroj. To znamená, že síce neporušuje majetkové práva autora (§ 18 AZ), ale zasahuje (aj) do jeho osobnostných práv (§ 17 AZ). Právo autora žiadať, aby sa jeho meno uvádzalo na všetkých rozmnoženinách diela náležitým spôsobom pri každom použití diela na verejnosti vyplýva z ustanovenia § 17 ods. 1 písm. a) AZ.

K porušeniu práv môže dochádzať napríklad aj vtedy, ak subjekt využíva dielo licencované pod Creative Commons alebo inou verejnou licenciou. Každá licencia, ktorá je priradená k dielu, presne stanovuje spôsob a rozsah, akým je možné dielo používať. Napríklad licencia Attribution vyjadruje, že dielo je možné voľne používať, ale musí sa vždy uviesť meno autora. Ak by tak príslušný používateľ neurobil, porušil by autorské právo a dopustil by sa plagiátorstva, a to aj napriek tomu, že dielo by bolo licencované pod Creative Commons.

Plagiátorstvom sa rozumie prezentovanie navonok cudzích výsledkov duševnej činnosti ako svojich vlastných. Samozrejme, nie každé použitie cudzích tvorivých výsledkov možno pokladať za plagiátorstvo. Ako už bolo uvedené, v práve existuje viacero možností legitímneho nadväzovania na cudziu autorskú tvorbu, napríklad aj vo forme citácií. Cieľom korektného citovania je práve eliminovanie plagiátorstva, teda parazitovania na tvorbe iného autora. Môžeme opätovne pripomenúť, že v zmysle doktrinálnych výkladov tiež platí, že pri citácii nesmie byť zmenený obsah ani zmysel citovaného diela.¹⁵ Navyše, citované miesto musí byť zreteľne odlišené od obsahu diela, do ktorého sa cituje a predpokladom citovania je

¹⁴ <http://slovnickcudzichslov.eu/slovo/plagi%C3%A1t> (29. 2. 2012).

¹⁵ KNAP, K.: Smluvní vztahy v právu autorském. Praha: Orbis, 1967, s. 135 a nasl.

aj existencia vlastného diela, do ktorého sa cituje, čo znamená, že len samým výberom a usporiadaním citácií nemožno oprávnene vytvoriť dielo. Citovanie možno označiť aj ako skrátené označenie citovaného dokumentu v texte iného diela podľa niektorej metódy odporúčenej normou STN ISO 690 (ISO 690-2). Správna citácia potom odráža etiku citovania aj techniku citovania.

Mimo rámca autorského práva, avšak v súvislosti s porušením právnych noriem, treba uviesť, že plagiátorstvo možno za určitých predpokladov definovať aj ako konanie v hospodárskej súťaži, ktoré je v rozpore s dobrými mravmi súťaže. Ak je spôsobilé privodiť ujmu iným súťažiteľom alebo spotrebiteľom, môže ísť o **nekalú súťaž**. Nekalej súťaže sa nemusí nevyhnutne dopúšťať len podnikateľ, ale akákoľvek osoba, ktorá sa zúčastňuje na hospodárskej súťaži (§ 41 a nasl. OBZ). V tejto spojitosti máme na zreteli napríklad vyvolávanie nebezpečenstva zámeny či parazitovanie na povesti podniku, výrobkov alebo služieb iného súťažiteľa (napr. vydaná kniha môže vyvolávať nebezpečenstvo zámeny s inou knihou v prípade plagiovania cudzích textov, obrázkov a pod.).

Plagiátorstvo však nemusí nevyhnutne znamenať len porušenie právnych noriem, ale môže dochádzať aj k porušeniu **mimoprávnych noriem**. Inými slovami, aj keď subjekt neporušuje autorské právo, nedopúšťa sa nekalej súťaže a neporušuje iné právne predpisy, môže ísť o plagiátorstvo. K plagiátorstvu môže dochádzať napríklad vtedy, ak sa používa dielo, ktoré je autorskoprávne voľné (napríklad z dôvodu uplynutia doby ochrany). Rovnako to platí, ak sa používa predmet, ktorý nie je autorskoprávne chránený, keďže je vylúčený z autorskoprávnej ochrany (napríklad text právneho predpisu). K plagiátorstvu tiež môže dochádzať, pokiaľ osoba používa cudzí text formou parafrázovania, teda mimo rámca citácie, ale neodkáže na autora a zdroj. V takomto prípade síce nejde o doslovné prebratie textu a zvyčajne ani o spracovanie diela, ale skôr o prebratie myšlienok cudzieho autora. V prípade, ak sú tieto cudzie myšlienky prezentované inou osobou ako jej vlastné, môže tiež dochádzať k plagiátorstvu.

Právne následky plagiátorstva sa odlišujú jednak od subjektu, ktorý sa domáha nápravy a jednak od oblasti, v ktorej k plagiátorstvu došlo (v pracovnom pomere, pri diele študenta atď.). Je tiež potrebné rozlišovať situáciu, keď dochádza k porušeniu mimoprávnych (morálnych noriem) a k porušeniu právnych noriem. Kým v jednom prípade sú sankcie stanovené priamo právnymi normami, v druhom prípade pôjde aj o etické sankcie (zníženie profesijnej úcty, morálne odsúdenie individuálnymi členmi akademickej obce a pod.). Dôležitý priestor na sankcionovanie však poskytuje pracovné právo.

Pokiaľ ide o subjekt, treba uviesť, že v prípade porušenia autorského práva sa **civilnoprávnej ochrany** môže domáhať len nositeľ práv (napr. žaloba na určenie autorstva, žaloba na vydanie bezdôvodného obohatenia a pod. v zmysle § 56 AZ, resp. ustanovení Občianskeho zákonníka). Podnet na **správne konanie** (priestupok na úseku kultúry podľa § 32 zákona o priestupkoch) alebo na **trestné konanie** (porušovanie autorských práv podľa § 283 TZ) môže podať každá osoba, avšak konanie môže začať aj ex offo.

Plagiátorstvo má však špecifické dôsledky aj v prípade pracovnoprávneho vzťahu, resp. v prípade vzťahu študent – škola, ktoré sú v zásade riešené na základe disciplinárnych konaní. Treba zdôrazniť, že kým civilnoprávna, trestnoprávna a správnoprávna rovina sa budú vždy týkať „len“ porušenia práva (teda plagiátorstva v užšom slova zmysle), ukladanie pracovnoprávnych sankcií alebo sankcií voči študentovi sa môže týkať aj plagiátorstva v

širšom slova zmysle, teda nie je nevyhnutné prísne sledovať len porušenie práva (i keď – ako bolo uvedené vyššie – zvyčajne k tomu bude dochádzať).

V **pracovnom práve** platí, že vytvorenie plagiátu zamestnancom sa môže považovať za **konanie v rozpore s oprávnenými záujmami zamestnávateľa** (§ 81 písm. e) ZP). Plagiát vytvorený zamestnancom môže poškodzovať dobré meno zamestnávateľa, keďže zamestnanec reprezentuje zamestnávateľa aj navonok. Tieto prípady je však potrebné vždy posudzovať prísne individuálne. V súvislosti s vytvorením plagiátu je nevyhnutné posúdiť **intenzitu konania** v rozpore s oprávnenými záujmami zamestnávateľa, nakoľko podľa toho sa posúdi, či ide o **závažné alebo menej závažné porušenie pracovnej disciplíny**.

V prípade pracovnoprávneho vzťahu je potrebné na prvom mieste zodpovedať, či sa na potenciálny plagiát vzťahuje právny režim zamestnaneckého diela (§ 5 ods. 22 AZ), a teda či dielo bolo vytvorené na splnenie povinností zamestnanca vyplývajúcich mu z pracovnoprávneho vzťahu, služobného vzťahu alebo zo štátnozamestnaneckého vzťahu k zamestnávateľovi. Plagiát však nemusí byť nevyhnutne autorským dielom, i keď sa ním môžu porušovať autorské práva. Na posúdenie veci však táto skutočnosť nebude mať vplyv. Na text alebo dokument, ktorý nebude autorským dielom, ale bol vytvorený na splnenie povinností vyplývajúcich z pracovnoprávneho pomeru, a zároveň je plagiátom, sa bude prihliadať rovnako.

Vytvorenie zamestnaneckého diela, ktoré je plagiátom, bude predstavovať porušenie pracovnej disciplíny, ktorú je zamestnanec povinný dodržiavať podľa ustanovenia § 47 ods. 1 písm. b) Zákonníka práce odo dňa, kedy pracovný pomer vznikol.

V prípade porušenia pracovnej disciplíny musí zamestnávateľ skúmať závažnosť takéhoto konania. Podľa § 63 ods. 1 písm. e) ZP, zamestnávateľ môže dať zamestnancovi výpoveď, ak sú u zamestnanca dôvody, pre ktoré by s ním zamestnávateľ mohol okamžite skončiť pracovný pomer, alebo pre menej závažné porušenie pracovnej disciplíny; pre menej závažné porušenie pracovnej disciplíny možno dať zamestnancovi výpoveď, ak bol v posledných šiestich mesiacoch v súvislosti s porušením pracovnej disciplíny písomne upozornený na možnosť výpovede. Podľa ustanovenia § 68 ods. 1 písm. b) ZP, zamestnávateľ môže okamžite skončiť pracovný pomer výnimočne a to iba vtedy, ak zamestnanec a) bol právoplatne odsúdený pre úmyselný trestný čin, alebo b) porušil závažne pracovnú disciplínu.

To znamená, že v prípade **závažného porušenia pracovnej disciplíny** môže zamestnávateľ dať zamestnancovi výpoveď alebo s ním (výnimočne) okamžite skončiť pracovný pomer. V prípade **opakovaného menej závažného porušenia pracovnej disciplíny** môže zamestnávateľ dať zamestnancovi výpoveď. V prípade **menej závažného porušenia pracovnej disciplíny** môže zamestnávateľ dať zamestnancovi upozornenie na porušenie pracovnej disciplíny.

Skončiť pracovný pomer z vyššie uvedených dôvodov je však možné len v dvojmesačnej subjektívnej lehote (odkedy sa zamestnávateľ o skutku dozvedel) a v jednoročnej objektívnej lehote (odkedy sa skutok stal). Výpoveď aj okamžité skončenie pracovného pomeru sú preskúmateľné súdom. Na súde by zamestnávateľ musel preukázať najmä mieru a intenzitu porušenia pracovnej disciplíny, ktoré predstavovalo dôvod na ukončenie pracovného pomeru.

V zmysle § 64 ods. 5 ZP, ak zamestnávateľ chce dať zamestnancovi výpoveď pre porušenie pracovnej disciplíny, je povinný oboznámiť zamestnanca s dôvodom výpovede a umožniť mu vyjadriť sa k nemu.

Treba však zdôrazniť, že aj plagiát vytvorený zamestnancom, ktorý však nie je zamestnaneckým dielom ani nebol vytvorený na plnenie svojich pracovných povinností, môže rovnako zásadným spôsobom ovplyvniť zamestnávateľa. To osobitne platí najmä o akademickom prostredí, kde sú pedagógovia a vedeckovýskumní pracovníci posudzovaní okrem iného aj z hľadiska ich publikačnej činnosti, ich diela sú zahrnuté do centrálnej evidencie publikácií na úrovni fakulty a/alebo univerzity a publikačná činnosť sa posudzuje napríklad aj v súvislosti s akreditáciou. Činnosť zamestnanca, ktorý je autorom plagiátu, tak koná v rozpore s oprávnenými záujmami zamestnávateľa, čím porušuje základné povinnosti zamestnanca podľa ustanovenia § 81 písm. e) ZP.

V prípade plagiátu vytvoreného zamestnancom, ktorý nie je zamestnaneckým dielom, teda bude zrejme miera intenzity porušenia základných povinností zamestnávateľa menšia ako v prípade plagiátu, ktorý bude zamestnaneckým dielom. Kým v prvom prípade väčšinou pôjde len o menej závažné porušenie pracovnej disciplíny, v druhom prípade možno uvažovať už o závažnom porušení pracovnej disciplíny.

Pedagóg napísal knihu, ktorej podstatná časť bola prevzatá z textov iných autorov. Na dielo sa nevzťahuje právny režim zamestnaneckého diela, keďže nešlo o plnenie pracovných povinností zamestnanca ku škole. Publikácia však bola vykazovaná v publikačnej činnosti pedagóga, ergo aj zaradená do evidencie školy, a to aj v súvislosti s akreditačným spisom univerzity. Na základe podnetu škola publikáciu preskúmala v disciplinárnom konaní a dospela k záveru, že ide o plagiát. Napriek skutočnosti, že nejde o zamestnanecké dielo, dospela k záveru, že išlo o konanie v rozpore s oprávnenými záujmami školy a pedagógovi dala upozornenie na porušenie pracovnej disciplíny.

V. PRÁVA SÚVISIACE S AUTORSKÝM PRÁVOM A INÉ PRÁVA V ŠKOLÁCH

5.1. Umelecké výkony

Predmetom práva výkonných umelcov je umelecký výkon, ktorým je predvedenie, prednes alebo iné tvorivé vykonanie umeleckého diela alebo folklórneho diela spevom, hraním, recitáciou, tancom alebo iným spôsobom. Materiálnym predpokladom vzniku umeleckého výkonu je existencia diela, ktoré sa má verejne vykonať. V prípade, že majetkové práva k dielu vykonávanému výkonným umelcom ešte trvajú, je potrebné, aby práva medzi autorom a výkonným umelcom boli vysporiadané. Umelecké výkony možno, podobne ako pri dielach rozlišovať na umelecké výkony sólistov a umelecké výkony podané viacerými výkonnými umelcami ako jeden spoločný umelecký výkon (napr. umelecké výkony vykonané členmi orchestra, tanečného súboru alebo iného hudobného telesa, či umeleckého zoskupenia). Výkonných umelcov v prípade spoločného umeleckého výkonu zastupuje spoločný zástupca, ktorým je v zásade umelecký vedúci umeleckého telesa, resp. umeleckého zoskupenia, ktorý zastupuje výkonných umelcov v ich mene a na ich účet.

Pôvodným nositeľom práva výkonných umelcov je osoba, ktorá umelecký výkon podala, teda výkonný umelec, ktorému podaním umeleckého výkonu vznikajú aj výlučné práva k tomuto predmetu ochrany. Pôvodným nositeľom celého obsahu práva výkonných umelcov je výlučne len fyzická osoba. Odvođeným nositeľom práv môže byť aj právnická osoba, napr. zamestnávateľ výkonného umelca, dedič a pod.

Výkonným umelcom je napr. spevák, hudobník, herec alebo tanečník. O umeleckých výkonoch budeme v školskej praxi uvažovať samozrejme v prípade škôl s umeleckým zameraním. Umelecké výkony budú zase zväčša podávať žiaci a študenti napr. pri školských predstaveniach.

V prípade, ak majetkové práva k umeleckému výkonu bude vykonávať zamestnávateľ, znamená to, že bude o. i. aj uzatvárať licenčnú zmluvu na použitie predmetu ochrany. Po smrti, resp. zániku zamestnávateľa bez právneho nástupníctva, právo výkonu majetkových práv zaniká a majetkové práva na zamestnanecký umelecký výkon, vrátane práva udeľovať licenciu na použitie umeleckého výkonu, bude vykonávať opäť výkonný umelec.

Právo výkonných umelcov sa vzhľadom na povahu upínajúcich sa práv, označuje aj ako právo príbuzné autorskému právu. Podobne ako autorovi, aj výkonnému umelcovi vznikajú výlučné práva osobnostnej a majetkovej povahy. **Výlučnými osobnostnými právami** výkonného umelca sú:

- právo označiť alebo neoznačiť svoj umelecký výkon menom alebo pseudonymom a taktiež, aby sa toto meno alebo pseudonym uvádzali na všetkých rozmnoženinách záznamu umeleckého výkonu a pri každom jeho použití, a to náležitým spôsobom,
- právo rozhodnúť o zverejnení svojho umeleckého výkonu,
- právo na korektúru svojho umeleckého výkonu,
- právo na nedotknuteľnosť svojho umeleckého výkonu, kam patrí najmä ochrana pred akoukoľvek nedovolenou zmenou alebo iným nedovoleným zásahom, ktoré by malo za následok narušenie jeho cti alebo dobrej povesti.

Vzhľadom na to, že v prípade osobnostných práv ide o práva upínajúce sa priamo a výlučne k osobe výkonného umelca, tieto nie je možné previesť na tretiu osobu, nie sú predmetom dedičstva a smrťou výkonného umelca zanikajú. V prípade použitia umeleckého výkonu po

smrti výkonného umelca spôsobom znižujúcim jeho hodnotu, subjektmi oprávnenými domáhať sa právnej ochrany sú osoby blízke výkonnému umelcovi, ako aj autorský zväz, profesijná komora a príslušná organizácia kolektívnej správy.

Výlučné majetkové práva výkonného umelca, ktoré sú, podobne ako výlučné práva autora, neprevoditeľné sú upravené v § 63 AZ, v zmysle ktorého má výkonný umelec právo na použitie svojho umeleckého výkonu, ako aj právo udeľovať súhlas na použitie. Výkonný umelec má právo udeľovať súhlas na nasledovné spôsoby použitia (taxatívny výpočet):

- verejný prenos nezaznamenaného umeleckého výkonu; tento súhlas nie je potrebný ak ide o vysielanie už vysielaného nezaznamenaného umeleckého výkonu,
- vyhotovenie originálu záznamu umeleckého výkonu,
- vyhotovenie rozmnoženiny záznamu umeleckého výkonu,
- verejné rozširovanie originálu záznamu umeleckého výkonu alebo jeho rozmnoženiny predajom alebo inou formou prevodu vlastníckeho práva,
- verejné rozširovanie originálu záznamu umeleckého výkonu alebo jeho rozmnoženiny nájmom alebo vypožičaním,
- sprístupňovanie záznamu umeleckého výkonu verejnosti.

Zákon, podobne ako v prípade autorských práv, reguluje prípady, keď možno umelecký výkon použiť bez súhlasu výkonného umelca (zákonné licencie). Ide o nasledovné prípady: vyhotovenie rozmnoženiny zverejneného umeleckého výkonu (pre osobnú potrebu), citácia umeleckého výkonu, použitie umeleckého výkonu na vyučovacie účely, použitie umeleckého výkonu pre potreby zdravotne postihnutých, použitie umeleckého výkonu v rámci občianskych a náboženských obradov, v rámci školských predstavení a použitie školského umeleckého výkonu, dočasné alebo náhodné vyhotovenie rozmnoženiny umeleckého výkonu, použitie umeleckého výkonu na informačné účely, použitie súborného umeleckého výkonu.

Na umelecké výkony sa taktiež primerane vzťahuje regulácia zamestnaneckého a školského diela, rovnako aj spôsob dispozície s týmto predmetom ochrany prostredníctvom licenčnej zmluvy s rovnakými náležitosťami ako pri dielach, ako aj právna úprava ochrany práv ako v prípade autorov.

V prípade, ak výkonný umelec nemá výhradné právo udeľovať súhlas na verejný prenos svojho umeleckého výkonu (udeliť licenciu), má za takéto použitie právo na primeranú odmenu.

Umelecký výkon vzniká v momente, keď je umelecké dielo alebo folklórne dielo vykonané. V tom istom momente vznikajú výkonnému umelcovi výlučné práva osobnostno-majetkovej povahy. Práva výkonného umelca trvajú 50 rokov od podania umeleckého výkonu. Ak však počas tejto lehoty dôjde k zverejneniu záznamu umeleckého výkonu, práva výkonného umelca trvajú 50 rokov po tomto zverejnení. Momentom, od ktorého sa počíta trvanie doby ochrany práv výkonného umelca, je teda okamih, v ktorom je umelecký výkon podaný alebo prvé zverejnenie zaznamenaného umeleckého výkonu.

5.2. Zvukové záznamy

Predmetom práva výrobcu zvukových záznamov je zvukový záznam, teda záznam zvukov zachytený na technickom nosiči, vnímateľný sluchom bez ohľadu na to, akým spôsobom a na akom nosiči sa tieto zvuky zaznamenávajú.

Subjektom práva k zvukovému záznamu je ten, kto inicioval alebo zabezpečil konečné vyhotovenie zvukového záznamu, teda ten, kto zvukový záznam vyrobil. Subjektom práva k zvukovému záznamu môže byť fyzická osoba, ako aj právnická osoba. Nejde o predmet ochrany, ktorého vytvorenie by napríklad ako pri diele vyžadovalo osobitný tvorivý vklad. Odvodeným nositeľom práv môže byť, vzhľadom na výlučne majetkovú povahu tohto práva, okrem dediča alebo právneho nástupcu právnickej osoby, napríklad aj nadobúdateľ práv na základe zmluvy o prevode.

Pri vymedzení subjektu práva výrobcov zvukových záznamov je tiež potrebné uviesť, že práva na použitie jednotlivých zložiek, nahratých na hmotnom nosiči, pokiaľ ide o autorské diela alebo iné predmety ochrany, musia byť vysporiadané s nositeľmi práv k predmetom ochrany takto použitým na vytvorenie zvukového záznamu.

Treba poznamenať, že chráneným je akýkoľvek záznam zvukov, ktorý naplní zákonnú definíciu, nie je potrebné aby išlo výlučne o záznam diela alebo umeleckého výkonu. V školskej praxi sa však so zvukovým záznamom, ktorý by zároveň nezaznamenával dielo a umelecký výkon (napr. nahrávka opernej árie ako študijný podklad pre študentov spevu) nestretáme často. Do úvahy prichádzajú rôzne nahrávky používané napr. na hodinách cudzích jazykov. Zvukový záznam, ktorý by bol vyrobený v režime školského záznamu, teda žiakom alebo študentom bude ojedinelý (možno o ňom uvažovať napr. pri študentoch žurnalistiky, ktorí by ako študijnú úlohu pripravovali rozhovor, ktorý by si zaznamenali práve zvukovým záznamom – išlo by však opäť o „spojenie“ diela a záznamu).

Obsah práv k zvukovému záznamu tvorí len majetková zložka. Medzi **výlučné majetkové práva** výrobcu zvukového záznamu, ktoré sú prevoditeľné (zmluva o prevode práv), patrí právo použiť svoj zvukový záznam a právo udeľovať súhlas na jeho použitie. Použitia, na ktoré je výrobca zvukového záznamu oprávnený udeľovať súhlas, sú obsiahnuté v § 64 ods. 2 AZ. Ide o tieto, taxatívne vymenované, spôsoby použitia:

- vyhotovenie rozmnoženiny zvukového záznamu,
- verejné rozširovanie originálu zvukového záznamu alebo jeho rozmnoženiny predajom alebo inou formou prevodu vlastníckeho práva,
- verejné rozširovanie originálu zvukového záznamu alebo jeho rozmnoženiny nájmom alebo vypožičaním,
- vysielať zvukového záznamu,
- sprístupňovanie zvukového záznamu verejnosti

Zákonnými obmedzeniami výlučných práv výrobcu zvukového záznamu sú nasledovné prípady: vyhotovenie rozmnoženiny zverejneného zvukového záznamu (pre osobnú potrebu), citácia zvukového záznamu, použitie zvukového záznamu na vyučovacie účely, použitie zvukového záznamu pre potreby zdravotne postihnutých, použitie zvukového záznamu v rámci občianskych a náboženských obradov, v rámci školských predstavení a použitie školského zvukového záznamu, dočasné alebo náhodné vyhotovenie rozmnoženiny zvukového záznamu, použitie zvukového záznamu na informačné účely, použitie súborného zvukového záznamu.

Na zvukové záznamy sa taktiež primerane vzťahuje regulácia školského diela, rovnako aj spôsob dispozície s týmto predmetom ochrany prostredníctvom licenčnej zmluvy s rovnakými náležitosťami ako pri dielach, ako aj právna úprava ochrany práv ako v prípade autorov.

V prípade, ak výrobca zvukového záznamu nemá výhradné právo udeľovať súhlas na verejný prenos svojho zvukového záznamu (udelit' licenciu), má za takéto použitie právo na primeranú odmenu.

Právo výrobcov zvukových záznamov vzniká okamihom vyhotovenia zvukového záznamu a doba trvania jeho majetkových práv je podľa § 64 ods. 5 AZ stanovená na 50 rokov od okamihu vyhotovenia zvukového záznamu. Ak počas plynutia tejto lehoty dôjde k zverejneniu zvukového záznamu vydaním, právo výrobcu zvukového záznamu zaniká po uplynutí 50 rokov od tohto vydania. Ak však počas 50 ročnej lehoty od vytvorenia zvukového záznamu nedôjde k jeho zverejneniu vydaním, ale iným spôsobom, právo výrobcu zvukového záznamu zaniká uplynutím 50 rokov po tomto zverejnení. Aj v prípade zvukového záznamu teda zákon stanovuje dva okamihy od ktorých plynie zákonná lehota, počas ktorej je zvukový záznam chránený právami k tomuto predmetu ochrany.

Označenie (P) vyjadruje práva výrobcu zvukového záznamu, fonogramu (angl. phonogram). V zmysle slovenskej právnej úpravy takéto označenie nie je predpokladom vzniku ani trvania ochrany takýchto práv. V zmysle § 18 ods. 1 písm. j) zákona č. 343/2007 Z. z. v znení neskorších predpisov je výrobca slovenského zvukového záznamu umeleckého výkonu povinný v štátnom jazyku na viditeľnom mieste na obale slovenského zvukového záznamu umeleckého výkonu uviesť značku © - autorské právo (copyright) alebo značku „P v krúžku“ – producent.

5.3. Zvukovo-obrazové záznamy

Zvukovo-obrazovým záznamom rozumieme záznam zvukov aj obrazov, ktoré sú vnímateľné sluchom aj zrakom, a to bez ohľadu na to, akým spôsobom a na akom nosiči sa tieto zvuky a obrazy zaznamenávajú. Originálom audiovizuálneho diela (filmu) je prvý zvukovo-obrazový záznam, teda ide o hmotný nosič, na ktorom je audiovizuálne dielo fixované. Audiovizuálne dielo fakticky nemôže bez fixácie na hmotný nosič existovať, inak povedané, bez tejto fixácie by nebolo možné objektívne ho vnímať zmyslami. Vychádzajúc z tejto tézy teda platí, že každé audiovizuálne dielo je zvukovo - obrazovým záznamom, nie každý zvukovo-obrazový záznam je však zároveň aj audiovizuálnym dielom. V okamihu vytvorenia originálu audiovizuálneho diela teda môžeme hovoriť o súčasnom vzniku dvoch predmetov ochrany – audiovizuálneho diela a zvukovo-obrazového záznamu a vzniku dvoch typov výlučných práv (práv k filmu a práv k jeho záznamu, pričom však je zvukovo-obrazový záznam nevyhnutné odlišovať od audiovizuálneho diela, čo vyplýva najmä z obsahu práv, ktoré sa na tieto predmety upínajú – kým k audiovizuálnemu dielu sa viažu práva osobnostné i majetkové, k zvukovo-obrazovému záznamu vznikajú jeho výrobcovi len výlučné majetkové práva).

Výrobcom zvukovo-obrazového záznamu je fyzická alebo právnická osoba, ktorá iniciovala alebo zabezpečila jeho konečné vyhotovenie. Za výrobcu zvukovo-obrazového záznamu sa považuje aj výrobca originálu audiovizuálneho diela. Pri vymedzení subjektu práva výrobcov zvukovo-obrazových záznamov je taktiež potrebné uviesť, že práva na použitie jednotlivých zložiek, nahratých na hmotnom nosiči, pokiaľ ide o autorské diela alebo iné predmety

ochrany, musia byť vysporiadané s nositeľmi práv k predmetom ochrany takto použitým na vytvorenie zvukovo-obrazového záznamu.

Odvođeným nositeľom práv výrobcu zvukovo-obrazového záznamu môže byť, vzhľadom na výlučne majetkovú povahu tohto práva, okrem dediča alebo právneho nástupcu právnickej osoby, napríklad aj nadobúdateľ práv na základe zmluvy o prevode.

Podobne ako pri zvukovom zázname, ani pri zázname zvukovo-obrazovom nemusí ísť o zaznamenanie nejakého diela, avšak aj v školskej praxi sa najčastejšie stretáme práve so zvukovo-obrazovým záznamom audiovizuálneho diela – napr. študentského filmu študentov filmovej fakulty. V školách sa však často krát môžeme stretnúť so zvukovo-obrazovým záznamom, ktorý nezaznamenáva dielo a nevzniká takpovediac v praxi školy (v rámci jej pedagogického procesu alebo výskumných či vedeckých aktivít), ale v „živote“ školy – a to „video“ záznamy rôznych školských podujatí, ako napr. stužkové slávnosti, imatrikulácie alebo promócie študentov, či podobné záznamy z vedeckých alebo odborných podujatí organizovaných školou. Nakoľko sa na zvukovo-obrazový záznam nevzťahuje režim zamestnaneckého diela, je potrebné mať na pamäti, že ak je jeho autorom hoci aj zamestnanec školy, škola bude musieť získať práva k takémuto záznamu prevodom alebo prostredníctvom licenčnej zmluvy.

Ustanovenie § 66 AZ upravuje majetkové práva výrobcu zvukovo-obrazového záznamu. Obsahom práva výrobcov zvukovo-obrazových záznamov sú teda **výlučné majetkové práva**, ktoré sú prevoditeľné (zmluva o prevode práv) a medzi ktoré patrí právo výrobcu na použitie svojho zvukovo-obrazového záznamu a právo udeľovať súhlas na jeho použitie, konkrétne na (taxatívny výpočet):

- vyhotovenie rozmnoženiny zvukovo-obrazového záznamu,
- verejné rozširovanie originálu zvukovo-obrazového záznamu alebo jeho rozmnoženiny predajom alebo inou formou prevodu vlastníckeho práva,
- verejné rozširovanie originálu zvukovo-obrazového záznamu alebo jeho rozmnoženiny nájmom alebo vypožičaním,
- verejné vykonanie zvukovo-obrazového záznamu,
- vysielanie zvukovo-obrazového záznamu,
- sprístupňovanie zvukovo-obrazového záznamu verejnosti.

Zákonnými obmedzeniami výlučných práv výrobcu zvukovo-obrazového záznamu sú nasledovné prípady: vyhotovenie rozmnoženiny zverejneného zvukovo-obrazového záznamu (pre osobnú potrebu), citácia zvukovo-obrazového záznamu, použitie zvukovo-obrazového záznamu na vyučovacie účely, použitie zvukovo-obrazového záznamu pre potreby zdravotne postihnutých, použitie zvukovo-obrazového záznamu v rámci občianskych a náboženských obradov, v rámci školských predstavení a použitie školského zvukovo-obrazového záznamu, dočasné alebo náhodné vyhotovenie rozmnoženiny zvukovo-obrazového záznamu, použitie zvukovo-obrazového záznamu na informačné účely, použitie súborného zvukovo-obrazového záznamu.

Na zvukovo-obrazové záznamy sa taktiež primerane vzťahuje regulácia školského diela, rovnako aj spôsob dispozície s týmto predmetom ochrany prostredníctvom licenčnej zmluvy s rovnakými náležitosťami ako pri dielach, ako aj právna úprava ochrany práv ako v prípade autorov.

V prípade, ak výrobca zvukovo-obrazového záznamu nemá výhradné právo udeľovať súhlas na verejný prenos svojho zvukovo-obrazového záznamu (udelieť licenciú), má za takéto použitie právo na primeranú odmenu.

Právo výrobcov zvukovo-obrazového záznamu vzniká okamihom, keď je zvukovo-obrazový záznam vyhotovený. Majetkové práva výrobcu zvukovo-obrazového záznamu, vrátane práva na primeranú odmenu trvajú 50 rokov od vyhotovenia zvukovo-obrazového záznamu. Ak počas tejto lehoty dôjde k zverejneniu zvukovo-obrazového záznamu, práva výrobcu zvukovo-obrazového záznamu trvajú 50 rokov po tomto zverejnení.

5.4. Vysielanie

Za vysielanie považujeme verejný prenos uskutočňovaný vysielateľom, bez ohľadu, či ho technicky zabezpečuje pôvodný vysielateľ alebo iná osoba pod jeho vedením a na jeho zodpovednosť vrátane verejného prenosu pomocou satelitu, pričom verejným prenosom je šírenie alebo predvedenie diela akýmikoľvek technickými prostriedkami na šírenie zvukov alebo obrazov súčasne, alebo ich vyjadrenie po drôte alebo bezdrôtovo tak, že toto dielo môžu vnímať osoby na miestach, kde by ich bez tohto prenosu nemohli vnímať.

Pod pojmom vysielanie sa v autorskoprávnej terminológii rozumie ako rozhlasové tak aj televízne vysielanie. Vzhľadom na vyššie uvedené možno teda uzavrieť, že predmetom práva vysielateľov je rozhlasové a televízne vysielanie alebo, inak povedané, vysielané programy rozhlasových a televíznych vysielateľov.

Možno povedať, že vysielanie bude najmenej frekventovaným predmetom ochrany využívaným v praxi škôl. Samozrejme, do úvahy prichádza napr. školský rozhlas s vlastným programom.

Definíciu vysielateľa možno nájsť v zákone č. 220/2007 Z. z. v znení neskorších predpisov (digitálny zákon). Podľa ustanovenia § 3 tohto zákona sa za vysielateľa považuje fyzická osoba alebo právnická osoba, ktorá redakčne zodpovedá za obsah programovej služby a časové usporiadanie jednotlivých zložiek programovej služby, ktorú sama vysielala alebo ktorú necháva šíriť v úplnej a nezmenenej forme treťou osobou.

Medzi **výlučné majetkové práva vysielateľa**, ktoré sú prevoditeľné (zmluva o prevode práv), patrí právo vysielateľa použiť svoje vysielanie a právo udeľovať súhlas tretím osobám na použitie vysielania. Vysielateľ má právo udeľovať súhlas na tieto použitia (taxatívny výpočet):

- verejný prenos vysielania, ak sa uskutočňuje na miestach, ktoré sú verejnosti prístupné za vstupný poplatok,
- vyhotovenie originálu záznamu vysielania,
- vyhotovenie rozmnoženiny záznamu vysielania,
- verejné rozširovanie originálu záznamu vysielania alebo jeho rozmnoženiny predajom alebo inou formou prevodu vlastníckeho práva,
- káblovú retransmisiu vysielania,
- sprístupňovanie záznamu vysielania verejnosti.

Zákonnými obmedzeniami výlučných práv vysielateľa sú nasledovné prípady: vyhotovenie rozmnoženiny zverejneného vysielania (pre osobnú potrebu), citácia vysielania, použitie vysielania na vyučovacie účely, použitie vysielania pre potreby zdravotne postihnutých, použitie vysielania v rámci občianskych a náboženských obradov, v rámci školských predstavení a použitie školského vysielania, dočasné alebo náhodné vyhotovenie rozmnoženiny vysielania, použitie vysielania na informačné účely, použitie súborného vysielania.

Na vysielanie sa taktiež primerane vzťahuje regulácia školského diela, rovnako aj spôsob dispozície s týmto predmetom ochrany prostredníctvom licenčnej zmluvy s rovnakými náležitosťami ako pri dielach, ako aj právna úprava ochrany práv ako v prípade autorov.

Výlučné majetkové práva vysielateľa trvajú 50 rokov od zverejnenia vysielania.

5.5. Databázy

Za databázu sa považuje súbor nezávislých diel, údajov alebo iných materiálov systematicky alebo metodicky usporiadaných a jednotlivo prístupných elektronickými alebo inými prostriedkami. Za databázu sa nepovažuje počítačový program použitý pri zhotovení alebo prevádzke databázy prístupnej elektronickými prostriedkami. Ak databáza vykazuje kvalitatívne alebo kvantitatívne podstatný vklad do získania, overenia alebo predvedenia jej obsahu, vznikne jej zhotoviteľovi osobitné právo k databáze bez ohľadu na to, či databáza alebo jej obsah sú chránené autorským právom, alebo inými právami (§ 72 AZ).

Z definície pojmu teda vyplýva, že nie každé usporiadanie určitých diel alebo údajov vykazuje vlastnosti databázy chránenej osobitnými právami, ktoré sú obsiahnuté v autorskom zákone. Za databázu sa považuje len taká databáza, ktorá vykazuje podstatný vklad, či už z hľadiska kvality alebo kvantity do získania, overenia, prevedenia jej obsahu (napr. databáza študentov, ktorá obsahuje okrem ich osobných údajov aj údaje o ich hodnoteniach počas štúdia, ďalších študijných výsledkoch a pod.). Na rozdiel od toho, databáza, ktorá je spôsobom výberu alebo usporiadaním obsahu výsledkom vlastnej tvorivej duševnej činnosti autora, je autorskoprávne chránená ako autorské dielo (súborné dielo – v prostredí školy to bude napríklad zborník, študentský časopis či výstava).

Zhotoviteľom databázy je fyzická osoba alebo právnická osoba, na ktorej podnet, účet a zodpovednosť bola databáza vytvorená. Od zhotoviteľa databázy treba odlišovať tvorcu databázy, teda autora súborného diela, ktorý vybral alebo usporiadal jeho obsah.

V prípade, ak je databáza tvorená okrem iného aj autorskými dielami alebo inými predmetmi ochrany, je nevyhnutné, aby mal zhotoviteľ databázy vysporiadané práva s príslušnými nositeľmi práv k predmetom ochrany, ktoré sú takto zaradené do databázy. Tí musia udeliť súhlas na zaradenie predmetov ochrany, ku ktorým vykonávajú práva, do databázy.

Vzhľadom na povahu práva, ktoré je výlučne majetkovej povahy, môže byť právo predmetom prevodu. Odvođeným nositeľom práva k databáze teda môže byť akákoľvek fyzická alebo právnická osoba. Rovnako to môže byť aj dedič alebo právny nástupca právnickej osoby.

V zmysle § 73 AZ patrí zhotoviteľovi databázy osobitné právo udeľovať súhlas na extrakciu a reutilizáciu celého obsahu databázy alebo jej kvalitatívne alebo kvantitatívne podstatnej časti. Extrakciou sa rozumie trvalé alebo dočasné prenesenie celého obsahu databázy alebo jej podstatnej časti na iný nosič akýmkoľvek prostriedkom alebo akýmkoľvek spôsobom. Opakovaná a systematická extrakcia je zákonom zakázaná. Reutilizácia je akýkoľvek spôsob uvedenia celého obsahu databázy alebo jej podstatnej časti na verejnosti rozširovaním jej rozmnoženín, nájmom, prepojením (on-line) alebo iným spôsobom prenosu. Reutilizácia nepodstatných častí obsahu databázy je zakázaná. Extrakciou ani reutilizáciou nie je vypožičanie originálu alebo rozmnoženiny databázy. Každé nakladanie s databázou, ktoré nie je zvyčajné alebo primerané a je na ujmu oprávneným záujmom zhotoviteľa databázy, je zakázané.

Osobitné práva zhotoviteľa databázy sú prevoditeľné. Možno taktiež využiť aj spôsob dispozície s týmto predmetom ochrany prostredníctvom licenčnej zmluvy s rovnakými náležitosťami ako pri dielach. Právna úprava ochrany práv autorov sa použije primerane aj na zhotoviteľa databázy.

V zákonom stanovených prípadoch môže oprávnený používateľ databázy, ktorá je uvedená na verejnosti akýmkoľvek spôsobom, bez súhlasu jej zhotoviteľa vykonať extrakciu, reutilizáciu podstatnej časti jej obsahu, ak ide o:

- extrakciu obsahu neelektronickej databázy pre osobnú potrebu,
- extrakciu na ilustráciu pri výučbe alebo vedeckom výskume, ak sa uvedie zdroj a ak rozsah extrakcie nie je zameraný na získanie priameho alebo nepriameho majetkového prospechu,
- extrakciu a reutilizáciu uskutočnené na ochranu verejnosti a v správnom konaní alebo súdnom konaní.

Právo zhotoviteľov databáz vzniká v momente, keď je databáza vytvorená. Každý nový, kvalitatívne alebo kvantitatívne podstatný prínos do databázy spočívajúci v doplnení, skrátení alebo v inom upravovaní má za následok vytvorenie novej databázy, a teda aj počítanie novej doby ochrany.

Osobitné právo zhotoviteľa databázy trvá 15 rokov od vytvorenia databázy. Ak počas tejto lehoty dôjde k zverejneniu databázy, 15-ročná lehota plynie od tohto zverejnenia.

VI. OCHRANA AUTORSKÝCH PRÁV A POSTUP PRI ICH PORUŠENÍ

Autorský zákon v §§ 56 až 61 komplexne upravuje nároky a súvisiace otázky vo vzťahu k ochrane práv autora, pričom predmetná regulácia sa primerane vzťahuje aj na predmety ochrany práv súvisiacich s autorským právom.

Osobou oprávnenou na uplatnenie nárokov na ochranu autorských práv je predovšetkým sám autor ako pôvodný nositeľ práv. Ďalej to však môže byť aj nadobúdateľ výhradnej licencie alebo osoba, ktorá má majetkové právo k dielu alebo jej bol zverený výkon majetkových práv autora. Platí, že ak autor alebo osoba, ktorá má majetkové právo k dielu, udelí inej osobe výhradnú licenciu alebo ak je inej osobe zverený výkon majetkových práv autora na základe zákona, právo domáhať sa nárokov podľa § 56 ods. 1 písm. b) až e) AZ má len táto osoba; právo autora alebo osoby, ktorá má majetkové právo k dielu, domáhať sa ostatných nárokov vrátane nárokov vyplývajúcich z použitia diela nad rozsah udelenej výhradnej licencie však zostáva nedotknuté.

V školskom prostredí bude teda oprávneným subjektom na uplatňovanie nárokov na ochranu autorského práva autor – žiak (prostredníctvom svojho zákonného zástupcu), študent, pedagóg či vedecko-výskumný pracovník (poslední dvaja menovaní iba v prípade, pokiaľ ide o diela, ktoré vytvorili mimo plnenia úloh vyplývajúcich z pracovného pomeru) na jednej strane a škola ako nositeľ práv (odvodený subjekt) – k dielam, ku ktorým práva vykonáva v režime zamestnaneckého diela alebo na základe licenčnej zmluvy v režime školského diela a napokon potenciálne aj na základe licenčnej zmluvy s autorom z mimoškolského prostredia.

Pokiaľ ide o **nároky** (§ 56 ods. 1 AZ), ktoré možno uplatniť, možno ich rozdeliť na dve skupiny: nárok určovací a nárok na plnenie (konanie, resp. zdržanie sa konania). Autor, do ktorého práva sa neoprávnene zasiahlo alebo ktorého právu hrozí neoprávnený zásah sa môže domáhať najmä

- a) **určenia svojho autorstva**,
- b) **zákazu ohrozenia svojho práva** vrátane zákazu opakovania takeého ohrozenia, a to aj proti osobe, ktorá sa nepriamo podieľa na ohrození tohto práva,
- c) **zákazu neoprávneného zásahu do svojho práva**, a to aj proti osobe, ktorá sa nepriamo podieľa na neoprávnenom zásahu do tohto práva vrátane zákazu zásahu podľa § 59 a 60 AZ (k tomu v ďalšom texte),
- d) **poskytnutia informácií** o pôvode rozmnoženiny diela alebo napodobeniny diela, o spôsobe a rozsahu jej použitia a o službách porušujúcich právo autora vrátane údajov o vlastníkovi, vydavateľovi, výrobcovi, distributérovi, dodávateľovi alebo predajcovi takej rozmnoženiny diela alebo napodobeniny diela alebo o poskytovateľovi služieb a údajov o vydanom, vyrobenom, dodanom, poskytnutom, prijatom alebo objednanom množstve alebo cene takej rozmnoženiny diela, napodobeniny diela alebo služby. Takéto informácie je povinná poskytnúť aj osoba, ktorá
  - má v držbe rozmnoženinu diela alebo napodobeninu diela,
  - využíva služby porušujúce právo autora,
  - poskytuje služby využívané pri porušovaní práv autora,
  - bola označená osobou uvedenou v písmenách a) až c) ako osoba zúčastnená na výrobe, spracovaní alebo distribúcii rozmnoženiny diela, napodobeniny diela alebo na poskytovaní služieb porušujúcich právo autora,

- e) **odstránenia následkov zásahu do práva** na náklady osoby, ktorá neoprávnene zasiahla alebo hrozila neoprávneným zásahom, a to zničením neoprávnene vyhotovenej rozmnoženiny diela alebo napodobeniny diela, jej stiahnutím z obehu alebo z iného použitia alebo zničením materiálov, nástrojov a pomôcok podľa § 59 a 60 AZ použitých pri neoprávnenom zásahu alebo hrozbe neoprávneného zásahu, ich stiahnutím z obehu alebo z iného použitia,
- f) **náhrady ujmy** podľa Občianskeho zákonníka.

Nositeľovi práv však patria aj ďalšie **osobitné oprávnenia** (§ 58 AZ), na základe ktorých môže **od colných orgánov** požadovať informácie o obsahu a rozsahu dovozu tovaru, ktorý je rozmnoženinou jeho diela v akejkoľvek forme, má slúžiť ako nosič na vyhotovenie takejto rozmnoženiny, alebo je zariadením alebo prístrojom na vyhotovenie rozmnoženín. Autor môže nahliadať do colných dokladov, aby zistil, či dovoz alebo príjem tohto tovaru na použitie na území Slovenskej republiky je oprávnený podľa tohto zákona, alebo aby zistil údaje rozhodujúce na uplatnenie práv vyplývajúcich z tohto zákona. Obdobne to platí aj pri vývoze.

Do autorského práva neoprávnene zasahuje aj ten, kto na získanie majetkového prospechu poskytovaním služieb či iným spôsobom vyvíja, vyrába, ponúka na predaj, nájom alebo vypožičanie, dováža, rozširuje alebo využíva pomôcky výlučne alebo čiastočne určené na odstránenie, vyradenie z prevádzky alebo obmedzenie funkčnosti akéhokoľvek technického zariadenia alebo technologického opatrenia na ochranu práv podľa zákona (tzv. **technologické ochranné opatrenia – TPM**). Technologické opatrenie je pritom akýkoľvek postup, výrobok alebo súčiastka vložené do postupu, výrobku alebo prístroja, ktoré majú predchádzať, obmedziť alebo zabrániť neoprávnenému zásahu do autorského práva k dielu.

Neoprávneným zásahom do autorského práva je aj odstránenie alebo zmena akejkoľvek **elektronickej informácie na správu práv (DRM)**, či verejné rozširovanie originálu diela alebo jeho rozmnoženín vrátane ich dovozu, ako aj verejný prenos diela, pri ktorých boli elektronické informácie na správu práv odstránené alebo zmenené bez súhlasu autora, pričom informácie na správu práv sú údaje, ktoré identifikujú dielo, autora diela alebo nositeľa akéhokoľvek práva k dielu, informácie o termíne a podmienkach použitia diela a akékoľvek číslice alebo kódy, ktoré vyjadrujú takéto informácie, ak je ktorákoľvek z týchto informačných položiek pripojená k rozmnoženine diela alebo ak sa zobrazí v súvislosti s verejným prenosom diela.

Napokon osobitný zásah do autorského práva predstavuje aj situácia, keď subjekt odlišný od autora pre svoje dielo použije názov alebo vonkajšie úpravy oprávnene použité už iným autorom pri diele rovnakého druhu, ak by tým mohlo vzniknúť **nebezpečenstvo zámery oboch diel**, ak z povahy diela alebo z jeho určenia nevyplýva inak.

Zodpovednosť za ohrozenie, resp. porušenie autorských práv je tzv. objektívnou zodpovednosťou, kedy sa posudzuje výlučne škodná udalosť (ktorou došlo k ohrozeniu alebo porušeniu práv), vzniknutá ujma a príčinný následok škodnej udalosti a vzniknutej ujmy bez ohľadu na zavinenie škodcu. Na druhej strane zodpovednosť za spôsobenú škodu už posudzujeme ako zodpovednosť subjektívnu, teda aj s ohľadom na zavinenie (úmyselné alebo z nebanlivosti).

Náhrada ujmy (škody) pri ohrození alebo porušení autorských práv (ako aj práv súvisiacich s autorským právom) sa posudzuje podľa § 442a OZ. Pri porušení alebo ohrození práva sa

uhrádza **aj nemajetková ujma v peniazoch**, ak by sa priznanie iného zadosťučinenia, najmä ospravedlnenie alebo zverejnenie rozsudku súdu na náklady osoby, ktorá porušila alebo ohrozila právo duševného vlastníctva, nezdalo postačujúce (tu máme na mysli predovšetkým ohrozenie alebo porušenie osobnostných práv). Pri porušení alebo ohrození práva, ktoré môže byť predmetom licenčnej zmluvy (teda práv majetkových), výška náhrady škody, ak ju nemožno určiť inak, určí sa **najmenej vo výške odmeny, ktorá by za získanie takej licencie bola zvyčajná v čase neoprávneného zásahu do tohto práva**; to sa primerane vzťahuje aj na tie práva, ktoré môžu byť predmetom prevodu (práva súvisiace okrem práv výkonného umelca).

Bezdôvodným obohatením je majetkový prospech získaný plnením bez právneho dôvodu (napr. pri použití diela bez uzavretia licenčnej zmluvy), plnením z neplatného právneho úkonu (napr. ak by po skončení trvania licenčnej zmluvy stále dohádzalo k používaniu diela treťou osobou) alebo plnením z právneho dôvodu, ktorý odpadol (napr. v prípade odstúpenia od licenčnej zmluvy alebo jej výpovede). Všeobecne potom platí, že ak pri porušení alebo ohrození práva duševného vlastníctva nemožno určiť bezdôvodné obohatenie sa inak, na určenie peňažnej náhrady sa použije primerane ustanovenia o náhrade škody (§ 442a ods. 2 OZ a § 458a OZ).

Občiansky súdny poriadok reguluje nástroje, ktoré je možné použiť v rámci vymožitelnosti práv duševného vlastníctva, ktoré je teda možné využiť aj v prípade ohrozenia alebo porušenia autorského práva a práv súvisiacich s autorským právom. Prvým z nich je tzv. **predbežné opatrenie**, ktoré súd vydáva na návrh účastníka konania (navrhovateľ, teda osoba, ktorá sa domáha ochrany svojich práv) a ktorým môže súd nariadiť druhému účastníkovi konania (odporcovi, teda osobe, ktorá má byť porušovateľom práv navrhovateľa) najmä, aby sa zdržal konania, ktorým porušuje alebo ohrozuje právo duševného vlastníctva (§ 76 ods. 1 písm. h) OSP). Navrhovateľ predbežného opatrenia môže zároveň navrhnúť, aby ten, kto porušuje alebo ohrozuje právo duševného vlastníctva, mohol namiesto zdržania sa takeého konania zložiť zábezpeku do úschovy súdu na náhradu ujmy vzniknutej porušovaním alebo ohrozením práva duševného vlastníctva (§ 75 ods. 7 OSP).

Ďalším procesným nástrojom na zlepšenie vymožitelnosti autorského práva a práv súvisiacich s autorským právom je tzv. **zabezpečenie dôkazu** vo veciach týkajúcich sa práva duševného vlastníctva (§ 78b a nasl. OSP). Pred začatím súdneho konania vo veci ohrozenia alebo porušenia autorského práva a práv súvisiacich s autorským právom možno na návrh toho, koho práva boli porušené alebo ohrozené a na účely vykonania dôkazu zabezpečiť tovar alebo vzorku tovaru, ktorým dochádza k porušovaniu alebo ohrozovaniu autorského práva a práv súvisiacich s autorským právom, ďalej zabezpečiť materiál a nástroje, ktoré sa použili na výrobu alebo rozširovanie takeého tovaru, alebo zabezpečiť dokumentáciu súvisiacu s takýmto tovarom. Ak to odôvodňujú okolnosti prípadu, súd uloží navrhovateľovi uznesením povinnosť zložiť zábezpeku určenú na zabezpečenie náhrady ujmy, ktorá by vznikla zabezpečením dôkazu.

Vymožitelnosť autorského práva však upravujú aj verejnoprávne prepisy, predovšetkým Trestný zákon, ktorý pozná skutkovú podstatu porušovanie autorského práva (§ 283 TZ). V prípade, ak osoba úmyselne neoprávnenne zasiahne do zákonom chránených práv k dielu, umeleckému výkonu, zvukovému záznamu alebo zvukovo-obrazovému záznamu, rozhlasovému vysielaniu alebo televíznemu vysielaniu alebo databáze, dopustí sa tohto trestného činu a hrozí jej trest odňatia slobody až do dvoch rokov (prípade kvalifikovanej skutkovej podstaty až od troch do ôsmich rokov). Objasňovaním a následným rozhodovaním

o vine a treste sa zaoberajú orgány činné v trestnom konaní (policajný zbor SR a prokuratúra) a všeobecné súdy (okresné súdy miestne príslušné v mieste, kde došlo k spáchaniu takejto trestnej činnosti).

Zákon o priestupkoch v § 32, ktorý reguluje priestupky na úseku kultúry, taktiež zavádza ochranu a verejnoprávnu vymožitelnosť autorských práv (a práv súvisiacich), keď hovorí, že priestupku sa dopustí ten, kto neoprávnene použije dielo podľa autorského práva alebo umelecký výkon (ods. 1 písm. b). Na prejednanie priestupku je príslušný obvodný úrad, v ktorého územnom obvode bol priestupok spáchaný.

Pri tvorbe diel v školskom prostredí by sme napokon nemali opomenúť ani **všeobecné osobnostné práva** fyzickej osoby, ktoré spočívajú v práve na ochranu osobnosti, najmä života a zdravia, občianskej cti a ľudskej dôstojnosti, ako aj súkromia, mena a prejavov osobnej povahy. V kontexte tvorby diel budeme mať na zreteli, popri ochrane občianskej cti a ľudskej dôstojnosti, najmä prejavy osobnej povahy, teda myšlienky a názory, či osobné zážitky a postrehy.

Podľa § 12 ods. 3 OZ podobizne, obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy sa môžu bez privolenia fyzickej osoby vyhotoviť alebo použiť primeraným spôsobom tiež na vedecké a umelecké účely a pre tlačové, filmové, rozhlasové a televízne spravodajstvo (ani také použitie však nesmie byť v rozpore s oprávnenými záujmami fyzickej osoby). Iné použitie je prísne viazané na predchádzajúci súhlas dotknutej fyzickej osoby (§ 12 ods. 1 OZ).

Ochrana všeobecných osobnostných práv môže prísť do úvahy v prípade umeleckého spracovania portrétu konkrétnej osoby napr. formou diela výtvarného umenia alebo fotografického diela na škole s umeleckým zameraním – aj napriek skutočnosti, že v tomto prípade by udelenie súhlasu nebolo potrebné, nakoľko ide o umelecký účel, nemožno túto osobu zobrazit' spôsobom, ktorý by mohol byť hanlivý alebo samoučelne zosmiešňujúci, čo by iste bolo v rozpore s jej oprávnenými záujmami. Ak by následne škola takýto portrét používala na svojej webovej stránke na vlastnú propagáciu (napr. ako dielo úspešného absolventa), už by potrebovala od danej osoby súhlas na takéto použitie podobizne osoby.

VII. OTVORENÉ ZDROJE VZDELÁVANIA

7.1. Autorské právo a otvorený prístup

I keď autorské právo poskytuje určité zákonné možnosti, kedy je možné používať dielo bez súhlasu autora alebo iného nositeľa práv, ide vždy len o presne vymedzené prípady (§§ 24 – 37 AZ). Ako bolo uvedené vyššie, v zmysle slovenského právneho poriadku je nevyhnutné na akékoľvek iné použitie získať súhlas nositeľa práv vo forme licenčnej zmluvy. Slovenský právny poriadok je pomerne reštriktívny, pokiaľ ide o rozhodovanie autora, ako (v akej forme) udelí súhlas na použitie diela. V prípade, ak autor chce, aby sa jeho dielo používalo, jeho jedinou možnosťou je uzavretie licenčnej zmluvy. Autor sa nemôže svojich práv vzdať, ani ich nemôže previesť na inú osobu. Je však zrejmé, že štandardné uzatváranie licenčných zmlúv, navyše v písomnej forme, už nemá svoje miesto v digitálnom veku a v prostredí internetu.

Záujmy autora nemusia byť vždy nevyhnutne ekonomického charakteru a jeho cieľom môže byť napríklad aj voľné a masové šírenie jeho diel. Navyše sú aj iné subjekty, ktoré vykonávajú autorské práva, majúce záujem na legitímnom šírení predmetov ochrany. V tejto súvislosti je preto potrebné poukázať na problematiku **otvoreného prístupu k predmetom ochrany (open access)**. Otvorený prístup je však pomerne široký pojem, ktorý zahŕňa napríklad aj problematiku otvorených časopisov¹⁶ či otvorených úložísk (digitálnych archívov).¹⁷ Osobitnou témou na národnej i medzinárodnej úrovni je aj politika otvoreného prístupu. Predmetom nášho záujmu bude **problematika otvoreného prístupu v kontexte autorského práva**, teda najmä to, ako sa môže rozvíjať otvorený prístup a ako z neho možno profitovať bez toho, aby došlo k zásahu do autorských práv. Predmetom nasledujúceho textu tak budú riziká a výzvy otvoreného prístupu z hľadiska autorského práva.

Vopred treba uviesť, že otvorený prístup nie je žiadnym vyčerpaním práv, núteným obmedzením či „vyvlastnením“ práv duševného vlastníctva. Aj koncept otvoreného prístupu je založený na ochrane autorských práv. Na prvom mieste je vždy autor alebo iný subjekt, ktorý vykonáva výlučné práva a ktorý sa rozhoduje, či – a v akom rozsahu – bude k dielu poskytovať otvorený prístup. Najčastejšie k tomu dochádza v dvoch prípadoch, a to keď

- autor nesleduje primárne svoje ekonomické ciele (získať odmenu za použitie diela), ale preferuje iný výsledok (napríklad snaha, aby sa stal známy, aby sa jeho diela používali čo najširším počtom ľudí, snaha o čo najvyšší počet citácií a pod.); tým sa však nevylučuje to, že autor môže dostať odmenu za svoje použitie a často môže byť odmena ešte vyššia, ako keď by otvorený prístup nevyužil;
- subjektom je štátny orgán alebo inštitúcia, ktorá sleduje verejný záujem; ten môže spočívať v šírení vedomostí, umenia, podpory vedy a techniky a pod. (ako napríklad táto publikácia, ktorej primárnym cieľom je zvýšiť povedomie o autorskom práve u pedagógov a vysvetliť systém nakladania s autorskými dielami v digitálnom veku).

Vo vyššie uvedených prípadoch je možné zabezpečiť otvorený prístup k chráneným predmetom formou vhodne zvolenej licencie. Otvorený prístup však samozrejme existuje aj ku všetkým tým dielam, ktoré sú súčasťou *public domain*, teda nie sú autorskoprávne chránené z dôvodov, ktorú už boli popísané. Otvorený obsah sa zvykne charakterizovať

¹⁶ Bližšie pozri Directory of Open Access journals (DOAJ), www.doaj.org.

¹⁷ Bližšie pozri Directory of Open Access Repositories (OpenDOAR), www.andoar.org a Registry of Open Access Repositories (ROAR), roar.eprints.org.

skratkou 4R – *reuse* (právo opakovane používať obsah v jeho nezmenenej podobe) – *revise* (právo adaptovať, modifikovať, spracovať a meniť obsah) – *remix* (právo kombinovať originálny a revidovaný obsah s iným obsahom, aby sa vytvorilo niečo nové) – *redistribute* (právo zdieľať rozmnoženiny originálneho obsahu, ako aj zmenený obsah s inými ľuďmi).

Otvorený prístup k predmetom ochrany je osobitne významný v súvislosti s vedou, výskumom a vzdelávaním. V digitálnom prostredí v tomto smere najvýznamnejšiu úlohu zohrávajú **otvorené zdroje vzdelávania (Open Educational Resources/OER)**.¹⁸ Vďaka otvorenému prístupu je možné lepšie zviditeľniť výsledky práce, podporiť citovanie a nadväzujúcu tvorbu. S pomocou otvorených zdrojov vzdelávania sa tak dá napríklad aj zvýšiť vplyv výskumu inštitúcie alebo zvýšiť počet čitateľov. V rámci otvoreného prístupu by nemali existovať prekážky spočívajúce v podmienenom prístupe ku chránenému obsahu či platbám za používanie. Z toho vyplýva, že podmieňovanie prístupu uzatvorením licenčnej zmluvy alebo zaplatením autorskej odmeny je v priamom rozpore s politickou otvoreného prístupu.

Otvorené zdroje vzdelávania¹⁹ sú materiály, ktoré môžu byť trvalo a opakovane používané najmä na vyučovanie, štúdium a výskum. Tieto materiály buď spadajú do sféry *public domain*, alebo sú zverejnené prostredníctvom otvorených licencií, ktoré umožňujú voľné (alebo čiastočne voľné) a opakované použitie materiálov, ktoré by inak neboli voľne dostupné na základe samotného autorského práva. Otvorené zdroje vzdelávania zahŕňajú najrozličnejšie druhy digitálneho obsahu. Študijné materiály môžu zahŕňať celé kurzy, materiály na kurzy, obsahové moduly, učebnice a výučbové materiály, zbierky, časopisy, prípady o najlepšej praxi, videá atď. Otvorený prístup môže existovať aj vo vzťahu k nástrojom ako je napríklad softvér, ktorý podporuje tvorbu, použitie alebo prístup k otvorenému vzdelávaciemu obsahu, vyhľadávanie a organizáciu obsahu, systémy manažovania obsahu a výučby. Výpočet je fakticky neobmedzený. Podľa Butchera je vlastne len jeden rozlišovací znak medzi otvorenými a akýmkoľvek inými vzdelávacími zdrojmi, a tým je licencia. Otvorené zdroje vzdelávania sú jednoducho zdrojom vzdelávania, ktorý inkorporuje licenciu, ktorá umožňuje opakované používanie a prípadne aj zmenu bez toho, aby bolo potrebné najprv žiadať o súhlas nositeľa autorských práv.²⁰

¹⁸ Hlavnú úlohu v oblasti zvyšovania povedomia o potenciáli otvorených zdrojov vzdelávania vykonáva UNESCO. Táto organizácia realizuje diskusiu o tom, ako aplikovať otvorené zdroje vzdelávania v praxi a vedie aj diskusiu cez Medzinárodný inštitút vzdelávacieho plánovania (IIEP). UNESCO zastáva názor, že otvorené zdroje vzdelávania môže rozšíriť prístup ku kvalitnému vzdelávaniu, najmä pokiaľ ide o zdieľanie obsahu vo viacerých štátoch a viacerými vzdelávacími inštitúciami. Touto problematikou sa zaoberajú aj mnohé ďalšie organizácie a inštitúcie, napríklad OECD, konkrétne Centrum pre vzdelávací výskum a inovácie (CERI /Centre for Educational Research and Innovation). *Bližšie* OECD: Giving Knowledge for Free. 2007. <http://www.oecd.org/dataoecd/35/7/38654317.pdf> (29. 2. 2012).

¹⁹ *Bližšie* Butcher, N.: A Basic Guide to Open Educational Resources (OER). UNESCO a Commonwealth of Learning, 2011. Guidelines for Open Educational Resources (OER) in Higher Education. UNESCO a Commonwealth of Learning, 2011. http://www.col.org/PublicationDocuments/Guidelines_OER_HE.pdf (29. 2. 2012).

²⁰ Butcher, N.: A Basic Guide to Open Educational Resources (OER). UNESCO a Commonwealth of Learning, 2011, s. 5. http://oer.unescochair-ou.nl/?wpfb_dl=29 (29. 2. 2012).

Podstatou otvorených zdrojov vzdelávania je, že prístup k otvorenému obsahu (vrátane metadát) je poskytovaný zdarma pre vzdelávacie inštitúcie aj konečných používateľov ako vyučujúcich, študentov a osoby venujúce sa celoživotnému vzdelávaniu. Obsah je voľne licencovaný pre opakované použitie na účely vzdelávania, najmä na vyhotovovanie rozmnoženín, spracovanie diela (napríklad spájanie s iným obsahom) a opakované nakladanie s obsahom. V prípade počítačových programov je zase predpokladom jeho otvorený zdrojový kód. Konkrétne možnosti a spôsoby používania autorských diela a iných predmetov ochrany však vždy súvisia od konkrétnej otvorenej licencie.

Najčastejšími otvorenými licenciami pod ktorými sa šíria otvorené zdroje vzdelávania sú licencie Creative Commons, ktoré bližšie objasňujeme v nasledujúcich častiach. Do pozornosti na tomto mieste dávame niektoré otvorené zdroje vzdelávania, ktoré sú vo svete úspešne využívané práve pod licenciou Creative Commons.²¹

Tabuľka – Vybrané projekty otvorených zdrojov vzdelávania licencovaných pod Creative Commons

Názov otvoreného zdroja vzdelávania	Licencia Creative Commons	Popis
MIT OpenCourseWare	CC BY-NC-SA	cca 2000 kurzov voľne dostupných na opakované používanie a preložených do minimálne desiatich jazykov
Connexions	CC BY	úložisko vzdelávacích materiálov a platforma na spoluprácu
CK-12 Foundation	CC BY-NC-SA	združenie zamerané na znižovanie nákladov za učebnice – ich model s otvoreným prístupom je označovaný ako „FlexBook“
Bloomsbury Academic	CC BY-NC	zameranie na vedu v oblasti humanitných a spoločenských vied
Flat World Knowledge	CC BY-NC-SA	vydavateľstvo komerčných kníh, ktoré inkorporuje licencie Creative Commons do svojich obchodných modelov
Peer 2 Peer University (P2PU)	CC BY-SA	vzdelávací portál
Curriki	CC BY	online komunita a wiki platforma pre učiteľov, pedagógov a expertov na výučbu; označovaný ako „ďalšia wiki generácia“ pre vzdelávanie K-12
Khan Academy	CC BY-NC-SA	cca 1800 inštruktážnych videí pokrývajúcich všetko od základnej algebry cez pokročilú chémiu, biológiu až po súčasné spoločenské dianie

Do pozornosti je potrebné dať aj ďalšie otvorené zdroje vzdelávania, napríklad v Českej republike **Metodický manuál RVP** – vzdelávací portál poskytujúci české otvorené zdroje vzdelávania pod licenciou CC Attribution-Noncommercial-ShareAlike a CC Attribution-Noncommercial-NoDerivatives. Projekt je podporovaný českou vládou a Európskym sociálnym fondom a zameriava sa na poskytnutie systematickej podpory pre učiteľov pri metodológii a didaktike výučby, rozvoji výučbových komunit a efektívnejšie spôsoby výučby.

²¹ <http://creativecommons.org/education> (29. 2. 2012). Vyhľadanie otvorených zdrojov vzdelávania pod licenciou Creative Commons možno nájsť na <http://search.creativecommons.org/> (29. 2. 2012).

Na Slovensku sa ako projekt otvoreného zdroja vzdelávania rozbieha portál eAktovka (www.eaktovka.sk), ktorý sprístupňuje učebnice v digitálnej forme žiakom a učiteľom základných a stredných škôl. Okrem toho sú na portáli aj ďalšie voľne dostupné učebné materiály a odporúčaná literatúra.

7.2. Otvorené licencie

Nakoľko je obsah otvorených zdrojov vzdelávania zvyčajne chránený právom duševného vlastníctva, je potrebné, aby boli tieto práva vysporiadané. V prípade autorského práva máme na zreteli **otvorenú licenciu** ako štandardizovaný spôsob poskytnutia súhlasu na používanie a stanovenie obmedzení pokiaľ ide o prístup, používanie, opakované používanie a pod. To obdobne platí aj na predmety, na ktoré sa upínajú práva súvisiace s autorským právom.

Otvorené zdroje vzdelávania samozrejme nie sú zdarma automaticky. Vychádzajú najmä z predpokladu, že inštitúcie, ktoré zastrešujú výskum a vzdelávanie systematicky financujú a podporujú takéto zdroje vzdelávania. Robia to napríklad tým, že financujú vydanie novej učebnice, pričom v licenčnej zmluve si zabezpečia všetky práva vrátane sprístupnenia verejnosti. Následne zverejnia knihu napríklad na svojom portáli, kde sa poskytne voľný prístup. Iná možnosť je, že takáto inštitúcia nefinancuje vytvorenie novej knihy, ale len preklad zahraničnej knihy, prípadne preklad a spracovanie takejto knihy. Opäť nasleduje postup, kedy sa vysporiadajú práva s cieľom zabezpečiť otvorený prístup širokej verejnosti.

Môžeme opätovne vychádzať z vyššie pomenovaných dvoch základných situácií ako hlavných motivačných faktorov pre využitie otvoreného prístupu. V prípade, ak sa autor alebo iný nositeľ práv rozhodne, že umožní otvorený prístup k dielu alebo inému predmetu ochrany, je situácia pomerne jednoduchá. Autor si zvolí otvorenú licenciu, ktorú aplikuje na dielo a dielo sa ďalej šíri spoločne s danou otvorenou licenciou. Každý, kto chce dielo používať je viazaný podmienkami, ktoré sa na príslušnú otvorenú licenciu viažu. Analogická situácia je napríklad aj vtedy, ak sa na dielo aplikuje právny režim zamestnaneckého diela (napríklad, keď je pracovnou náplňou vedecko-výskumného pracovníka publikovať výsledky svojho výskumu). V takomto prípade bude zamestnávateľ (škola) vykonávať autorské práva, a teda môže umožniť otvorený prístup k dielu.

Autor chce, aby sa jeho učebnica využívala medzi študentmi, a preto ju sprístupní na webovej stránke školy. Zvolí si otvorenú licenciu Creative Commons Attribution-Non Commercial a označí ňou danú učebnicu. Každý, kto chce dielo používať, je viazaný podmienkami danej otvorenej licencie. Zjednodušene povedané, každý môže dielo používať akýmikoľvek spôsobmi, avšak vždy musí uviesť meno autora a dielo nemôže používať na komerčný účel.

Iná situácia nastane, keď chce subjekt umožniť otvorený prístup k takému dielu, ku ktorému nevykonáva práva. V takomto prípade je nevyhnutné, aby buď

- a) zmluvne zaviazal nositeľov práv, že na dielo budú aplikovať otvorenú licenciu (napríklad pri diele vytvorenom na objednávku), alebo
- b) získal štandardnú licenciu na použitie diela a následne dielo šíril pod otvorenou licenciou, ako to umožňuje rozsah skôr uzatvorenej štandardnej licencie.

Ministerstvo si dá na objednávku vypracovať učebnicu slovenského jazyka, ktorú chce sprístupniť aj na webovom portáli učebných materiálov s otvoreným prístupom. Ministerstvo môže s autormi uzatvoriť zmluvu o dielo a výhradnú licenčnú zmluvu na všetky spôsoby použitia, v neobmedzenom rozsahu s právom udelenia sublicencie a s právom postúpenia licencie (tieto skutočnosti by mali byť jasne stanovené, už vo fáze vyhlásenia verejného

obstarávania). Následne môže dielo sprístupniť na webovom portáli pod otvorenou licenciou.

7.3. Licencie Creative Commons, ich význam a využitie

Jedným z najčastejších spôsobov licencovania otvorených zdrojov vzdelávania vo viac ako 50 jurisdikciách sveta je systém Creative Commons (www.creativecommons.org). Licencie Creative Commons (ďalej aj CC) sú súborom verejných licencií, ktoré už desať rokov prinášajú nové možnosti v oblasti nakladania s autorskými dielami, databázami a predmetmi, na ktoré sa upínajú práva súvisiace s autorským právom.

Licencie CC posilňujú pozíciu autora (resp. iného nositeľa práv) pri rozhodovaní, za akých podmienok bude dielo verejne prístupné. Licencie CC fungujú na jednoduchom princípe: autor prostredníctvom využitia licencií CC poskytuje niektoré svoje práva potenciálnym používateľom, iné práva si vyhradzuje. Podobne ako to platí aj pri iných otvorených licenciách, ani licencie CC nie sú popretím klasického poňatia autorského práva, ale jeho nadstavbou. Namiesto „všetky práva vyhradené“ (*all rights reserved*), sa autor slobodne rozhodne pre „niektoré práva vyhradené“ (*some rights reserved*). Tak isto ako autor, môže licencie CC využiť aj ktorýkoľvek iný nositeľ práv (napríklad škola ako zamestnávateľ).

Oblúba licencií CC vychádza najmä z jej medzinárodnej zrozumiteľnosti. Licenčné podmienky, resp. práva a povinnosti používateľa, sú graficky vyjadrené pomocou jednoduchých **piktogramov**. Licencie CC sú veľmi obľúbené napríklad pri výučbe, prezentáciách, tvorbe vedeckých textov, a pod. Vo viacerých štátoch sú súčasťou politiky verejnej správy, ktorá ich tiež využíva. Súčasná databáza predmetov licencovaných pod hlavičkou CC vo svete je okolo 400 miliónov.

Keďže licencie Creative Commons nie sú vhodné na používanie softvéru, do pozornosti dávame aj iné otvorené licencie, ako napríklad v minulosti využívaná licencia GNU FDL (Free Documentation Licence), ktorú v roku 2000 vydala Free Software Foundation a ktorá sa využívala na licencovanie obsahu portálu Wikipedia, až kým nebola nahradená licenciami Creative Commons. Na softvér sa v súčasnosti zrejme najviac využíva licencia GNU GPL (General Public License).

Pokiaľ ide o používanie licencií Creative Commons autormi a inými nositeľmi práv, treba uviesť, že na Slovensku momentálne nie je vytvorené vhodné legislatívne prostredie na využívanie licencií Creative Commons. I keď licencovanie diel, na ktoré sa vzťahuje slovenský právny poriadok môže byť problematické, používanie zahraničných diel, ktoré sa šíria pod Creative Commons, nie je nijakým spôsobom obmedzené.

Všeobecne platí, že autor alebo iný nositeľ práv, ktorý chce licencovať svoj predmet ochrany pod CC si sám vyberie licenciu. Po výbere licencie Creative Commons poskytne HTML kód, ktorý je možné použiť pridaním informácie o licencií na stránku a informáciu o tom, ako si vybrať licenciu na jednej z niekoľko voľných hostingových služieb, ktoré majú inkorporované Creative Commons. Treba tiež uviesť, že Creative Commons neregistruje záznamy, ani neuchováva záznam o voľbe licencie.

Na druhej strane stojí vždy používateľ. Ten podľa zvolenej licencie jasne vie, akými spôsobmi a v akom rozsahu môže dielo používať. To vyplýva už zo samotného popisu licencie, ako aj z piktogramu, ktorým je dielo opatrené. Licencie CC sú kombináciou základných prvkov používania predmetov ochrany a podmienok nakladania s nimi, ktoré sú bližšie rozpisované v tabuľke nižšie:

Tabuľka – Základné prvky licencií Creative Commons

Attribution / uviesť autora	BY	autor alebo iný nositeľ práv udeľuje používateľom súhlas na vyhotovovanie rozmnoženín, verejné rozširovanie, verejné vystavovanie a spracovanie (vytvorenie odvodeného diela) za predpokladu uvedenia mena autora/iného nositeľa práv
Noncommercial / nepoužívať dielo komerčne	NC	autor alebo iný nositeľ práv udeľuje používateľom súhlas na vyhotovovanie rozmnoženín, verejné rozširovanie, verejné vystavovanie a spracovanie (vytvorenie odvodeného diela), avšak len pre nekomerčné účely
No Derivative Works / žiadne odvodené diela	ND	autor alebo iný nositeľ práv udeľuje používateľom súhlas na vyhotovovanie rozmnoženín, verejné rozširovanie, verejné vystavovanie, avšak len v pôvodnej podobe; neudeľuje sa súhlas na vytváranie odvodených diel (spracovanie)
Share Alike / zachovať licenciu	SA	autor alebo iný nositeľ práv udeľuje používateľom súhlas na verejné rozširovanie odvodených diel alebo iných predmetov ochrany, avšak len za predpokladu aplikácie identickej licencie Creative Commons pre odvodené diela

Licencie Creative Commons sú jedným z najvýznamnejších nástrojov na šírenie otvorených zdrojov vzdelávania, ktoré sú tak ľahšie dostupné a adaptovateľné pre potreby konkrétneho používateľa. Creative Commons zlepšuje inovácie a spoluprácu pri vzdelávaní. Umožňuje preklad vzdelávacích materiálov do rozličných jazykov, ktoré sú následne ľahšie objavené na webe. Licencie Creative Commons však nezohrávajú významnú úlohu len pri používaní otvorených zdrojov vzdelávania. Všeobecne sa aplikujú na akékoľvek diela, ako aj iné predmety, na ktoré sa upínajú práva súvisiace s autorským právom. Každý žiak, študent alebo pedagóg by si mal osvojiť ich využívanie pre prípady, kedy je nevyhnutné používať diela iných autorov, avšak uzatváranie licenčnej zmluvy neprichádza do úvahy.

Študent výtvarnej školy má za domácu úlohu pripraviť koláž na stanovenú tému Autorské právo. Koláž bude následne vystavená na výstave záverečných prác študentov. Študent môže získať veľké množstvo voľných zdrojov napríklad tým, že do vyhľadávača obrázkov Google zadá slovo copyright, pričom v rozšírenom vyhľadávaní zvolí inú možnosť ako nefiltrované podľa licencie. Podľa potreby môže využiť napríklad obrázky určené na opätovné použitie, označené na opätovné použitie s možnosťou úpravy a pod. Pri dodržaní licencie Creative Commons (napríklad označenie mena autora) jeho dielo nebude porušovať práva tretích osôb.

Licencie Creative Commons však nie sú využívané len individuálnymi používateľmi, ale využívajú ich aj veľké projekty, napríklad Wikipedia, Europeana, Flickr, Google, YouTube a mnohé ďalšie.

Tabuľka – Piktogramy a stručný popis jednotlivých kombinácií licencií Creative Commons.

ATTRIBUTION	BY		Uviesť autora
ATTRIBUTION NON-COMMERCIAL	BY-NC		Uviesť autora a nepoužívať dielo komerčne
ATTRIBUTION SHARE ALIKE	BY-SA		Uviesť autora a zachovať licenciu
ATTRIBUTION NO DERIVATIVES	BY-ND		Uviesť autora a nezasahovať do diela/nemeniť dielo

<p>ATTRIBUTION NON-COMMERCIAL SHARE ALIKE</p>	<p>BY-NC-SA</p>		<p>Uviest' autora a nepoužívať dielo komerčne</p>
<p>ATTRIBUTION NON-COMMERCIAL NO DERIVATIVES</p>	<p>BY-NC-ND</p>		<p>Uviest' autora, nepoužívať dielo komerčne a nezasahovať do diela/nemeniť dielo</p>

VIII. TVORBA KULTÚRY AUTORSKÉHO PRÁVA V ŠKOLÁCH

Tvorba autorských diel a iných predmetov ochrany je úzko spätá a podstatne ovplyvnená legislatívnou úpravou duševného vlastníctva v národnom i medzinárodnom kontexte.

Sloboda tvorby je zakotvená už priamo v Ústave Slovenskej republiky, ktorá v čl. 43 ods. 1 upravuje, že sloboda vedeckého bádania a umenia sa zaručuje. Právna integrácia tvorivých vedeckých, technických a umeleckých výsledkov v súvislostiach ochrany duševného vlastníctva, otázky zabezpečenia ochrany jednotlivým výsledkom duševnej činnosti s dôrazom na praktické využitie autorských diel a iných predmetov ochrany sú nevyhnutné z hľadiska nárokov kladených v dnešnom, na vedomostiach založenom kultúrnom a ekonomickom prostredí. Konkrétne ide o postupy nakladania a ochrany práv duševného vlastníctva odborných pracovníkov, vedeckých pracovníkov a pedagógov, ako aj žiakov, študentov vrátane doktorandov, ktorých činnosť je primárne zameraná na tvorivú vedeckú a umeleckú činnosť.

Všeobecne platí, že efektívna vymožitelnosť autorských práv a práv súvisiacich s autorským právom je základom kvalitného prostredia podporujúceho ďalšiu tvorivú činnosť. Ochrana duševného vlastníctva je však potrebné permanentne zlepšovať a zintenzívňovať. Škola môže v tomto smere zohrávať významnú úlohu.

Plagiátorstvo je negatívny fenomén, ktorý sa vyskytuje v histórii už od antických čias. S rozvojom digitálnych informačných technológií sa však tento problém stal globálnym problémom s výrazným sociálnym, kultúrnym i ekonomickým dopadom. Úlohou školy je intenzívne sa zaoberať týmto problémom, preventívne bojovať proti plagiátorstvu a v prípade jeho odhalenia, voliť primerané formy sankcionovania. Ideálnou formou je zavedenie predmetu mediálna výchova, v rámci ktorého sa venuje pozornosť aj tejto téme. Vhodné je tiež poskytnutie informatívnych a kvalifikovaných prednášok či školení zameraných na tvorbu autorských diel (seminárne práce, bakalárske práce, diplomové práce, dizertačné práce, ale aj diela umelecké) a o možnostiach postihu v prípade odhalenia plagiátorstva (napr. odňatie hodnotenia úlohy, pri realizácii ktorej žiak alebo študent plagiátorstvo použil, zníženie známky zo správania, vylúčenie zo štúdia, opakovanie ročníka, neuznanie predmetov a pod.). Študenti by mali byť jasne informovaní o následkoch ich nelegálneho či najmenej neetického postupu; sankcie by mali byť ukladané za každé preukázané plagiátorstvo. V súvislosti s fenoménom plagiátorstva a na účely jeho odhaľovania je vhodné využívať aj najnovšie elektronické systémy vyvinuté na tento účel.

Osobitne je tiež potrebné apelovať aj na zamestnancov školy, ktorých konanie v rozpore s ustanoveniami autorského zákona, môže predstavovať zásadný negatívny vplyv na školu, keďže činnosť učiteľov, vedeckých a umeleckých zamestnancov školy je spájaná s menom školy, na ktorej pôsobia, a to aj v prípade, ak sa na ich diela nevzťahuje režim zamestnaneckého diela.